

Lisa Ekmann

Å skape bygda

En studie av et kulturprosjekt i Malm i Nord-Trøndelag

Creating the rural

A study of a cultural project in Malm, in Nord-Trøndelag

Mastergradsoppgave i geografi, 2010. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet. Trondheim.

Forsidefoto: Johan Arnt Nesgård, Trønder-Avisa.

Forord

Jeg har nå kommet til det gledelige tidspunkt, at det skal rettes en velfortjent takk til de som har bidratt til at jeg har kunnet fullføre arbeidet med denne masteroppgaven. Det har vært en stor utfordring å gjennomføre prosjektet. Jeg føler at jeg har lært mye, om hjembygda spesielt, og om bygdas rolle og potensialer generelt, innenfor dagens samfunnsutvikling.

Først vil jeg takke veileder Britt Dale! Hun er positiv, svarer raskt på henvendelser og har gitt meg svært verdifulle råd og kommentarer.

Så vil jeg takke "mine" meddelsomme, imøtekommende og positive informanter! De ga mye av seg selv under intervjuene, og ga meg et rikt og interessant intervjumateriale å arbeide videre med.

En takk også til andre personer som har gitt meg gode råd og tips undervegs! Ingen nevnt, ingen glemt.

Takk til tante Inger, som tok på seg jobben som korrekturleser!

Takk til gode venner, som ikke gir opp en for tida ensporet student!

En riktig stor takk til mamma og pappa, som alltid stiller opp på hjemmebane!

Til slutt, tusen takk til guttene mine, Emil Johannes og Elias! De har vært tålmodige med sin mor, og er en generell inspirasjon.

Lisa Ekmann

Landsem, den 19.mars 2010

Sammendrag

Denne studien tar utgangspunkt i det lokalt forankrede teaterprosjekt "Eplene i Messehagen", satt opp på Malm i Nord-Trøndelag i 2008. Samfunnsprosesser og trender som kan ha stor betydning for ei bygd i dag blir belyst. Gjennom bygdeutviklingsperspektiver rettes oppmerksomhet mot hvordan et slikt kulturprosjekt kan forstås i lys av samfunnsprosesser, og hvordan lokal kulturutvikling kan skape nye forutsetninger for steds- og næringsutvikling. Det søkes forståelse for informantenes perspektiver, som alle på en eller annen måte har bidratt til oppsettingen av teateret. Ulike aspekter ved teaterprosjektet blir studert, så som dugnadsarbeidet, lokalt engasjement, betydningen av teaterfortellingen og offentlig debatt og mediadekning omkring prosjektet. Friluftsteateret belyses som et kulturprosjekt med potensial til å skape kulturell bærekraft. Studien er ikke preget av en målsetting om å komme frem til sterke konklusjoner, men legger an et utforskende perspektiv. Derigjennom belyses grunnleggende lokale meningsprosesser som inkluderer følelser og engasjement, og som vedrører forholdet mellom sted og mennesker. Studien bygger på en forutsetning om at lokale meningsprosesser har betydning for hvordan man forestiller seg bygdas fortid og framtid, og hvordan man møter framtida i bygda, gjennom avgjørelser og handlinger.

Abstract

This study is based on the local theater project, "Eplene i Messehagen" (can be translated to "the apples in the directors garden"). The project was created in 2008, in Malm, in Nord-Trøndelag. Processes and trends that are of significance for rural areas today are discussed here. Perspectives on rural development illuminate this cultural project in light of broader processes in society. How local culture can create new conditions for the development of place and businesses is a main issue. Attempts to understand the informants and their perspectives are made. They all have contributed to the project in some way. Different aspects of the theater project are studied, such as the voluntary work, the local engagement, the importance of the story in the theatre and the public debate in media connected to the project. The outdoor theater is illuminated as a cultural project that can create sustainable cultural development. The intentions with the study are not to make strong conclusions. Rather the aim is to make an exploring and understanding study. In this way, local processes of meaning that include feelings and engagement, are explored. The study is based on the assumption that such processes are significant, when it comes to how people imagine the past and future of the community. Also, such processes have significance related to how people choose to meet their future in the community, through their own decisions and actions.

Innhold

Forord.....	2
Sammendrag.....	3
Abstract.....	3
Innhold.....	4
1 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn.....	7
1.2 Studieområdet.....	8
1.2.1 Malm og Verran kommune.....	8
1.2.2 Gruveteateret på Malm.....	11
1.3 Problemstillinger.....	12
1.4 Oppgavens struktur.....	13
2 Teori.....	14
2.1 Sted.....	14
2.1.1 Begrepets utvikling.....	14
2.1.2 Vektlegging av sted i dag.....	15
2.2 Ruralitet.....	17
2.2.1 En syntese mellom rural materialitet, subjektivitet og praksis.....	17
2.3 Bygdas utvikling og muligheter.....	20
2.3.1 Produksjonsbygda og konsumentbygda.....	20
2.3.2 Lokal kultur, historie og identitet i en global kontekst.....	21
2.3.3 Kreativitet gjennom tverrkulturelt samarbeid.....	22
2.3.4 Engasjement og utvikling nedenfra i en usikker verden.....	24
2.3.5 Bygdas innbyggere møter nye muligheter, utfordringer og ansvar	25
2.3.6 Symbolsk makt over bygda.....	26
2.3.7 Kulturøkonomisk perspektiv.....	28
2.3.8 Den kulturøkonomiske nyskaperen.....	29
2.3.9 Det kulturelle landskapet som kreativ allmenning.....	30
2.4 Meningsprosesser i en stedlig kontekst – narrative perspektiver.....	33
2.4.1 Hva er narrativer, og hvordan kan de forstås?	33

2.4.2	Filosofiske utgangspunkt for narrativ teori og metodologi.....	34
2.4.3	Tekst som utgangspunkt for geografisk forskning.....	35
2.4.4	Å studere narrativer i tekst og kontekst.....	37
2.4.5	Narrativ og diskurs.....	38
2.4.6	Erfaringer i en stedlig kontekst.....	39
2.4.7	Identitet og handlingsorientering gjennom nøkkelnarrativer.....	40
2.4.8	Narrativer som offentlig kommunikasjon.....	42
2.4.9	Narrativ makt og empowerment.....	43
2.4.10	Fiktive fortellinger og forestillinger.....	44
2.4.11	Narrativt perspektiv på stedlig utvikling.....	46
2.4.12	Forfatterens rekonstruksjoner av små og store fortellinger.....	47
3	Metode.....	51
3.1	Et kvalitativt utgangspunkt.....	51
3.2	Casestudie.....	51
3.3	Forskningsdesign.....	52
3.4	Forskningsdata.....	55
3.4.1	Feltarbeid i egen kultur	55
3.4.2	Observasjon.....	56
3.4.3	Intervju.....	57
3.4.4	Analyse innenfra og utenfra.....	61
3.4.5	Åpenhet, troverdighet, relevans og samfunnsinnsikt som analysekriterier.....	61
3.4.6	Kritiske kommentarer til forskningsdesign.....	63
4	Analyse.....	65
4.1	Teaterprosjektet ”Eplene i Messehagen”.....	65
4.2	Gruvesamfunn, konkurser og omstillingstid	66
4.2.1	Konkursen	67
4.2.2	Omstilling.....	68
4.2.3	Stiavhengighet.....	69
4.2.4	Omstillingsevne og entreprenørånd.....	69
4.2.5	Demografi, levekår og kulturell endring.....	70
4.2.6	Positiv utvikling.....	72
4.2.7	Verran i regionalt perspektiv.....	73
4.3	Forståelser og filosofier av forholdet mellom sted og mennesker.....	74
4.3.1	Sted som trygt, rolig og lite... eller trangt og trist?.....	75
4.3.2	Ung i Malm	76
4.3.3	Et stigmatisert sted.....	80

4.3.4	Stedstilknytning gjennom røtter og stolthet.....	81
4.3.5	Vektlegging av samhold, samarbeid og image	83
4.3.6	”Malm på kartet” – forførelse og selvforførelse.....	84
4.3.7	Nyskaping, holdningsendring og fremtidstro.....	87
4.3.8	Oppsummering.....	89
4.4	Betydningsfulle erfaringer gjennom friluftsteateret.....	90
4.4.1	Engasjement for trivsel, historie og stolthet	90
4.4.2	Å leve ut samfunnsansvar	92
4.4.3	Dugnadsånd gjennom samarbeid og samhold.....	93
4.4.4	Ny identitet gjennom samarbeid, læring og kreativitet	94
4.4.5	Kulturell kreativitet, eksistensiell frihet og kvalitet	96
4.4.6	Gruveteateret som narrativ praksis.....	97
4.5	Dramaturgi i teater og levd liv.....	98
4.5.1	En ”ukjent” historie	99
4.5.2	Uro for en samtidsnær fortelling.....	101
4.5.3	Å formidle og forme fortida.....	102
4.5.4	Fra klassesamfunn og fordommer til mangfold og selvrealisering.....	104
4.5.5	Opplevelse, refleksjon og kommunikasjon gjennom friluftsteateret.....	107
4.6	Kulturell utviklingskraft gjennom friluftsteateret.....	109
4.6.1	Friluftsteateret i Nord-Trøndelag.....	110
4.6.2	Friluftsteateret som kilde til kulturell bærekraft.....	112
4.6.3	Et politisk og strategisk perspektiv.....	113
4.6.4	Engasjement og utvikling nedenfra.....	117
4.6.5	Friluftsteateret som felles kilde til kultur – og næringsutvikling.....	118
4.6.6	Gruvehistorie og kulturutvikling som kreativ allmenning.....	121
5	Avslutning.....	124
	Referanser.....	128
	Vedlegg. Intervjuguider.....	135

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Dagens urbaniseringstendenser i Norge er ikke entydige. Hver tredje osloborger kunne tenkt seg å flytte på landet (Aftenposten 2009). I motsetning til en langvarig foregående trend, har flyttestrømmen ut av Oslo økt de siste fem åra. Vi har fått en livsstilsorientering der folk ønsker seg mer plass og natur, uttaler Mariann Villa (ibid.). Å flytte på landet har blitt et stadig tilbakevendende tema i aviser og blader. Bygda og dens framtid er viktig, både for dens innbyggere og potensielle tilflyttere.

Det er stor interesse for utviklingsarbeid i kommunene, men kunnskapsnivå og strategier for lokalt utviklingsarbeid varierer, uttaler direktør for Distriktsenteret, Halvor Holmli (Trønder-Avisa 2009a). Han mener vellykket utviklingsarbeid avhenger av at man greier å legge strategier for flere samfunnsområder, så som næring, kultur, utdanning og kompetansebygging. Bred kultursatsing er avgjørende for kommunal utvikling; *”Det viser seg at kommuner som lykkes synes alle å prioritere kultur i bred forstand og det for hele befolkningen. Det må være en annen overbygning enn bare bosetning og næringsutvikling [...]”*, hevder Holmli (ibid.). Kultursatsing bør være langsiktig og baseres på involvering av innbyggerne. En undersøkelse av professor Harald Baldersheim viser at folks interesse og vilje til å stille opp med frivillig innsats og engasjement er stor, i motsetning til en lav interesse for å stille i kommunale utvalg og råd (Trønder-Avisa 2009a).

En sterk frivillighetskultur er ikke bare viktig for frivillige organisasjoner, men for hele samfunnet, mener Gotvassli (Gotvassli 2009). Frivillig innsats har økonomisk betydning, men er også viktig for sosial integrasjon og for demokratiet. En sterk frivillighetskultur bidrar til å opprettholde velferdsstaten, og fungerer som en demokratisk buffer mellom stat, marked og familie. Gjennom frivillig arbeid kan man få tilgang til sosiale fellesskap, læring og kunnskapsformidling. Det er en sektor som skaper verdier, men som også kan være en utfordrer; *”De frivillige organisasjonene representerer ofte kritiske korrektiver som utfordrer, påvirker og korrigerer myndighetene i arbeidet med å skape et godt samfunn for alle”*, uttaler Gotvassli (ibid.:2). Dugnadsånden er ikke død, men frivillig arbeid er imidlertid i endring, og preges av korte og lokale engasjement, lavere grad av forpliktelse og at engasjement baserer seg på deltakernes interesser og frie vilje framfor plikt.

Fra 1980-tallet til i dag har det vært en betydelig oppblomstring av festivaler, spel og friluftsteatre rundt om i Norge. Frivillig engasjement og dugnadsinnsats med utgangspunkt i lokalsamfunn preger denne utviklingen. Kulturens betydning utover i landets kommuner kan imidlertid lett komme i

skyggen av hovedstadens etablerte kulturinstitusjoner. Kvalitet blir gjerne først og fremst knyttet til dette kultursentrumet, noe som også gjenspeiles i hvordan kulturmidlene i stor grad blir sentrert til samme sted, nemlig Oslo og Akershus (Trønder-Avisa 2009b). Kultur-Norge er i endring, og det kan stilles spørsmål ved om dagens kulturpolitikk gjenspeiler en pågående fornyelse av kulturlivet.

I denne studien vil betydningen av kultur og frivillig engasjement på bygda stå i sentrum. Det kan synes som om det blir rettet mer og mer oppmerksomhet omkring kulturens betydning for kommuner og bygder, men at det er nødvendig med mer kunnskap og kunnskapsformidling på dette feltet.

1.2 Studieområdet

1.2.1 Malm og Verran kommune

Det tidligere gruvesamfunnet Malm er kommunesenter i Verran, som ligger i Nord-Trøndelag. 30 kilometer unna ligger nærmeste by, Steinkjer, med ca 11 500 innbyggere. Verran ligger innerst i Trondheimsfjorden, med Malm 10 kilometer fra grensa til Steinkjer kommune. Malm er bygd opp omkring gruvedrift. Fosdalen Bergverk AS ble startet i 1906 og drevet frem til den siste konkursen i 1997. I 1998 ble Fosdalen Industrier AS etablert som et datterselskap av Fosdalen Bergverk AS. Denne virksomheten er lokalisert i bergverkets tidligere lokaler, og bygger på opparbeidet kompetanse i bergverksindustrien. Industrivirksomheten i det nye selskapet er også utvidet til nye satsningsområder, så som fabrikasjon av stålbruer.

Ikke bare Malm, men hele Verran kommune har en sterk industrihistorie; ”[...] dagens Verransamfunn er et produkt av en historisk sterk industritradisjon over de siste 100 åra. Både Malm og Follafooss er i stor grad oppbygd rundt to hjørnesteinsbedrifter” (Verran kommune 2006:2). Fosdalen Bergverk AS i Malm hadde på det meste 658 ansatte. Det var i april 1956. Malmsamfunnet var preget av en sterk bedrift og bedriftsledelse.

Figur 1: Nord-Trøndelag fylke (kilde: Nord-Trøndelag fylkeskommune 2009)

Sægrov og Dale (2000) har foretatt en studie av næringsutvikling i fire midtnorske gruvesamfunn, blant annet Malm. Bedriften bestemte det meste i gruvesamfunnet, hevder de. Men den viste også stort samfunnsansvar, og bidro til bygging av blant annet skole og samfunnshus. Malmsamfunnet var som mange andre gruvesteder sterkt hierarkisk oppbygd, med klare sosiale skiller mellom bedriftens ledelse og arbeiderne. Samfunnet har gjennomgått store endringer etter at gruedriften tok slutt. Landskapet på stedet preges imidlertid ennå sterkt av perioden, for eksempel ved de adskilte boligområdene og dominerende gruedriftsrelaterte bygningsmassene.

*Malm i 1908, to år etter at gruvemalmen ble oppdaget
(kilde: Larsen m. fl. 2006)*

*Malm i 1951. Nybygde arbeiderboliger midt i bildet (Korea). Fosdalen
Industrier AS til høyre. Funksjonærboligene (Latterlia) skimtes over
industriområdet (kilde: Larsen m. fl. 2006)*

Fosdalen Industrier AS (kilde: Larsen m. fl. 2006)

Malm i dag (kilde: Verran kommune 2008c)

Malm er kommunens største tettsted, og har ca 1600 av kommunens vel 2800 innbyggere (Verran kommune 2008a). Verran og Malm kommune ble i 1964 slått sammen til dagens Verran kommune (Sægrov og Dale 2000). Offentlig og privat tjenesteyting har hatt størst næringsmessig vekst i Verran fra 1920 til midt på 1990-tallet. Jord- og skogbruk har stått sterkt i kommunen, men har i tråd med

den brede samfunnsutviklinga hatt størst tilbakegang. Kommunen skiller seg ellers ut ved at sekundærnæringene har hatt en sterkere og mer dominerende posisjon i sysselsettingsbildet helt fram til 1990-tallet.

De første tegn på nedgang i industrien i Europa viste seg på sekstitallet (Selstad 2007). På syttitallet skjøt avindustrialiseringen fart, og i Norge ble konjunkturedgangen forsøkt motvirket gjennom motkonjunkturpolitikk. Dette bidro til at blant annet skipsindustrien og gruvene fikk bedre vilkår, og nedgangen for disse industriene slo mindre sterkt ut i Trøndelag. Krisen på syttitallet var imidlertid en strukturkrise, og motkonjunkturpolitikken utsatte nødvendige omstillinger. Dette ble først erkjent på slutten av tiåret.

Nedgangen i norsk industri satte inn for fullt fra 1977 (ibid.). Industristatistikk viser at industrien i Norge sysselsatte 390 000 årsverk på det meste, og at antallet i 2006 var redusert til 260 000 årsverk. Trøndelagsfylkene hadde størst andel industriarbeidsplasser i 1980, med nesten hver tredje yrkesaktiv person i industrien. Fram til år 2000 endret dette forholdet seg dramatisk, regionen hadde da hatt det nest største industrifallet i landet, med bare hver åttende sysselsatt i industrien.

Gruveindustrien var generelt i nedgang på syttitallet, og bergindustrien er i dag et avsluttet kapittel i Trøndelag (ibid.). Også råmetallindustri og videreforedling i metallvareindustrien er nært blitt historie i trøndelagsfylkene.

En lang og krevende omstillingstid i Verran kommune startet allerede på slutten av 1970-åra. Gruvednedleggelsen fikk store konsekvenser for kommuneøkonomi og offentlig tjenestetilbud. I tillegg til arbeidsledighet og utfordringer knyttet til befolkningsutvikling, har Malmsamfunnet slitt med bitterhet og lav framtidstro etter nedleggelsen. Stedets identitet og omdømme ble kraftig svekket. Etter årtusenskiftet har kommuneøkonomien og næringslivet utviklet seg i mer positiv retning. Stedutviklingsprosjekter har vært gjennomført på Malm, og en mer optimistisk holdning er å spore. Kontinuerlige negative oppslag i media har imidlertid bidratt til å vedlikeholde et stigmatisert inntrykk av stedet. I stor grad har stedets stolte gruvehistorie havnet i skyggen av den påfølgende nedgangstida.

1.2.2 Gruveteateret på Malm

Friluftsteateret ”Eplene i Messehagen” (også kalt Gruveteateret) er analyseenheten i denne studien. Prosjektet har utspring i lokale krefter og engasjement, og ble satt opp på Malm, høsten 2008. Det jobbes med planer om å videreføre teaterprosjektet, blant annet å få satt det opp på nytt i løpet av 2010. For meg var Gruveteateret et utgangspunkt for å studere et lokalt kulturprosjekt. Prosjektet

belyses ut fra mer generell samfunnsutvikling, og danner utgangspunkt for å skape innsikt i ulike utfordringer og utviklingsmuligheter bygdesamfunn møter i dag. Det søkes forståelse for sammenhenger mellom lokalt kulturgrunnlag og økonomisk utvikling, og sammenhenger mellom bygdas interne og eksterne strukturelle betingelser. Spesielt vektlegges å forstå initiativtakernes visjoner med teaterprosjektet, og hvordan de forstår det som et ledd i utviklingen av stedet. Studien har mye til felles med sosiokulturelle stedsanalyser, som søker innsikt i ulike aktørers interesser knyttet til spesifikke steder. Studien er preget av en utforskende karakter, som setter menneskers visjoner og bygdas potensialer og mulige utvikling i sentrum, framfor å gi en bastant konklusjon på hva som er rett utvikling i ei bygd.

1.3 Problemstillinger

En casestudie av steds- og næringsutvikling kan i utgangspunktet omhandle det meste. Perspektivene i denne oppgaven avgrenses av at det består av en enkelt case, Gruveteateret, med Malm som stedlig kontekst. De ni informantene som står sentralt i studien utgjør en ytterligere avgrensning. Alle har på en eller annen måte bidratt til oppsettingen, og de fleste av dem bor på Malm. Flere av informantene har spilt en sentral rolle i forhold til gjennomføringa av prosjektet. Gjennom narrativ teori settes rammer som kan skape innsikt i deres perspektiver og opplevelser. Oppgaven avgrenses også generelt gjennom at den bygger på teoretiske forståelser som vektlegger betydningen av lokalt kulturgrunnlag og formasjonen av stedsidentitet, omdømme og myter. Kulturøkonomiske forståelser utgjør et sentralt teoretisk grunnlag.

Jeg har laget fire problemstillinger, som kan gi innblikk i menneskers relasjoner til bygda Malm, stedets identitet, hvordan det kan forstås innenfor dagens samfunnskontekst, og hvordan et slikt prosjekt kan føre til utvikling av ei bygd. Med dette brede utgangspunktet kan forholdet mellom mennesker, sted og samfunnskontekst på Malm belyses. Samtidig gir det rom for å reflektere over bygdas stilling mer generelt i dag.

Hvordan uttrykker informantene sitt forhold til Malm?

Knytter informantene Gruveteateret til utviklingen av stedet? Eventuelt hvordan?

Hvordan kan Gruveteateret forstås innenfor rammen av en mer generell samfunnsutvikling?

Kan en lokalt forankret teateroppsetting som Gruveteateret skape kulturell og økonomisk utvikling i ei bygd? Eventuelt hvordan?

1.4 Oppgavens struktur

Teoriene i kap. 2 er rettet mot forståelser av hvordan stedsbegrepet kan forstås, og skisserer utfordringer bygda står overfor i dag. Narrativ teori og metode belyses så, fordi det kan gi innsikt i lokalt engasjement og meningsdanning. Kap.3 gjør rede for og begrunner valget av case og narrative perspektiver som metode spesielt. Analysene i studien begynner i kap. 4. I kap. 4.2 beskrives omstillingstida etter konkursen i gruva, og utviklinga på Malm fram til i dag. I kapitlet kommer det fram en del forståelser av stedets fortid og dagens ståsted (problemstilling en). Informantenes forhold til stedet belyses mer spesifikt i kap. 4.3 (problemstilling en). I kap. 4.4 rettes søkelyset mot Gruveteateret og informantenes erfaringer som deltakere i prosjektet (problemstilling to). I 4.5 blir det sett på aspekter ved teaterfortellingen som formidles, samt hvilken betydning slike budskap kan ha for mennesker og sted (problemstilling to). Det siste analysekapitlet, 4.6, er rettet mot å forstå Gruveteateret spesielt, og friluftsteateret generelt, som kulturell utviklingskraft, relatert til dagens samfunnskontekst og framtreddende trender (problemstilling tre og fire).

Problemstillingene er integrerte, og overlapper til en viss grad hverandre i analysene. I stor grad følger de imidlertid strukturen i analysekapitlets inndeling. Problemstilling tre og fire er mer eller mindre integrert i hele analysen, men behandles spesifikt i kap 4.6.

2 *Teori*

2.1 *Sted*

2.1.1 *Begrepets utvikling*

I dagligtalen er *sted* et ganske ukomplisert begrep, i og med at man som oftest spesifiserer henvisinger til steder (Castree 2003). I geografifaget er sted derimot ett av de mest komplekse begreper. I fagets historie har det hatt varierende oppslutning og vært brukt og forstått på mange ulike måter. Geografifaget har gjennomgått ulike faser (Castree 2005, Holt-Jensen 2009), siden det ble institusjonalisert i store deler av verden på 1800-tallet. Disse endringene er også påvirket av samfunnskontekst. Vitenskapelige trender, ulike samfunnsbehov og interne faglige debatter har medvirket til forskjellige oppfatninger omkring hvordan verden fungerer, og hvordan den bør studeres.

Også i dag kan sted forstås og studeres på mange måter. Forskere studerer steder ut fra spesifikke posisjoner, med utgangspunkt i ulike problemstillinger, interesser og faglig ståsted (Johnston 2005, Panelli 2004). Castree (2003) viser til tre hovedforståelser av stedsbegrepet: *location*; et spesifikt punkt på jordoverflata, *sense of place*; menneskers subjektive følelser overfor steder, og grunnlag for individers og gruppers identitetsdannelse, samt *locale*; settingen for hverdagslivets praksis og interaksjon.

Hartshorne var en betydningsfull geograf før 2. verdenskrig, og etter hans mening var geografifagets hovedformål å studere arealforskjeller (Castree 2003, Holt-Jensen 2007, 2009). Han brukte gjerne sted synonymt med begrepet region, og hans forståelse av sted regnes innenfor kategorien location. Hartshorne så på verden som en fascinerende mosaikk av forskjellige steder, og mente geografers oppgave var å beskrive og forklare disse variasjonene gjennom menneskelige og fysiske dimensjoner. Hans forståelse ble sterkt utfordret under den ”vitenskapelige og kvantitative revolusjonen” i geografifaget (Castree 2003, Holt-Jensen 2009) etter 2. verdenskrig. Da begynte geografer i tråd med naturvitenskapene å søke etter likheter og mønstre, fremfor det unike og spesielle ved regioner. Geografi ble en ”romlig vitenskap” som innebar analyse av de mønstre menneskelig aktivitet har skapt og fenomener på ulike nivå. Formålet var å utvikle testbare og generaliserbare teorier og lover. En kan også si at denne forståelsen ligger innenfor kategorien location. Interessen for det generelle medførte imidlertid at det tradisjonelle stedsbegrepet framstod som lite relevant.

I 1970-åra begynte humanistiske geografer å stille spørsmål ved om folks aktiviteter kunne og burde

studies gjennom ”romlig vitenskap”. De mente den ignorerte subjektive, kvalitative og emosjonelle aspekter ved menneskelig eksistens (Castree 2003, Holt-Jensen 2009). I motsetning til Hartshornes forståelse av steder som avgrensede områder på jordoverflata, vektla humanistene at individer og grupper forstår og utvikler meningsfulle tilknytninger til det stedet man bor og lever på. Deres tilnærming til sted beskrives gjennom begrepet *a sense of place* (Castree 2003). Også marxistiske geografer rettet kritikk mot romlig vitenskap, og argumenterte for radikal geografi, som burde ha som målsetting å endre verden, fremfor å beskrive den (Castree 2003, Holt-Jensen 2009). De rettet fokus mot hvordan kapitalistisk makt er en grunnleggende forutsetning i formingen av steder, og bidro til å forstå steder som åpne og gjensidig avhengige. Perspektivet understreket betydningen av omfattende økonomiske prosesser.

Sosiologen Anthony Giddens ønsket å forene struktur- og aktør perspektiver gjennom sin *struktureringsteori*. Geografene Derek Gregory og Alan Pred grep fatt i teorien og forsøkte å romliggjøre foreningen av store sosiale systemer med et fokus på individuelle- og gruppehandlinger (Castree 2003). Gregory og Pred kom fram til at møtet mellom sosiale strukturer og aktører tar ulike form fra sted til sted, og at de er gjensidig bestemmende for hverandre. De påpekte at mennesker ikke er enten kun frie aktører, eller ofre for globale krefter. Deres teoretisering danner grunnlag for perspektivet på sted som *locale*; en objektiv arena for hverdagsliv og sosial interaksjon, og samtidig en subjektiv setting for menneskers utvikling og følelsesmessige uttrykk. Teorien argumenterer for at steder er unike og spesielle og at de samtidig kjennetegnes av likheter med andre steder de er knyttet til. Globaliseringsprosesser medfører følgelig ikke at steder blir homogene, men har resultert i kreative revurderinger av hva steder betyr, og hvordan de kan forstås. Stedsbegrepet er dermed fremdeles relevant.

2.1.2 Vektlegging av sted i dag

Ny innsikt om stedlige og globale endringer har satt sitt preg på dagens teoretiseringer omkring stedsbegrepet (Castree 2003). Sted som *location* blir nå gjerne sett gjennom metaforer som ”porøs”, ”switching point” og ”node” fremfor å bli betraktet som biter i en mosaikk. Metaforene illustrerer at grensene mellom steder og deres omgivelser er blitt mer utydelig, at steder er knyttet sammen av like prosesser som får forskjellig respons på ulike steder, og at steder utgjør punkter i større nettverk av steder. Både sammenbindingene, avhengighetene og intensiteten mellom steder har økt.

I *sense of place* vektlegges det at menneskers tanker og følelser overfor steder er like virkelige og materielle som stedet selv (ibid.). Humanister har benyttet en empatisk tilnærming for å få innsikt i disse subjektive følelsene og verdiene. Dagens kulturgeografer argumenterer for å forstå sted som

knyttet til selve formasjonen av menneskers og gruppers identitet, som del av menneskers karakter. Humanistiske perspektiv har blitt kritisert for å betrakte påvirkninger utenfra som ”trusler” for ”autentiske” steder, og for å undervurdere mangfoldet av tilnærminger og identitetsutvikling knyttet til steder.

Identitet forstås nå gjerne som en vedvarende stedsbasert *prosess* som også påvirkes og formes av impulser og tilknytninger utenfra, framfor å være ”naturlig” og fast (ibid.). Denne sammenblandingen av lokale og globale impulser og tilknytninger har fått betegnelsen ”glokal” utvikling av identitet. Det eksisterer ulike syn omkring hvorvidt geografer dermed bør studere identitetstilknytninger som røtter til et sted, eller gjennom å fokusere på mangfoldet av tilknytninger til ulike steder (Castree 2003, Lønning 2007). Det har også blitt vektlagt at ”lokal” identitet kan oppleves forskjellig av menneskene på stedet, og folk utenfra som danner seg idealiserte forestillinger om stedet (Castree 2003, Panelli 2004).

Sted som *locale* har gitt verdifull innsikt i hvordan møtet mellom lokale og globale krefter gir seg forskjellige utslag på ulike steder (Castree 2003). Samfunnsgeografer har vist hvordan stedsbaserte aktører handler, hvordan strukturer har betydning for deres handlingsmuligheter, og hvordan aktørers handlinger og strategier varierer fra sted til sted.

De tre hovedforståelsene av sted synes fremdeles relevant, men overlapper og utfyller delvis hverandre (Berg og Dale 2004). Vektlegging av hovedforståelse avhenger av hva slags problemstilling man studerer. I denne oppgaven tas det utgangspunkt i menneskers erfaringer og meningsdanning knyttet til sted. Identitet forstått som en stedsbasert prosess, formet av både interne og eksterne impulser, står sentralt. Slike perspektiver er spesielt relevante i forståelser av sted som *sense of place*. Videre søker jeg å belyse hvordan disse stedsbaserte prosessene også er knyttet til mer generelle samfunnsprosesser. Hvordan slike prosesser skaper strukturelle forutsetninger, utfordringer og muligheter for aktører på et sted er viktige aspekter ved mine problemstillinger. Jeg søker innsikt i hvordan lokale krefter kan skape kapasiteter, som styrker et steds forutsetninger for å møte globale utfordringer. Sistnevnte perspektiv er i stor grad innenfor forståelsen av sted som *locale*. Ut fra vektleggingen av subjektivitet og meningsdanning i forholdet mellom sted og mennesker i studien, er det dog nærliggende å si at oppgaven mest grunnleggende tar utgangspunkt forståelsen av sted som *sense of place*.

2.2 *Ruralitet*

Denne studien omhandler spesifikt *bygda* som sted. Berg og Lysgård (2004) argumenterer for at begrepet bygd avhenger av en grunnleggende forståelse av det overordnede begrepet ruralitet. I likhet med sted, kan også ruralitet forstås som et sammensatt begrep. Jeg vil belyse begrepet generelt, og Halfacrees (2004) analytisk tilnærming spesielt, som synes relevant i forbindelse med mine problemstillinger og perspektiver.

Rural forskning har tradisjonelt vært preget av ensidige og mangelfulle teoretiske innsikter og perspektiver, der definisjonen av det rurale har blitt tatt for gitt (Halfacree 2004, Marsden 2006). Den kulturelle vendingen i vitenskapene har bidratt til å åpne opp for nye perspektiver (Marsden 2006, Cloke 2006). Europeisk kunnskapsproduksjon relatert til det rurale kjennetegnes nå av mange innfallsvinkler, preget av innsikt i nye sosiale, romlige og økonomiske forhold, innenfor rammen av en postmoderne verden (Marsden 2006). Blant annet har endringer og utfordringer knyttet til industriutvikling, miljø, sikker matproduksjon og forbrukeradferd i rurale områder bidratt til å utvide kunnskapsproduksjonen.

Noen hevder vi har fått et ”nytt ruralt paradigme” (Bryden 2006, OECD 2009, Tanvig 2008). Bryden (2006) oppsummerer de mest sentrale temaene OECD knytter til paradigmet. Utviklingen har dreid fra offentlig subsidiering til strategisk satsing på å utvikle regioner/steders lokale fortrinn, der betydningen av lokalt miljø, kultur og tradisjoner vektlegges. Gjennom politisk og administrativ desentralisering har sektorpolitikk blitt erstattet av territorier og lokal samordning. Utvikling skjer gjennom lokale nettverk med basis i offentlig, frivillig og privat sektor (”governance”, kap. 2.3.4), og inkluderer bred folkelig deltakelse. Denne utviklingen er ikke jevnt fordelt globalt, men kjennetegner endringer i EU generelt, og de skandinaviske landene spesielt (ibid.).

Innholdet i det rurale og den rurale identitet er under omforming. Dagens forskning gir rom for å videreutvikle fortolkende og normative aspekter ved feltet, gjennom å gi rom for å stille kritiske spørsmål omkring ”hva som kunne vært”, og ikke bare ”hva som er”. Slike perspektiver synliggjør rurale utviklingsmuligheter, og kan danne grunnlag for sosial og økonomisk endring (Marsden 2006:16).

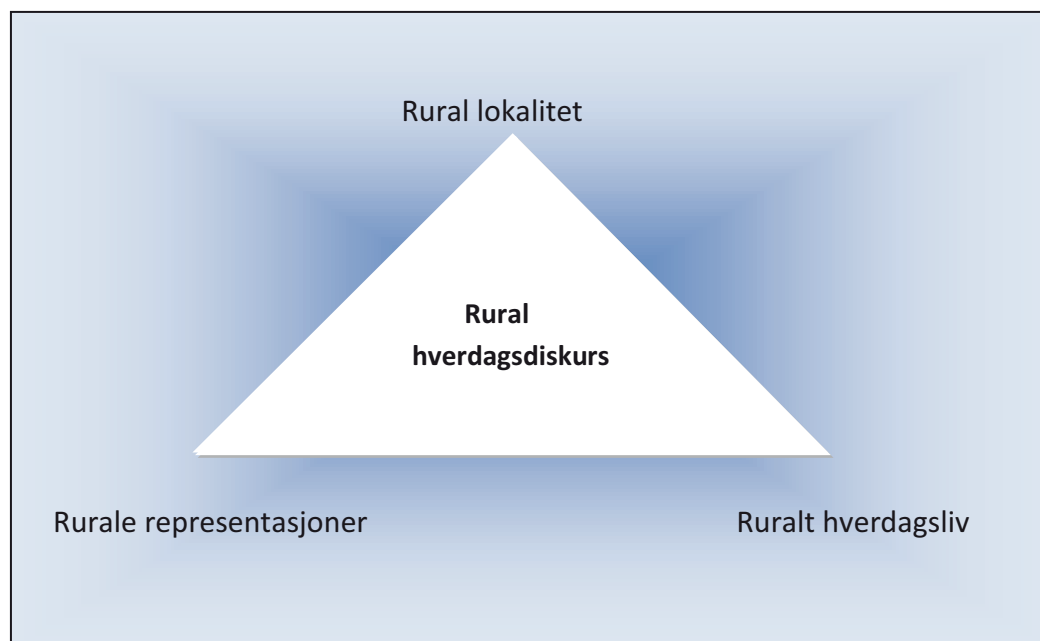
2.2.1 *En syntese mellom rural materialitet, subjektivitet og praksis*

Cloke (2006:24) viser til nye fruktbare måter å utforske hvordan det rurale konstitueres. Begrepet ”post-ruralitet” viser til at det eksisterer mange forskjellige ruraliteter (Cloke 2006, Halfacree 2004, Marsden 2006). Ruralt rom kan i dag forstås som sosialt produsert mangfold, kalt hybrid ruralitet

(Halfacree 2004). Hvordan aksepterte forståelser og fortellinger omkring hybrid ruralitet blir konstruert, kan synliggjøres gjennom narrativer (Cloke 2006, Halfacree 2004). Cloke (2006) mener det er fruktbart å sammenholde materielle aspekter og subjektive forestillinger omkring ruralt rom, sett gjennom samspillet mellom dem i spesifikke *praksiser*.

Rather than understanding material, imaginative and practiced ruralities as somehow separate, it is possible – indeed seemingly strongly advisable – to see them as intrinsically and dynamically intertwined and embodied with “flesh and blood” culture and with real life relationships. (ibid:24)

Gjennom modellen ”a fourfold model of a rural network” har Halfacree (2004) videreutviklet forståelser av at representasjoner, sosial praksis og materialitet utgjør komplementære aspekter ved det rurale rom (fig. 2). *Rural lokalitet* (”rural locality”) knytter seg til spesifikk romlig praksis beskrevet hovedsakelig gjennom akademiske diskurser. *Formelle rurale representasjoner* (”formal representations of the rural”) formidles av for eksempel politikere og planleggere (Berg og Lysgård 2004). *Ruralt hverdagsliv* (”everyday lives of the rural”) på bygda er sammensatt, påvirket av underliggende populære diskurser som preger kulturen. Gjennom disse tre elementene skapes menneskers forståelse av ruralitet. Elementene samles i begrepet *rurale hverdagsdiskurser*, som er sosiale representasjoner bevisst og tilfeldig kommunisert i hverdagen (Halfacree 2004).

Figur 2: Ruralitetens romlige dimensjoner (Halfacree 2004:295)

Elementene føres sammen gjennom romlig praksis (ibid.). Et hovedformål med modellen er å vise dynamikken i hvordan de ulike elementene sammen skaper en rural hverdagsdiskurs, og å synliggjøre avvik og konflikt mellom elementene. Gjennom sammenkoblingen mellom strukturer og aktører kan modellen knyttes til struktureringsteori og aktør-nettverksteori.

Begrepene ruralitet og urbanitet er stadig gjenstand for nytolkning og omdefinering, og får først mening når de sees i forhold til hverandre (ibid.). Ruralitet kan forstås som et uttrykk for menneskers søken etter alternative livsbetingelser. Det knytter seg mange problemer til samtidens urbane og postmoderne utvikling, som skaper en utrygghet for mange mennesker. Blant annet skaper postmodernitetens flyktighet og rotløshet et behov for grunnleggende sosiale verdier, stedstilknytning, røtter og varige verdier (Halfacree 2004, Lønning 2007, Sennet 2001). Ruralitet kan forstås som en strategi, et kreativt potensial til å *skape* det rurale. Man kan for eksempel framstille en rural idyll basert på en idealisert fortid, men man kan også forestille seg alternative eksistenser knyttet til det rurale. Hvis en forstår ruralitet som en søken etter et meningsfullt liv, gir det lite mening å forstå begrepet som en fast definert kategori. Ruralitet framstår heller som mangfold, som uttrykker romlige varianter av annerledeshet (Halfacree 2004). Forstått på denne måten blir det også meningsløst å betrakte ruralitet som en restkategori¹ på tur til å forsvinne til fordel for urbanisering. Ruralitet bør heller forstås som en kritisk kommentar til det urbane, mener Halfacree.

Rurale representasjoner kan bidra til å produsere nytt ruralt rom. I hvilken grad ny ruralitet skiller seg ut og får betydning kommer an på styrken i sammenbindingene i det rurale nettverket, og hvordan de formidler et ruralt budskap (ibid.).

Halfacrees modell og teorier kan åpne for å stille visse spørsmål knyttet til min problemstilling om Gruveteateret som ledd i stedsutvikling:

Hva innebærer Gruveteateret som praksis på Malm, og kan denne praksisen ha betydning for dynamikken i det rurale nettverket? Eventuelt hvordan?

Har Gruveteateret betydning for den rurale representasjonen av stedet, og kan slike representasjoner bidra til å endre dynamikken i det rurale nettverket? Eventuelt hvordan?

Kan Gruveteateret forstås som en "rural kommentar" i samtida, som synliggjør en alternativ utviklingsvei på bygda?

Disse spørsmålene vil ikke bli gitt absolutte svar, men heller utforskes gjennom potensialer og muligheter, da teaterprosjektet er nytt og ikke ferdigutviklet og ferdigdefinert i forhold til dets

¹ Halfacree (2004) mener dette er en alminnelig oppfatning av dagens bosettingsutvikling.

muligheter og betydning. I forhold til Halfacrees modell er hverdagsliv og praksis ("ruralt hverdagsliv") gjennom Gruveteateret, knyttet til informantenes uttalelser, et grunnleggende aspekt for meg. Dette blir i noen grad sett opp mot offisielle representasjoner i media ("rurale representasjoner"). I det følgende vil jeg gjennomgå perspektiver omkring bygdas status, utfordringer og muligheter innefor samtidas globale kontekst. Med andre ord akademiske diskurser, eller "rural lokalitet", i Halfacrees modell.

2.3 Bygdas utvikling og muligheter

2.3.1 Produksjonsbygda og konsumentbygda

Almås m.fl. (2008:11) hevder det utspiller seg en "*kamp om bygdens sjel*" på forskjellige felt, økonomisk, politisk, i kulturlivet og i media. De siste tiåras dyptgripende økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingsprosesser har også endret noen av våre forestillinger om bygd og mennesker. Den nye bygda er mer utydelig, variert og mangfoldig. Bygdene er blitt mer heterogene i forhold til næringsliv og befolkning, og kjennetegnes ved ulike holdninger, verdier, levestil, livsstil, og konsum (Almås m.fl. 2008, Berg og Lysgård 2004, Halfacree 2004, Lønning 2007). Det har blitt vanskelig å trekke markante skiller mellom hva som egentlig utgjør bygd og by, og bildene av bygda kan forstås som *flytende* framfor fast definert (Almås m.fl. 2008, Berg og Lysgård 2004).

Fra å være kjennetegnet av produksjon og arbeid, har bygda i likhet med byen i stor grad blitt en arena for konsum og rekreasjon. Dette beskrives som en overgang fra den produksjonistiske til den post-produksjonistiske bygda (Almås m.fl. 2008, Lønning 2007). Det tradisjonelle synet på bygda som primærprodusent innenfor landbruksvarer, fiskeri, gruvedrift og industri har måttet vike for bygda som en serviceprodusent (Almås m.fl. 2008). Det har særlig kommet et økt innslag av offentlig tjenesteyting, knyttet til framveksten av velfredssamfunnet. Privat tjenesteyting er også et framtrekkende trekk, for eksempel tiltrekker bygdeturisme og grønne tjenester seg byfolk gjennom å tilby livskvalitet i tillegg til mat.

Mange hevder dreiningen i bygdas kultur og næringsgrunnlag utgjør nye potensial for næringsutvikling; "*Ein reknar med at naturbaserte reiselivs- og opplevingsnæringar har eit stort utviklingspotensial i bygde-Noreg*" (ibid.:12). Men det knytter seg også nye utfordringer til utviklinga av slike nye næringer, i forhold til "*markedsorientering og inntjening, profesjonalisering og kompetanse*" (ibid.:12). Behovet for omlegging av produksjonsgrunnlaget kan relateres til det mange mener er et sentralt utviklingstrekk ved samfunnet i dag, og beskrives blant annet gjennom begrepet "opplevessamfunn" (Pine og Gilmore 1999. Se også Almås m.fl. 2008, Lønning 2003,

2007, Wollan 2007, 2009). I et næringsperspektiv innebærer det å vektlegge å knytte ulike former for opplevelser til produkter. Immaterielle verdier ved ressurser og produkter tillegges dermed avgjørende betydning (Wollan 2007). Det kan være en stor utfordring å utvikle opplevelser i forbindelse med et tradisjonelt produkt. Imidlertid kan det innebære nye muligheter for bygda, gjennom at dens unike tradisjoner og formidling av historier benyttes (Almås m.fl. 2008).

Bildet av den post-produksjonistiske bygda er ikke entydig. Globale utfordringer knyttet til drivhuseffekt, bioenergi og matproduksjon øker betydningen av bygda som råvareprodusent. Utviklingen av stadig mer industrialisert produksjon innen distriktsnæringene peker i samme retning, og medfører at synet på hva som skal utgjøre bygdas ressurser blir et omstridt tema (ibid.). Endringene i bygdas produksjonsgrunnlag bidrar til å skape omstridte og uklare representasjoner av bygdas rolle og muligheter i dag. Slike oppfatninger er også knyttet til politisk strid; "[...] *endringsprosessane er ikkje gitt på førehand, men vil vere eit resultat av korleis ulike aktørar lykkast med å realisere sine visjonar for bygda*" (ibid.:13).

2.3.2 Lokal kultur, historie og identitet i en global kontekst

Inntektene på bygda er avhengig av blant annet distriktpolitikk, globale marked, internasjonale avtaler og globale konjunktursvingninger (Almås m.fl. 2008). Men bygdas hverdagsliv er også preget av global påvirkning, gjennom reisevirksomhet, utenlandske matretter og forbrukerprodukter, internasjonale aksjeinvesteringer samt kulturell påvirkning gjennom ulike medier. Til tross for slike dyptgripende globale prosesser, synes lokal identitet å få en stadig økende betydning. Bygders befolkning hevder lokal identitet *"for å skape trivsel, gi bygda særpreg eller tiltrekke seg turistar"* (ibid.:13). Globale prosesser kan dermed forstås å gjøre bygder både mer like og forskjellige (Almås m.fl. 2008, Wollan 2007).

Stedsutvikling og stedsidentitet får viktige funksjoner, gjennom å bidra til å synliggjøre og åpne for nye framtidsmuligheter for bygd og lokalsamfunn. Den økte globale flyten av mennesker, informasjon, penger og varer gjør det mulig for steder å tilby sin lokale kultur og historie på markedet:

Å stille ut og gjere levebrød av kulturen og fortida si, er svar på leiting etter kulturell autensitet. Fortid og tradisjon blir stilt ut for konsum innanfor ei moderne ramme, som uttrykk for stadens sosiale identitet (Tilley, 1999). Dermed oppstår striden om den lokale identiteten: Kven var vi, kven er vi og kven skal vi vera for andre? (Almås m.fl. 2008:14)

Å belyse betydningen av kultur, historie og identitet på bygda synes relevant for å sette mitt case – Gruveteateret – inn i et videre samfunnsperspektiv. Kan Gruveteateret tolkes som et lokalt motsvar

til globaliseringsprosesser? Perspektivet setter Gruveteateret inn i en global kontekst, der samspillet mellom kultur og næring vektlegges. Å skape slike nye allianser krever samarbeidsånd og kreative tilnærminger.

2.3.3 Kreativitet gjennom tverrkulturelt samarbeid

Gjennom begrepet *kulturell kreativitet* beskriver Liep (2001) en økende interesse for sammenhenger mellom kreativitet og sosiale og kulturelle prosesser som man har sett i de senere år. Han definerer kreativitet som; “[...a] activity that produces something new through the recombination and transformation of existing cultural practices or forms” (ibid.:2). Kreativitet kan betraktes som et kontinuum fra hverdagens små-skala kreativitet, til intensiv kreativitet konsentrert innenfor et spesifikt tidsrom eller sted.

Det økte fokuset på kreativitet er knyttet til kapitalismen, mener Liep. Gjennom ekspanderende varehandel og fremvekst av frie entreprenører har kravet om risikotaking og innovasjon økt. Idealer om forbrukerfrihet og selv-realisering har bidratt i samme retning. Stadige nye forbrukerbehov tvinger kapitalistiske entreprenører til å foreta ”revolusjoner” av varer og produksjonsmåter. Dette har ført kreativiteten inn i ingeniørenes og vitenskapens felt. Kreativitet er imidlertid kulturavhengig, og idealene om kreativitet i den vestlige kulturen er ikke til stede i et hvert samfunn.

Liep hevder at det har skjedd en ”post-moderne” desentralisering av kulturell produksjon, som har bidratt til en mindre hierarkisk struktur på det kulturelle feltet. Det eksisterer ikke lenger en autoritær og tydelig kulturell elite, og det klare skillet mellom ”høy” og ”lav” kultur er blitt utvisket.

Kommersialisering av kultur og økte konsumentbehov har rettet søkelys mot kreativitet, gjennom en estetisering av hverdagen og kulturens grunnlag for representasjoner. En stadig voksende klasse av ”nye profesjonelle” er sterkt involvert i utvekslingen av kultur, og er de fremste konsumenter av det sjeldne/fremmede/uvanlige, opplevelser og estetiske erfaringer. Denne strømmen av nye intellektuelle og kulturelle søker å oppnå stadig mer varierte sanseintrykk, livsstiler og egenarter.

Enhver form for kreativitet bygger på kjente former og produksjonsmetoder, det er selve *kombinasjonen* av kjente faktorer eller ideer som utgjør ”det nye” (ibid.). I en kulturell sammenheng kan perioder med store endringer bidra til at rådende forståelser mister sin forklaringskraft, og det oppstår et behov for å skape nye ”kulturelle skjema” for å gi ny forståelse av verden. Også kreativitet i hverdagen, for eksempel gjennom språklige utprøvinger, kan bidra til økt forståelse av mer komplekse situasjoner.

Kreativitet oppstår i ”åpne rom”, mellom noe som er adskilt (ibid.). Kulturell kreativitet kjennetegnes

ved at det dannes meningsfulle forbindelser mellom motsetninger eller avvik. Det største potensialet for å skape nye former befinner seg dermed i skjæringsfeltet mellom store kulturelle forskjeller. Dagens forståelse av kultur som et åpent og komplekst system åpner for at kreativ aktivitet kan oppstå på mange ulike punkter. Kreativitet har dårligere kår innenfor autoritære regimer, enn innenfor mer usentraliserte strukturer.

Kulturelle hegemonier blir før eller senere utfordret av andre sosiale grupper, og disse består gjerne av nye konstellasjoner med innslag av elementer ”utenfra” (ibid.). Kulturelle former baserer seg dermed på forskjeller fra og avstand til tidligere tro og uttrykk, og kreativitet vil i seg selv medvirke til å skape kulturell kontrast og heterogenitet.

På det individuelle plan er mottakeligheten overfor kreative produkter eller ideer avhengig av hvilke behov man opplever, og hvilke motivasjoner som følger av disse behovene (ibid.). Kreativitet involverer en gjensidig prosess der offentlige representasjoner internaliseres til dypt personlige symboler som utgjør kilder til menneskers identitet og retning. Representasjonene gjenskapes som subjektive bilder/forestillinger, og inngår i menneskers habitus, dvs. deres kroppsliggjorte kunnskaper og erfaringer. Hvis symbolene aksepteres av gruppen, blir de i sin tur naturliggjorte deler av den offentlige kulturen.

Ut fra et eksistensielt perspektiv mener Lønning (2007) kreativitet er knyttet til våre *handlinger* i verden. Alle kan ta i bruk og utvikle sitt forhold til omverden gjennom kreativitet. Kreativitet forstås dermed som et allmennmenneskelig potensial framfor en individuell egenskap (Liep 2001, Lønning 2007). Denne forståelsen retter kritikk mot en vanlig tolkning av kreativitet innen psykologisk forskning, der kreativitet knyttes til enkeltmennesker og deres indre kognitive prosesser (Lønning 2007).

Kreativitet er knyttet til motivasjoner om å bidra til å sette sitt preg på verden, og å endre den på meningsfulle måter.

Det kreative er den fantasifulle leiken med verda, og dei kulturelle forteljningane om denne. *Kulturell kreativitet* kan vera eit anna namn på denne leiken. Me talar om ein strategi for å koma i førekant av endringar. Raske endringar stiller krav til nyskaping, og igjen, nyskaparen trivst når dei etablerte sanningane vaklar. (ibid.:399)

Å skape verden og å skape seg selv kan forstås som en integrert verdibasert skapelsesprosess, framfor adskilte prosesser. Dette eksistensialistiske perspektivet på det å skape karakteriserer en grunnleggende måte å være tilstede i verden på (Lønning 2007, Sletterød 2007). Kreativitet oppstår i møte med omverden, og er et uttrykk for mot og tro på at man kan medvirke (Lønning 2007). Det kreative mennesket må ha mye mot for å utfolde seg, og mot avhenger av det å ha tro på seg selv.

Det er derfor viktig at familie, lokalsamfunn og virkemiddelapparat bidrar til å stimulere, utvikle og støtte opp under enkeltmenneskers tro på egen skaperkraft. Kreativitet bygger på engasjement og kjærlighet til det en holder på med, og det å legge til rette for utvikling av engasjement er en viktig forutsetning for kreativitet.

Kulturell kreativitet handler framfor økonomisk vinning, om å ta ansvar for framtida.

Målet er ikkje å tena pengar, men trongen til å skapa ei betre verd. Vilje til å medverka til ei betre framtid, vert i seg sjølv motiverande. Slik vert kulturell kreativitet også ei kjelde til, og uttrykk for, det autentiske livet; eit liv i tråd med egne verdiar og ideal. Det nyskapande uttrykkjer trongen for å koma vidare, for å finna djupare meining, for å nedkjempa den keisemd som kan veksa fram når livet kjennest meiningstomt. (ibid.:400).

Kulturell og eksistensiell kreativitet kan være gode innfallsvinkler til å belyse Gruveteateret som en skapende hendelse. Framfor å gi en sterkt ekskluderende forståelse av kreativitet, gir det en åpen tilnærming, som kan belyse at kreativitet har eksistensiell betydning, og at kreativitet utfolder seg mellom ulike grupper/kulturer. Tilnærmingen kan også bidra til å belyse hvordan kreativitet kan bidra til å endre et steds kulturgrunnlag.

2.3.4 Engasjement og utvikling nedenfra i en usikker verden

Samfunnsprosesser og utfordringer knyttet til det rurale, har bidratt til en prinsipiell nytenkning omkring hvordan man forstår bygdeutvikling, nasjonalt og på EU-nivå (Shucksmith 2008).

Endringer i forholdet mellom samfunn og marked, og mellom innbyggere og stat, har fått mange til å vektlegge et politisk standpunkt om at lokale aktører må mobiliseres til å skape utvikling nedenfra.

Begrepet *governance* beskriver statens endrede rolle (Bryden 2006, Hubbard et al. 2002, Shucksmith 2008, Woods 2006), og viser til at offentlige institusjoner ikke styrer hierarkisk og alene lenger ("government"). Styring skjer heller i samarbeid mellom aktører i offentlig, privat og frivillig sektor.

Dette medfører uklare grenser mellom offentlig og privat sektor, og at staten går inn i en rolle som koordinator og tilrettelegger framfor å være styrings- og beslutningsmyndighet (Shucksmith 2008).

Governance opererer i spenningsfeltet mellom å styrke lokal deltakelse og styringskapasitet, og på den andre siden ansvarsfraskriving og mer tilfeldig og uklar saksbehandling fra statens side (Shucksmith 2008, Woods 2006). "Rural governance" kan karakteriseres som "styring gjennom lokalsamfunn", bygdestyring som bygger på samhandlende planlegging basert på partnerskap, og som involverer til deltakelse og involvering av interessenter (Shucksmith 2008).

Governance kan skape et sammenfiltret hierarki og fleksible allianser, som er forvirrende for innbyggerne (ibid.). Spørsmål omkring hvem som får delta i ulike beslutningsprosesser kan reises.

Makt er i dette perspektivet mindre knyttet til å ”ha makt over noen”, men dreier seg heller om å ha kapasitet til å handle og oppnå mål, en arbeidsform som blir omtalt som kapasitetsbygging.

Shucksmith mener *institusjonell kapasitet* i større grad bør vektlegges, med henblikk på å fremme kapasitetsbyggende utviklingsprosesser i bygdesamfunn. Han viser til tre aspekter ved institusjonelle ressurser; kunnskapsressurser (intellektuell kapital), relasjonelle ressurser (tillit og gjensidig forståing bygd opp gjennom samhandling) og mobiliseringskapasitet (evne til å handle kollektivt) (ibid:401). Mange lokalsamfunn mangler institusjonell kapasitet, spesielt når det gjelder å utnytte nettverk og relasjoner eller evnen til å mobilisere innbyggerne (ibid.).

Vår globaliserte verden er i stadig endring, og bygdesamfunn møter store utfordringer i forhold til å samarbeide om økonomiske, sosiale, kulturelle og miljømessige løsninger. Dagens strategier må derfor fostre det uventede (Lønning 2007, 2008, Shucksmith 2008); *”Vellykka nyskaping er sannsynlegvis mangfaldig, ikke-lineær, samansett og i konstant endring, heller enn konform og i samsvar med ein rigid utviklingsplan. Dette inneber ei stor utfordring for dei som arbeider med bygdeutvikling”* (Shucksmith 2008:405).

Bygdeutvikling er avhengig av forhandlinger og strid mellom de som vil fremme henholdsvis kontinuitet og endring. Menneskers oppfatning av – og forhandlinger omkring – innholdet i framtidens bygder, er dermed et svært sentralt spørsmål (Lønning 2008, Shucksmith 2008). Forholdet mellom mening og handling er del av dette temaet. Gjennom sosiale prosesser blir mening produsert og spredt, og materialiserer seg så i visse handlinger som har betydning for et steds utvikling.

Vektleggingen av bygdeutvikling nedenfra, synes som et relevant bakteppe for å belyse hvordan Gruveteateret kan bidra til stedsutvikling. Gruveteateret kan forstås som en dreining mot governance, og en utvikling nedenfra gjennom mer uformelle og sammensatte nettverk. Hvorvidt Gruveteateret kan bidra til kapasitetsbyggende prosesser gjennom ulike institusjonelle kapasiteter, kan også belyses.

2.3.5 Bygdas innbyggere møter nye muligheter, utfordringer og ansvar

Perspektivene omkring governance har en god del til felles med begrepet *endogen utvikling* (se for eksempel Shucksmith 2008, Teigen 1999, Woods 2006), som innebærer en forståelse av at sted og identitet skapes gjennom dialog mellom det lokale og ekstra-lokale. For å bruke Shucksmiths (2008) terminologi, dreier det seg om å utvikle kapasitetsbyggende prosesser, som baserer seg på lokal bestemmelse, ressurser, deltakelse og lederskap, samt etablere eksterne koblinger som gjør det mulig å handle (Woods 2006).

I denne forståelsen vektlegges det at innbyggere inviteres til å identifisere lokale utfordringer og målsettinger, og bidrar til å iverksette prosjekter (ibid.). Dette åpner for å identifisere nye muligheter for innbyggere og sted, men setter også krav om bred folkelig ansvarstaking overfor utviklingen av sted og lokalsamfunn. Følgelig endres også forholdet mellom enkeltmenneskers plikter og rettigheter overfor staten. Dette belyses gjennom begrepet *citizenship*. Citizenship utøves som oftest på lokalt nivå, og signaliserer lokal tilhørighet. Det vil dermed ha forskjellig innhold fra sted til sted, og er gjenstand for politisk relaterte lokale forhandlingsprosesser. Begrepet har til nå vært mest knyttet til nyere aspekter ved byutvikling, som mangfold og globalisering, og endringer i innbyggers plikter som følge av at staten overlater mer til lokalt nivå (governance). Woods hevder slike endringer også preger rurale samfunn, og mener begrepet også kan belyse rurale endringsprosesser.

Citizenship vedrører innbyggernes lovpålagte og uttalte plikter og rettigheter, men også ulike underforståtte forhold og normer. Det konstitueres gjennom hvordan individer, grupper og ulike instanser definerer identitet og lokalsamfunn, og er dermed delvis kulturelt betinget. *Kulturelt citizenship* betegner hvordan forholdet mellom stat og enkeltmennesker defineres mer underforstått gjennom hverdagsliv og praksis i lokalsamfunnet (ibid.).

Det endogene prinsippet om utvikling ”nedenfra og opp” krever et *aktivt citizenship*. Det innebærer at innbyggerne deltar aktivt, tar ansvar for sted og lokalsamfunn og trer inn i nye lederroller (ibid.). Aktivt citizenship er en diskurs som vektlegger menneskers ansvar for medvirkning og deltakelse i samfunnet, og knyttes til rural utvikling gjennom begrepet *new rural citizenship*. Begrepet sammenfaller med at tradisjonelt sterke sosiale bånd på bygda er blitt svakere, og uttrykker et ønske om å styrke forholdet mellom mennesker og sted. Det knytter seg imidlertid demokratiske betenknninger i forhold til perspektivet, relatert til hvorvidt visse eliter dominerer, og om de representerer lokalsamfunnets interesser mer generelt.

I denne oppgaven vil i noen grad stedets kulturelle citizenship bli belyst gjennom Gruveteateret. Det tegnes opp konturer av et aktivt citizenship gjennom prosjektet, som kan belyse hvordan rettigheter og plikter i forhold til utviklingen av stedet forstås.

2.3.6 Symbolsk makt over bygda

Å mestre å sette et sted på kartet, og å markedsføre seg i konkurranse med andre steder, kan være en målsetting for bygdeutvikling i dag. Bygder må framstå som attraktive internt og eksternt (Almås m.fl. 2008, Lønning 2007, Moldenæs 2006), for å holde på egne innbyggere, og for å tiltrekke seg

potensielle tilflyttere og næringsliv. Ut fra postmoderne idealer baseres våre valg på lyst, interesser og opplevelser (Lønning 2007), og bygda må ”treffe” i forhold til mangfoldet av individuelle behov. Gjennom merkevarebygging søker man å framstille bygda på bestemte måter. Disse kan være av en populistisk karakter, eller i større grad reflektere lokale tradisjoner, kultur og identitet (Almås m.fl. 2008, Lønning 2007).

Representasjoner gjennom bilder, symboler og media er en stadig viktigere holdningsskaper i dag. Baudrillard (2001: Lønning 2007) går så langt som å mene at tegn og symboler ikke refererer til reelle ting lenger, men til *andre* tegn og symboler. I en *hyperreell* verden, er representasjoner mer reelle enn det de representerer (Lønning 2007). I samfunn som er sterkt preget av hyperrealitet må makt fremmes gjennom representasjoner, framfor gjennom direkte maktutøving (ibid.). Makt gjennom representasjoner innebærer ikke at andre utøver direkte makt over en, men heller en innenfrastyrt makt over *seg selv*, gjennom hvordan man innretter livet etter bestemte idealer, livsstiler og forbruksmønstre (ibid.).

Å markedsføre bestemte egenskaper ved et sted berører symbolske maktforhold, i forhold til hvem som skaper representasjonene, og hvem som på denne måten skal ha rett til å definere stedet (Almås m.fl. 2008). Men den symbolske makten gir også nye spillerom for kreative og ressurssterke personer som bidrar til å skape bygda i sitt bilde (Almås m.fl. 2008, Lønning 2007). Innholdet og vektleggingen i representasjoner bidrar til å avgjøre hvordan mennesker forholder seg og handler i forhold til et sted. Å representere bygda med budskap som ”treffer” i samtida og mediebildet, kan utgjøre et sentralt aspekt ved bygdeutvikling (Almås m.fl. 2008, Moldenæs 2006, Lønning 2007, 2008, Shucksmith 2008).

I informasjonssamfunnet vert meir og meir av legitimitet, holdningar, og til og med politiske vedtak, danna med utgangspunkt i den offentlege debatten og dei til ei kvar tid rådande syn der. Og uansett kor kritisk en måtte vera til ”populisme”; ei vidare utleiing skulle då tilseia at bygda sin retoriske innsats bør liggja i å påverka representasjonar i positiv retning. (Lønning 2007:79)

Lønning (2007) argumenterer for at hyperrealitet åpner for nyskaping, ved at den lar seg forme. Hyperreelle sannheter kan skape realitet, hevder Lønning; ”*realitet konstruerast, den er ikkje*” (ibid.:79). Hvis en forstår ”opplevelsessamfunnet” som en viktig samfunnskontekst i dag, blir dette et viktig aspekt. Det som anses å skape verdi og betalingsvilje hos kunder uttrykkes gjennom hvordan produkter presenteres, blant annet gjennom historiene produktene ”forteller”, og deres appell til kundene (Pine og Gilmore 1999).

2.3.7 *Kulturokonomisk perspektiv*

I Norge og EU har råvarebygda og standardisering vært en dominerende offentlig diskurs og politisk målsetting (Lønning 2007). Alternativ bygdeutvikling vektlegges i stadig større grad (Almås m.fl. 2008, Cloke 2006, Halfacree 2004, Marsden 2006, Lønning 2007, 2008, Bryden og Refsgaard 2008, Shucksmith 2008). Bygdeutvikling kan bredt defineres som; *”å ta vare på og utvikle naturgitte, sosiale, kulturelle og menneskelege ressursar i bygdesamfunnet med sikte på næringsdrift, produksjon av fellesgode og ei vidareføring av lokal kultur og sosialt miljø”* (Almås 1995: Lønning 2007:114). Det siste tiåret har det vært stort fokus på hvordan ressurser som kjennetegner sted og region kan danne utgangspunkt for steds- og næringsutvikling (Almås m.fl. 2008, Bryden 2006, Lønning 2007, Wollan 2007).

Lokale ressurser danner utgangspunkt for *kulturokonomiske utviklingsstrategier og mobilisering*. Her vektlegges det unike og spesielle ved steder som gjør dem annerledes og spennende (Lønning 2007, Wollan 2007). Framveksten av kulturokonomi² er relatert til *”behovet for å skille seg ut i en verden preget av homogenisering, sterk konkurranse og ”overload” av informasjon”* (Wollan 2007:30-31). Strategien tar utgangspunkt i framvoksende økonomiske og kulturelle drivkrefter og trender, og er innrettet mot å skape ny helhetlig utvikling lokalt, samt å svare til eksterne behov for det som er annerledes. Kulturokonomi tar altså utgangspunkt i dynamikken mellom globale homogeniserende prosesser og behovet for det kulturelt unike og særegne. Målsettingene retter seg mot å utvikle og markedsføre nye produkter, og å utvikle lokal kultur og identitet (Lønning 2007). Kultur som *”historisk sann og objektiv”* (Wollan 2007:31) er mindre interessant i denne sammenheng, men forstås heller som kontinuerlig kreativ gjenskaping av kulturarv og kultur (Lønning 2007, Wollan 2007). Å formidle kulturarv på slike nye og spennende måter innebærer å vektlegge estetikk og symbolverdier.

Kulturokonomi kan danne utgangspunkt for lokal mobilisering, der en søker å definere spesifikke stedlige ressurser som kjennetegner stedet og som kan være av interesse eksternt. Gjennom kulturokonomiske forståelser kan aspekter ved samfunnsutviklingen beskrives, og strategier for hvordan man kan møte utviklingen lokalt, kan konkretiseres. Perspektivet kjennetegnes ved at lokale utfordringer møtes med utgangspunkt i både lokale og eksterne behov. Et steds utfordringer må dessuten møtes gjennom et aktivt citizenship og en *proaktiv holdning*. Framfor å være passive

² Du Gay og Pryke's bok *”Cultural economy”* (2002) er et viktig bidrag til begrepsliggjøringen av kulturokonomi (Sundbo og Bærenholdt 2007). Der beskrives produksjonen av kultur og kultur som et fundament for denne produksjonen. Disse teoriene er spesielt rettet mot generell samfunnsutvikling, virksomheter og organisasjoner, og Lønning's teorier med et bygdeperspektiv er dermed mer relevant i sammenheng med denne oppgaven.

tilskuere til stedets utvikling, involveres innbyggerne gjennom bred folkelig og motivert medvirkning, i kontinuerlig definerings og gjenskaping av stedet (Lønning 2007, Shucksmith 2008). Utvikling skjer nedenfra og opp i dette perspektivet.

For meg er det aktuelt å belyse Gruveteateret i en kulturøkonomisk kontekst, siden prosjektet synes å ha mange kulturøkonomiske kjennetegn. Blant annet innebærer det en kommersialisering av lokal kulturutvikling, det svarer til eksterne og interne behov, og det springer ut av et bredt folkelig engasjement. Det synes interessant å få innsikt i hvorvidt prosjektet kan inngå i en stedlig kulturøkonomisk utviklingsstrategi.

2.3.8 Den kulturøkonomiske nyskaperen

Den kulturøkonomiske nyskaperen er sentral i Lønnings (2007) kulturøkonomiske teorier. Det er en person som vektlegger å identifisere og framstille et sted positivt, gjennom dets muligheter og ressurser. *”Ein ser etter potensial framfor manglar, og historia som dannast på bakgrunn av desse potensiala, er ei historie om framtid og utviklingsrom [...] Dette er ei medviten holdning til staden, og såleis eit aktivt og skapande utgangspunkt.”* (ibid.:381). Han setter en positiv grunnholdning til sted i kontrast til en negativ grunnholdning, ved å vise til teorier om *selvoppyllende profetier*. Slike profetier beskriver at menneskers grunnholdninger danner utgangspunkt for våre handlinger og vår framtid. Grunnholdninger knyttet til sted er retningsgivende for handlinger, og vil bidra til å forme stedets framtid. Lønning mener positive stedsrelaterte grunnholdninger er avgjørende for nyskapende utvikling på bygda. Når positiviteten er målrettet mot spesielle verdier som preger stedet, kan det underbygge kulturøkonomisk nyskaping.

Kulturøkonomisk nyskaping er et grunnleggende *frigjøringsprosjekt*, mener Lønning; *”[...] frigjering frå meir eller mindre allment aksepterte ”sanningar” om kva bygda er og skal vera. Samstundes uttrykkjer aktiviteten også eit ynskje om å leva livet i pakt med eigne verdiar og interesser.”* (ibid.:400). Frihet og nyskaping er integrert i et dynamisk samspill, der de nærer og motiverer hverandre. Opplevd frihet motiverer til endrende og skapende handlinger, og nyskaping bidrar til frihetsfølelse. Lønning er inspirert av Nietzsche og Sartre, og deres beskrivelser av *eksistensiell frihet*. Mennesket er i en uavklart posisjon i verden, dømt til frihet og å skape seg selv gjennom egne valg. Frihet til å skape er et grunnleggende aspekt ved eksistensiell frihet. Friheten kan leves ut gjennom nyskaping, og forstås i dette perspektivet som opphavet til det å leve autentisk.

Stedlige kulturelle og naturbaserte ressurser motiverer den kulturøkonomiske nyskaperen (ibid.).

Nyskaperen motiveres av sine personlige tolkninger av stedet, og hans/hennes prosjekter bidrar

dermed til å endre og forme stedet. Steder *er* ikke, men *skjer* gjennom enkelmenneskers handlinger. Gjennom å se stedet som en arena for endring bidrar nyskaperen til å skrive stedet inn i samtida.

Det er interessant for meg å søke forståelse for hvorvidt informantene i min case er preget av særtrekk fra teoriene om den kulturøkonomiske nyskaperen. Perspektivet kan bidra til å belyse hvorvidt Gruveteateret passer inn i kulturøkonomiske teorier.

2.3.9 Det kulturelle landskapet som kreativ allmenning

I sin doktorgradsavhandling *"Fridomen til å skapa : alternative historier om nyskaping og bygdeutvikling"*, *en strategi for bygdeutvikling og mobilisering*, presenterer Lønning (2007:463) en kulturøkonomisk bygdeutviklingsstrategi. Strategien tar utgangspunkt i bygdas befolkning og kultur- og landbrukslandskap. Han mener dette er et bredt perspektiv på bygdeutvikling. I min analyse argumenterer jeg for å anvende teoriene hans, i forhold til et kulturlandskap som det tradisjonspregede og symbolrike landskapet på Malm (kap. 4.6.6).

Landskap bygger på fysiske egenskaper i omgivelsene, men ifølge Lønning er det våre subjektive og kulturelle forståelser av landskapet som er avgjørende for hvordan vi forholder oss til det;

"Landskapet vårt er historia om kven me er eller ynskjer å verda. Eller, historien om oss lever i landskapet. Der er identiteten vår festa. Der hentar me materiale for å fortelja omverda kven me er." (ibid.:458). Vi blir mer og mer globale, men søker samtidig mot det lokale. Vi trenger en sterk lokal identitet for å bevege oss på en global arena. Landskap utgjør en helhet vi søker å inkludere oss i, og er en viktig kollektiv verdi i dag. Det kan fylle et behov for trygghet og nærhet, mener Lønning. Det ligger i vår natur å skape sammenheng rundt oss, og derfor legger mange ned mye arbeid i å kjenne seg igjen i en kaotisk verden, der mange kulturelle grenser går i oppløsning. Det postmoderne uttrykket representerer en forvitring av de store fortellingene, blant annet om kontinuitet, stabilitet, utvikling og framgang i ulike samfunn:

Det postmoderne uttrykket vart eit uttrykk tufta på grensesprenging, det formlause, strukturane si forvitring, det overraskande, det uføreseielege, det amoralske, det prosessuelle og endrande. Få store historier erstattast av mange små, og me opplever såleis aukande interesse for det partikulære, regionale og lokale. (Lønning 2007:57)

I det postmoderne samfunnet står mennesker kontinuerlig overfor ulike valg, i forhold til hvordan de vil leve sine liv, og hvilke interesser de vil dyrke (ibid.). Livet leves "her og nå", og fortid smelter sammen med framtid. Kravene som denne kulturen og relaterte personideal stiller enkeltmennesker overfor, er til dels uoverkommelige. De kan medføre en opplevelse av rotløshet, fordi man mister oversikten over omgivelsene og lever livet som en tvungen reise. Det kan også medføre store

psykiske problemer. Lønning påpeker at et liv fylt med kaos, frihet og forbruk skaper en lengsel etter meningsfullt nærvær i livet, og et søk etter røtter.

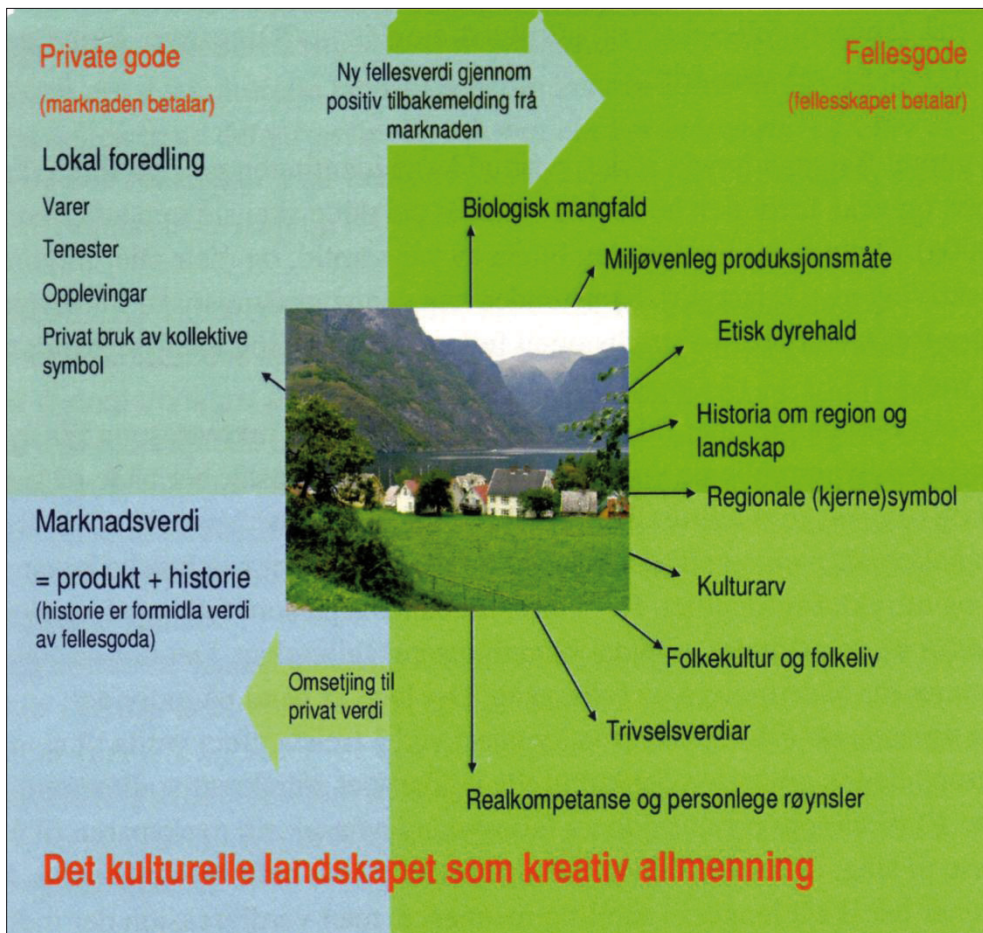
Det kulturelle landskapet forstås som et identitetslandskap som fyller slike behov (ibid.). Begrepet favner den betydning kulturelle landskapsverdier har for grupper av enkeltmennesker med sammenfallende landskapsverdier. Landskap er dessuten en helhetlig ramme om all kulturell og økonomisk aktivitet rundt et stedlig særpreg. Med utgangspunkt i landskapet omdannes lokal kunnskap til ressurser for steds- og næringsutvikling, altså det kulturøkonomiske utgangspunktet for lokalbasert utvikling. Dette kan ha stor betydning for lokal produktutvikling, der enkeltprodukter ”*hentar sin verdi gjennom å vera eit uttrykk for og produsert i eit relasjons-, forventnings- og assosiasjonslandskap*” (ibid.:459).

Lønning argumenterer for å ivareta kulturelle landskap som *kulturelle fellesgoder*, som defineres, bygges opp og vedlikeholdes gjennom bred deltakelse nedenfra. Markeder preges i dag ofte av å være identitetsarenaer. Det er viktig å ha bevissthet omkring felles stedsbaserte verdier. De viktigste bør være fritt tilgjengelig for alle, og opprettholdes som fellesgoder. Slike fellesgoder bygger på enkeltmenneskers verdier og preferanser framfor fysiske egenskaper, og utgjør en dynamisk fellesskapsproduksjon som varierer og er i endring.

Lønning forstår kulturelle fellesgoder som åpne og frie rom – eller allmenninger – som tilfredsstiller nyskaperens behov for frihet og skaperlyst. Det er en arena for lek og kreativitet, der aktørene bygger på hverandres nyskapinger i et åpent og utvidende nettverk. Privatisering og kontroll vil medføre nedgang og innsnevring i nyskapinga på den kulturelle og *kreative allmenningen*. Den må fundamenteres på folkelig engasjement. I motsetning til teoriene om allmenningens tragedie, der allmenningen utarmes av overforbruk, blir den kreative allmenningen mer kraftfull jo mer den brukes, og desto fler som bruker den. ”*Dess fleire som identifiserer seg med det kulturelle landskapet og deltek i bruken av dette, dess større vert reservoaret av meining og ressursar for private entreprenørar, og dess meir festa vert og biletet av staden/regionen.*” (ibid.:459). Dette danner grunnlag for å definere og forhandle lokal identitet, og for å skape lokal næringsvekst.

Med utgangspunkt i denne forståelsen, har Lønning utviklet en modell som illustrerer en strategi for bygdeutvikling og mobilisering, ”*Det kulturelle landskapet som kreativ allmenning*” (figur 3). Modellen er utviklet i forbindelse med programmet ”Trademark Telemark”, som Lønning har vært involvert i. Han presenterer også andre eksempler på bruk av modellen, der den tilpasses konkrete prosjekter, og dermed får noe ulikt innhold. Overordnede målsettinger dreier seg om å styrke identitet og tilknytning gjennom bred deltaking, og å skape utgangspunkt for kreativ utfoldelse,

produktutvikling og verdiskaping. Modellen illustrerer at kollektive midler benyttes til å produsere og vedlikeholde kulturelle fellesgoder, for å utvikle stedet, skape trivsel og for å skape et utgangspunkt for privat verdiskaping. Teorien bygger på en *verdiakkumulerende filosofi*, der kollektive verdier oversettes til private verdier av kreative nyskaperere. Samtidig bidrar etterspørsel og aksept for lokale produkter til økt verdsetting og vitalisering av de lokale kulturverdiene. Det kulturelle landskapet skaper dermed grunnlag for lokal deltaking og trivsel (stedsutvikling) og næringsutvikling (ibid.).

Figur 3: Lønning's modell "Det kulturelle landskapet som kreativ allmenning" (Lønning 2007:463)

Ressursene på den kreative allmenningen er tilgjengelig for alle, og enhver kan benytte disse til privat verdiskaping (ibid.). Det kulturelle fellesskapet ivaretar både de som kun søker det sosiale fellesskapet, og nyskaperens behov for individuell frihet. Det kulturelle landskapet er en formidler mellom mennesker og sted, og en arena der stedet kontinuerlig skapes gjennom handling og praksis. Jeg har nå gjennomgått teorier der utviklingstrekk og muligheter knyttet til bygda står sentralt. Å ta utgangspunkt i, og utvikle lokale ressurser og kultur har blitt framhevet. Lønning's forståelse av det kulturelle landskapet som kreativ allmenning gir interessante perspektiver på hvordan Gruveteateret

kan forstås i relasjon til en stedlig kontekst. Gjennom prosjektet formidles kulturelle verdier, historie, identitet og opplevelser som kan forstås som et kulturelt fellesgode. Den teoretiske gjennomgangen har så langt spesielt vektlagt symbolske, kulturelle og subjektive aspekter ved bygdeutvikling. I neste kapittel vil slike aspekter bli belyst nærmere gjennom narrative forståelser.

2.4 Meningsprosesser i en stedlig kontekst – narrative perspektiver

For å belyse hvordan Gruveteateret kan ha betydning for bygdas utvikling, synes det relevant å studere drivkrefter og målsettinger som motiverer deltakerne i prosjektet, samt deres forhold til stedet mer generelt. Gjennom narrativ teori og metode vil slike aspekter bli belyst i denne studiens analyser. Disse perspektivene er preget av ulike innfallsvinkler og integrering av teori og metode, som kan åpne for å forstå meningsbærende aspekter ved sted og prosjekt. Med utgangspunkt i Gruveteateret studeres spesielt grunnleggende forståelser, praksis, endring i historie og myter om stedet, samt den offentlige debatten om stedet. Slike forståelser gjør det mulig for meg å vurdere Gruveteateret i lys av bygdeutvikling generelt, og kulturøkonomiske perspektiver spesielt.

2.4.1 Hva er narrativer, og hvordan kan de forstås?

Narrative analyser er rettet mot historier og historiefortelling. De fokuserer på sammenhenger mellom ulike hendelser, hvordan de plasseres innenfor en tidsdimensjon, og ulike roller som er i fokus i historier (Bergström og Boréus 2005, Czarniawska 2004, Thagaard 2009). Sammenstillingen av hendelser utgjør narrativets *plott*, og refererer til hvordan hendelser er strukturert sammen gjennom utvelgelse og evaluering av hendelsene, samt hvilken betydning og status hendelser gis i forhold til hverandre (Jacobs 2004). Gjennom å organisere hendelsene skaper fortelleren et plott som gir mening, og som uttrykker hans/hennes årsaker og motivasjoner (Thagaard 2009). Plottet er dermed et uttrykk for narrativets logikk. Sammenhenger mellom ulike hendelser i fortellinger gir mening til menneskers sosiale handlinger, og er dermed en viktig del av vårt sosiale liv (Czarniawska 2004).

En kritikk som rettes mot narrative perspektiver er at narrativer skaper et ”nett av illusjoner” (Entrikin 1991, Squire et al. 2008), ved at sammenbindingen av hendelser og erfaringer i tid kun representerer et lite utvalg i forhold til helheten. Gjennom deres allmenngyldige og naturliggjorte karakter kan narrativer framstå som ”ideologiske masker” (Entrikin 1991). Autentiske narrativer eksisterer ikke (Daiute 2004, Andrews et al. 2004.), men bør forstås som gjenbeskrivelser framfor ”korrekte” beskrivelser av hendelser og sammenhenger.

Det er viktig at forskere er bevisst at formidling av narrativer har utgangspunkt i informanters fortolkninger, og hvordan de ønsker å bli forstått (Thagaard 2009). Narrativene er åpne for ulike tolkninger, som kan avvike fra avsenderens tolkninger (Enrikin 1991, Thagaard 2009). Forskeres rolle er å dekonstruere aktørers rebeskrivelser av hendelser i datamaterialer, og å skape nye narrativer som gir logisk mening ut fra forskerens ståsted, preferanser og teoretiske orienteringer. Prosessen med å ordne slike erfaringer og hendelser i nye narrativer, i en strukturell helhet som gir mening for forskeren, beskrives gjennom begrepet *emplotment*³ (Enrikin 1991).

2.4.2 *Filosofiske utgangspunkt for narrativ teori og metodologi*

I følge Pinnegar og Daynes (2007) er utviklingen av narrative perspektiver særpreget av fire filosofiske forståelser, som også er en kritikk mot troen på at mennesker kan forstås gjennom et positivistisk vitenskaplig perspektiv (Enrikin 1991, Pinnegar og Daynes 2007).

Pinnegar og Daynes (2007) første filosofiske forståelse er rettet mot forholdet mellom *språk og objektivitet*. Det retter kritikk mot å forstå sosiale fenomener som objektive fakta, og framholder at språk reflekterer subjektive tanker, følelser og metaforer. En historie kan forstås som en direkte gjengivelse av reelle hendelser, men narrativ teori vektlegger imidlertid at historiers forhold til materielle realiteter kan forstås på ulike måter.

Historier og narrativer kan ses som redegjørelser for noe som har hendt i virkeligheten, eller i fantasien (Robertson 2005, Sarbin 2004). De kan utgjøre subjektive historier som supplerer mer materielle forståelser av verden, og som har følger for våre handlinger (for eksempel Enrikin 1991). Narrativer og materialitet kan også forstås som integrerte fenomener. Historier skaper vår verden, men samtidig skapes de også, med utgangspunkt i en materiell kulturell kontekst (Squire 2004). Dualiteten mellom materielle og subjektive perspektiver har konsekvenser for om man vektlegger språk og tekst som nøytral formidling av virkelighet, eller som virkelighetsskapende i seg selv.

Pinnegar og Daynes (2007) andre filosofiske perspektiv er kritisk til nøytral ”objektiv vitenskaplig forskning”. Å utvikle kunnskap om mennesker og deres interaksjon er en *relasjonell prosess* som involverer ”*omsorg, nysgjerrighet, interesser, lidenskap og endring*” (ibid.:29. Min oversettelse). Det tredje filosofiske perspektivet retter kritikk mot universell generalisering, til fordel for *det spesielle og lokale*. Narrative forskere vektlegger å belyse kompleksiteten ved det individuelle, lokale og spesifikke knyttet til menneskelig interaksjon. Pinnegar og Daynes siste moment er knyttet til hvordan generaliseringer antas å gi ”*sann kunnskap*” gjennom validitet. Framfor å søke etter *en*

³ I denne oppgaven velger jeg å oversette *emplotment* med *rekonstruksjon av narrativer*.

sannhet, er narrativ forskning rettet mot å vise variasjoner av kunnskap og oppfatninger; ”*det som kjennetegner narrative forskere er deres ønske om å forstå heller enn å kontrollere og forutsi den menneskelige verden*” (ibid.:30. Min oversettelse).

Narrativ analyse er et tverrvitenskapelig felt som forstås på ulike måter (Roberson 2005, Squire 2008). Feltet er preget av begrepslig mangfold, og er avhengig av ideutvekslinger mellom vitenskapsområder som ligger langt fra hverandre (Robertson 2005). Framfor å søke etter å løse perspektivets teoretiske motsetninger, kan fokus heller rettes mot perspektivets innovative potensialer (Clandinin og Rosiek 2007, Pinnegar og Daynes 2007, Squire 2008).

Clandinin og Rosiek (2007) hevder levde erfaringer er det mest grunnleggende aspektet ved narrativ forskning i dag. I tillegg bidrar tre andre grunnleggende narrative forskningsfokus til å opprettholde fagfeltet; knyttet til (1) aspekter ved hvordan tid oppleves og struktureres, (2) personlige og sosiale aspekter som former individuelle kontekster og (3) sted.

Jeg vil i det følgende ikke tegne et utfyllende bilde av det brede spekteret av narrativ analyse, men argumentere for og utdype perspektiver jeg mener er formålstjenlig i sammenheng med oppgavens problemstillinger. Å forstå menneskers erfaringer og forestillinger innenfor rammen av en stedlig kontekst, og i et bygdeutviklingsperspektiv, synes relevant for meg.

2.4.3 Tekst som utgangspunkt for geografisk forskning

Kritikken av det positivistiske vitenskapsidealet har også preget geografifagets utvikling. Entrikin (1991) hevder at; ”[...] vitenskaplig kunnskap har en multidimensjonal karakter, og at den må forstås innenfor en sosial og kulturell kontekst” (ibid.:27. Min oversettelse). Samfunnsgeografer har alltid tolket ulike typer tekster for å forstå forholdet mellom mennesker og steder (Hubbard et al. 2002). Kvalitative og kvantitative data fra tekster har imidlertid tradisjonelt blitt forstått på en ”direkte” måte, der de forstås som korrekte, og at de avdekker ”sannheten” (Entrikin 1991, Hubbard et al. 2002). Geografers interesse for tekst er relatert til ”the linguistic turn” i det 20. århundrets sosialteori (Hubbard et al. 2002), som vektlegger at språk konstituerer verden framfor å bare reflektere den. Dette skjer blant annet gjennom språkets *binære kategorier*, som bare gir mening i relasjon til sin motsetning, og som skaper skiller mellom oss og ”de andre”. Slike beskrivende kategorier bidrar til å forme og klassifisere mennesker og samfunn. *Symboler* har kraft ved at de indikerer hva sosiale grupper ser som ønskelig utvikling/fremtid. Det utelatte og usagte i språket kan være like viktig som det uttalte, for å forstå meninger bak tekster. Geografisk forskning kan altså

være rettet mot forenklete og abstrakte representasjoner, som er ufullstendige, fragmenterte, subjektive og åpne for ulike forståelser (Forbes 2000).

I dagligtalen forstås gjerne tekster som skrevne og leste kilder, men begrepet dekker også i stadig økende grad et mangfold av kulturelle produkter som kommuniserer ideer på tvers av samfunnet (Hubbard et al. 2002). En grunntanke i akademisk analyse av tekst dreier seg om at kommunikasjon avhenger av språk i skrevet, uttalt og metaforisk form. Kommunikasjonen av ideer mellom forskjellige individer og grupper bygger på hvordan tekst formidler mening gjennom spesielle kombinasjoner av ord, lyder og bilder som kan ha spesifikke betydninger i ulike sosiale og kulturelle kontekster. Å forstå meningen med tekst innebærer å dekode mening i forhold til språklige uttrykk som fortalte historier, skrevet, spilt, sunget, filmet, malt osv.

Den ”kulturelle vendingen” i geografifaget har oppmuntret geografer til å gjøre analyser av både ”fakta” pregede og oppdiktede tekster, samtidig som skillet mellom de to typene tekster har blitt mindre åpenbart, siden begge kan forstås som ”meningskart” som hjelper mennesker å navigere i verden (ibid.).

Over-tolkning av representasjoner, på bekostning av ”reelle” materielle aspekter, kan imidlertid svekke tekstperspektivet (ibid.). Landskap sett som tekst tydeliggjør begrensninger i tekstperspektivet. I tillegg til å bli betraktet, blir landskap brukt, bebodd og forandret. Det blir ikke bare sett, men også luktet, hørt, følt og levd. Vektleggingen av at både materialitet, representasjoner/tekst og praksis bidrar til å forme vår oppfatning av omgivelsene, finner gjenklang i Hafacrees (2004. Kap. 2.2.1) helhetssøkende analytiske tilnærming til det rurale, forstått som en ”rural hverdagsdiskurs”.

Analyse av tekst kritiseres også fordi den i stor grad vektlegger teori og kritikk, og i liten grad har tillit til andre praksiser, som for eksempel feltarbeid (Hubbard et al. 2002). Metoden innebærer dessuten *etiske problemstillinger*, som fristelsen til å overforenkle og forvrengte andre forfatteres synspunkter i iveren etter å bygge nye argumenter. Leseren (av teksten) er privilegert over den tidligere forfatteren, blant annet fordi teksten er fra et tidligere tidspunkt eller spesifikt sted, med de tilgjengelige kunnskaper der og da (Forbes 2000). Men også geografer skaper egne representasjoner og virkelighet; *”Regardless of geographers’ intentions in pursuing their version of the mission of geography, nearly all human geographers engage in the construction of some form of representation of human society and the built environment”* (ibid.:124).

I denne studien vil tekstperspektiver bli belyst, gjennom kontraster i hvordan sted og mennesker forstås (binære kategorier), og symbolske aspekter som kommer til uttrykk. Lokale erfaringer og

forståelser vil bli sett opp mot spesifikke teoretiske perspektiver omkring prosesser, trender, utfordringer og muligheter knyttet til menneskers liv på bygda.

2.4.4 Å studere narrativer i tekst og kontekst

I narrative analyser kan man rette oppmerksomheten mot *innholdet* i narrativer, eller *hvordan* historier fortelles (Bergström og Boréus 2005). Sistnevnte aspekt retter spesielt fokus mot tekst, og kan gi innsikt i historiers moralske, normative og diskursive aspekter.

Innenfor postmoderne tilnærminger studeres betydningen av hvordan personer forteller om livet sitt i tekster; "[...] nyanser i hvordan personer uttrykker seg, og de enkelte setningene vurderes med henblikk på hvilken funksjon de har i fortellingen." (Thagaard 2009:121). Det kan innebære at tolkning av tekst løsrives fra fortellerens livssituasjon, og dermed fra samfunnskonteksten narrativen er del av. I stedet for å se beskrivelser av erfaringer som beskrivelser av faktiske hendelser, tolkes utsagn omkring erfaringer heller som konstruksjoner av opplevelser. Fortellerform og språklig stil står i sentrum for analysen, og informantens forståelse av egen situasjon blir mindre relevant.

Innenfor strukturalistiske tilnærminger fokuseres det derimot på kontekst, med vektlegging av for eksempel materiell, sosial eller kulturell samfunnsmessig kontekst (ibid.). Narrativer er preget både av samfunnet og kulturen fortelleren tilhører. Fortellerens forståelse av erfaringer og hendelser, er preget av den kulturelle sammenhengen de skjer innenfor, og hvilke perspektiver og forståelser som er adekvate innenfor kulturen. Gullestad (2006:8) påpeker at narrativer ikke bare reflekterer kultur og samfunn, men at de også er sosialt produktive. Narrativer er integrert i livet selv, de er ikke bare en oversettelse av liv til tekst.

Noen narrative forskere argumenterer for at *både* tekst og samfunnskontekst må inkluderes i narrative analyser. Gullestad mener det er en utfordring for samfunnsforskere å integrere forståelsen av narrativer som uttrykk for faktiske hendelser, og som informanters forståelse av hendelsene. For eksempel kan studier av hvordan historier fortelles inkludere et fokus på hvordan informantens sosiale eller kulturelle kontekst bidrar til å forme hva informanten sier (Phoenix 2008).

Gjennom å studere tekst, kan jeg studere hvordan informantene uttaler seg i forhold til spesifikke temaer. Dette kan belyse normative aspekter ved informantenes uttalelser. De normative aspektene er ikke skapt innenfor et vakuum, men er preget av den sosiale og kulturelle konteksten de er del av. Både faktiske erfaringer og forståelsen av hendelser bidrar til å forme hvordan informantene uttaler seg. Dette forskningsmessige perspektivet krever et teoretisk og metodologisk utgangspunkt, som åpner for å utforske både subjektive og mer generelle samfunnsaspekter. Narrativ forskning er en

form for case-sentrert forskning (Riessman 2008), som kan åpne for dette noe komplekse perspektivet. Under vil jeg gå nærmere inn på hvordan slike perspektiver kan inkluderes i en narrativ studie av sted og mennesker.

2.4.5 *Narrativ og diskurs*

Å forene forståelsen av narrativer, som uttrykk for faktiske hendelser og forståelsen av dem, kan også relateres til forholdet mellom narrativ og diskurs. I narrativ forskning eksisterer det ulike syn på hvorvidt forholdet mellom narrativ og diskurs bør forstås som adskilte eller integrerte fenomener (Robertson 2005). Daiute og Lightfoot (2004) mener forskning omkring narrativer tar utgangspunkt i narrativer som metafor, genre og diskurs. De argumenterer for å integrere forståelsen av narrativ og diskurs. Narrativer kan forstås som diskurser, som er kroppsliggjort gjennom kulturelle verdier og personlig subjektivitet. Å organisere erfaringer og kunnskap, som tilegnes gjennom spesifikke kulturelle genre⁴, er ikke nøytrale utredninger, men handlingsorienterende fortellinger preget av kulturell kontekst.

Narrative discourses are cultural meanings and interpretations that guide perception, thought, interaction, and action. Narrative discourse organizes life – social relations, interpretations of the past, and plans for the future. The way people tell stories influences how they perceive, remember, and prepare for future events. (Daiute og Lightfoot 2004.:x-xi)

Narrativer er allestedsnærværende og kraftfulle diskurser i mellommenneskelig kommunikasjon (Gullestad 2006). De kan belyse komplekse sammenhenger mellom identitet, kunnskap og sosiale relasjoner, knyttet til spesifikke kulturelle kontekster (ibid.). Narrativer inngår i sosiale prosesser, og er egnet for utviklingsstudier.

[...] narrative discourse and metaphor are excellent contexts for examining social histories that influence identity and development. As a social process, narrating is, in short, a discourse process embodying the people, places, events, motivations, and moralities of life and, as such, narratives in its various forms is ideal for developmental inquiry. (ibid.:xii)

Sosiale og kulturelle narrative prosesser kan involvere formasjonen av identitet, knyttet til steder og samfunn (Basso 1996, Clandinin og Rosiek 2007, Enrikin 1991, Halfacree 2004, Lønning 2007, Panelli 2004). Kulturelle diskurser er med å prege slike formasjoner.

Å forstå narrativ og diskurs som integrerte aspekter, synes som et meningsfullt utgangspunkt for denne studien. Det kan gi innsikt i hvordan faktiske hendelser og forståelsen av dem henger sammen. Det kan også gi innsikt i hvordan personlig mening (i tekst) er knyttet til kulturell kontekst, og belyse

⁴ Daiute og Lightfoot (2004) viser til genre som "kulturelt utviklede måter å organisere erfaringer og kunnskap" (ibid.:x. Min oversettelse).

sammenhenger med relaterte avgjørelser og handlinger på stedet. Diskursive aspekter ved ”mine” innsamlede historier kan gi innsikt i felles kulturelle forståelsesprosesser, og moralske aspekter knyttet til stedet.

2.4.6 Erfaringer i en stedlig kontekst

Enrikin (1991) vektlegger at erfaringer omkring sted spiller en viktig rolle i konstruksjoner av individuell- og gruppeidentitet. Han argumenterer for en holistisk tilnærming til geografiske analyser av steder. Gjennom å inkludere narrativ teori og metode, kan steders eksistensielle betydning for mennesker belyses; *”The recognition of the full dimensionality of the experience and the cognitive understanding of place is necessary to appreciate its significance in modern life”* (ibid:132).

I narrativ forskning kan steders fysiske kontekst forstås som innrammingen for spesifikke hendelser og erfaringer, som har betydning for hvordan mennesker lever og forstår livet. Steder endrer seg, og skaper nye forutsetninger for menneskers erfaringer, forståelser og fortellinger om egne liv (Clandinin og Rosiek 2007:70). Fysiske og subjektive forhold ved steder, kan forstås som integrerte aspekter i narrative studier (Basso 1996, Clandinin og Rosiek 2007).

As places animate the ideas and feelings of persons who attend to these same ideas and feelings animate the places on which attention has been bestowed, and the moments of this process – inwards toward facets of the self, outward toward aspects of the external world, alternately both together – cannot be known in advance. When places are actively sensed, the physical landscape becomes wedded to the landscape of the mind, to the roving imagination, and where the latter may lead is anybody’s guess. (Basso:107)

Det er i dag mange som påpeker betydningen av å sette subjektive og ”materielle realiteter” i sammenheng (for eksempel Enrikin 1991, Halfacree 2004, Squire et al. 2008, Daiute og Lightfoot 2004, Lønning 2007). Enrikin (1991) skisserer en dualitet mellom det subjektive og objektive, mellom det konkrete og abstrakte, og mellom det å betrakte med et empatisk blikk sentrert i menneskers erfaringer, og et desentralisert forskerperspektiv. Hvis forskere mestrer å trå litt tilbake fra aktørers ståsted og deres rolle med å skape og tolke kulturelle symboler, kan det skape grunnlag for en viss objektivitet, i en studie av narrativens betydning for steder (ibid.). Distansen kan oppnås når man retter oppmerksomheten mot narrativens normative egenskaper. Dette innebærer som jeg også tidligere var inne på, å vektlegge fortellerens *evalueringer* (tekstperspektiver) framfor *beskrivelser* av hendelser og erfaringer. Dette kan gi innsikt i steders normative betydning, og utviklingen av felles identitet; *”The cohesiveness of social groups is related to the constitution of individual and communal identity, which cannot be removed from the question of valued ways of life.”* (ibid.:82).

Entrikins inndeling i beskrivelser og normative evalueringer, har mye til felles med det tidligere nevnte skillet mellom narrativens innhold og hvordan de fortelles, samt Robertsons (2005) skille mellom historie og diskurs⁵. Felles for begrepsparene er synliggjøringen av at narrativer kan gi innsikt i både ”hva som fortelles”, og ”hvordan det fortelles”. Gjennom narrativer kan man belyse både reelle erfaringer og hvordan de forstås.

Et mer teoretisk og desentralisert forskerperspektiv utgjør en motpol til subjektive perspektiver (Entrikin 1991). Dette kan gi en forskerposisjon mellom aktøren (som studeres) og teoretikeren. Et slikt ståsted, med utsikt ”begge veier”, egner seg for narrativ forskning, og kan gi innsikt i lokale meningsprosesser.

One of the goals of the modern cultural geographer is to interpret the meaning of places. The geographer becomes a translator, translating the story of places in such a way that the subjective and objective realities that compose our understanding of place remain interconnected. (Entrikin 1991:58)

Et narrativt perspektiv på sted som skissert over, reflekterer både humanistiske forståelser av sted som ”sense of place”, og struktur-aktørdebatter i begrepet ”locale” (kap. 2.1). Nye rom for forståelsen av forholdet mellom aktører og strukturer kan åpnes gjennom narrativ forskning (Andrews et al. 2004, Robertson 2005), for eksempel knyttet til forholdet mellom sted og mennesker. Perspektivet samsvarer med Halfacrees forståelse om at bygdas materielle kontekst, representasjoner og levde liv må ses i sammenheng (kap 2.2.1). Derigjennom kan man få innsikt i hvilken betydning bygda har for mennesker i dag, og hvordan hverdagsdiskurser omkring bygda endres. Å inkludere slike perspektiver i min studie av sted og mennesker, synes meningsfullt. Det gir et utgangspunkt der informantenes deltakelse i teateroppsettingen kan forstås innenfor slike integrerte aspekter.

I det følgende vil jeg gjennomgå spesifikke narrative forståelser, som danner grunnlag for analysens struktur og tolkninger.

2.4.7 Identitet og handlingsorientering gjennom nøkkelnarrativer

Identitet innebærer at aktører utøver meninger og handlinger gjennom kroppslig tilstedeværelse, innenfor sosiale prosesser og historisk kontekst (Panelli 2004). Identitet kan forstås på ulike måter, for eksempel som stabil og autonom, eller som helt fri. Man kan også forstå identitet som en forhandling mellom hva man har å forholde seg til, og hvordan man velger å gå videre med dette utgangspunktet. Narrative perspektiver knyttet til sistnevnte forståelse kan synliggjøre at vi er frie aktører, innenfor visse strukturelle rammer og betingelser (Andrews et al. 2004).

⁵ Robertson (2005) hevder historie er hendelsesorienteringer i forhold til *hva* som skjer, mens diskurs dreier seg om *hvordan* historien formidles, noe som er påvirket av sosial praksis og genre. Perspektivet springer ifølge han ut fra strukturalismen og deres fokus på historiers struktur.

But the discursive resources through which narratives are made are themselves cultural products, and these constrain and construct individuals at the same times as they provide them with means of autonomous thought and expression. The “discovery” of narrative has, then, as its main benefit, the possibility of opening up new spaces for investigating relations between subjects and structures. (ibid.: 2004:9)

Phoenix’ (2008) teorier om narrativ meningsdanning og praksis kan gi innsikt i identitetsprosesser knyttet til sted og mennesker. *Nøkkeltemaer* er tilbakevendende temaer som bidrar til å organisere hvordan man forteller en historie. Hvordan mennesker legger til grunn spesielle filosofiske grunnforståelser og vaner i forhold til ulike spørsmål, danner utgangspunkt for, og uttrykker identitet. Forståelsen er rettet mot “[...] betydninger som skaper følelser, syn på verden, karakterer og hendelser, på måter som belyser hvorfor spesielle betydninger produseres på spesifikke måter – det vil si meningsdannende prosesser.” (ibid.:67. Min oversettelse).

Narrativer kan forstås som del av hverdagslivets handlinger og samhandlinger (Entrikin 1991, Clandinin og Rosiek 2007, Phoenix 2008, Sarbin 2004, Seale 2004, Thagaard 2009). Gjennom narrative handlinger uttrykkes tilhørighet og identitet; *“Through narrative acts we define ourselves as members of imagined communities, with particular biographies and essential natures that we share with others. This assertion is imbued with emotions [...]”* (Seale 2004:45). Når mennesker gjør seg betydningsfulle og viktige erfaringer i forhold til spesifikke hendelser, kan det sette i gang narrative prosesser (Phoenix 2008). Slike hendelser eller prosesser i livet kan føre til at man utvikler *handlingsorienterende nøkkelnarrativer*, det vil si sentrale forklaringer og berettigelser for egne avgjørelser og handlinger, som gjentas til stadighet.

Gjennom narrative meningsbærende handlinger, innenfor hverdagslivet samhandlingskontekst, uttrykkes personlige ”små narrativer” (ibid.). Små narrativer er rettet mot å oppnå spesifikke formål, blant annet i forhold til identitet. Gjennom analyse av små narrativer kan man rette oppmerksomhet mot formasjonen av enkeltmenneskers narrativer, og hvordan de uttrykkes gjennom handlinger. Små narrativer kan gi innsikt i identitetsprosesser, forstått som lokal praksis innenfor rammen av sted og rom.

Små narrativer skapes i relasjon til kontekst, såkalte ”store narrativer” (ibid.). Kontekst kan dreie seg om interaksjon når narrativer fortelles, for eksempel under et intervju. Men som jeg tidligere har vært inne på, kan kontekst i bredere forstand dreie seg om narrativens kulturelle karakter (Squire 2008).

Det som fortelles er relatert til felles oppfatninger omkring hva som er akseptabelt å si og gjøre lokalt eller nasjonalt, såkalte ”normative narrativer” (”store narrativer”). Små personlige narrativer og store kulturelle narrativer henger nært sammen, og inkluderer individuelle og kulturelle prosesser (Phoenix 2008). Nøkkelnarrativer skaper en syntese mellom menneskers biografi og kontekst, og kan bygge en

bro mellom privat og offentlig sfære. Forholdet mellom små og store narrativer reflekterer også forholdet mellom aktører som tenker og handler, og relasjoner til sosiale og kulturelle strukturer og betingelser.

Nøkkeltemaer kan gi innsikt i hvordan informantene i studien gjennom filosofier og grunnleggende forståelser, forstår og opplever forholdet mellom sted og mennesker. Hvordan erfaringer gjennom Gruveteateret kan skape forståelser og normer, som gir føringer for informantenes handlinger (nøkkelnarrativer), kan også belyses. Informantenes personlige opplevelser under teateroppsetningen kan forstås som ”små narrativer”, som også er knyttet til en bredere samfunnskontekst (”store narrativer”). Jeg vil se på lignende sammenhenger ovenfra, og belyse hvordan ”store narrativer” kan ha betydning for menneskers tanker og handlinger.

2.4.8 *Narrativer som offentlig kommunikasjon*

Som vist over, tar menneskers handlinger blant annet utgangspunkt i et repertoar av sosiale, kulturelle og offentlige narrativer (Robertson 2005). Mange forskere hevder at narrativer kan skape følelsemessig og moralsk engasjement i samfunnet (Czarniawska 2004, Jacobs 2004), og at narrative forbindelser mellom enkeltmennesker og samfunn kan bidra til samfunnsutvikling (Czarniawska 2004, Squire et al. 2008).

Mediene har fått en dominerende rolle i menneskers liv, som har konsekvenser for hvordan offentlig engasjement utfolder seg, hevder Jacobs (2004). Narrativer kan rette fokus mot viktige samfunnsaspekter, og bidra til å gjøre offentlig kommunikasjon mer demokratisk. Jacobs sammenligner offentlige kommunikasjonsformer, gjennom narrativ og rasjonell kommunikasjon. Offentlige normer omkring rasjonalitet og objektivitet har i følge han bidratt til å ekskludere og svekke spesielle gruppers legitimitet.

Dominerende diskurser i media befester oppfatninger av virkeligheten, ved at de framstår som rasjonelle og sanne (ibid.). Alternative stemmer og fortellinger kan ha tungt for å bli hørt, når slike fortellinger har fått fotfeste. Gjennom narrativ kommunikasjon kan nye perspektiver synliggjøres, ikke på bakgrunn av at de tilhører etablerte diskurser, men fordi de retter oppmerksomhet mot eksistensielt betydningsfulle spørsmål. Offentlige narrativer preges ikke av å være rasjonelle og korrekte, men formidler hva som er viktig for mennesker.

Folk er opptatt av egen hverdag og sine livsprosjekter, og har i liten grad tid og krefter til å besjeftige seg med diskusjoner omkring felles utfordringer (ibid.). Offentlig engasjement i

sivilsamfunnet forutsetter at samfunnet i perioder, og gjennom visse hendelser, makter å skape refleksjoner omkring felles utfordringer og moral.

It is during these times, transcending the mundane moments of everyday life, that the affective bonds of sociality are mobilized, participation in the public arena is maximized, and past, present and future are fused together in an ongoing, mythic, mystical collective story about “who we are”. The relationship between narrative and myth which emerges at such times is a crucial one. (ibid.:20)

Samfunnets myter framhever visse narrative aspekter framfor andre. Historiske og spesifikke hendelser, samt moralske implikasjoner i myter, kan skape en offentlig debatt som mobiliserer mennesker. Myter kan åpne opp og kommunisere ut viktige sosiale temaer, og gi marginaliserte grupper en stemme gjennom alternative helter og plott; *“These counter-hegemonic activities are not attempts at consensus building through rational-critical discourse; rather, they are efforts to introduce new perspectives through narrative creation.”* (ibid.:21).

Gruveteateret er en hendelse som fører nye aspekter til stedsmyter om Malm. Perspektiver omkring narrativ som offentlig kommunikasjon, kan skape innsikt i betydningen av slike refleksjoner, og hvorvidt de kan skape engasjement lokalet.

2.4.9 Narrativ makt og empowerment

Bergström og Boréus (2005:14) har tatt for seg aspekter ved makt, og viser til tre hoveddimensjoner; synlig makt over andre, ekskluderende makt gjennom at visse spørsmål ikke kommer på dagsorden eller blir fortiet, og ”makt over tanken”. Sistnevnte handler om å påvirke menneskers syn på seg selv og deres rolle og handlinger i samfunnet. Perspektivet gir et innblikk i hvordan makt er knyttet til narrativer.

Foucault har påpekt at makt stadig formes og omformes mellom mennesker (Bergström og Boréus 2005). Makt har dessuten positive potensialer, ved at mennesker gjennom å forene seg, kan forandre sine omgivelser (Bergström og Boréus 2005, Robertson 2005). Tekster i samfunnsvitenskaplig tekstanalyser kan gi innsikt i maktforhold i samfunnskontekster.

Texterna speglar både medvetna och omedvetna föreställningar som människor i texternas tillkomstmiljö hyser. Texterna speglar, reproducerar eller ifrågasätter t.ex. makt. Men de är inte i sig makt. De kan användas för att komma åt relationer mellan individer eller grupper som ligger utanför texterna. (Bergström og Boréus 2005:15)

Narrativer er del av kulturelle formasjoner og prosesser som involverer spørsmål omkring makt.

“Narrativ handlar om att göra vår plats i tillvaron begriplig, och detta sker inom vissa politiska konstellationer” (Robertson 2005:256). Narrativer som sirkulerer i samfunnet får mennesker til å tenke i samme baner, og plasserer mennesker i felles sosiale sammenhenger (Jacobs 2004, Roberson

2005). Hva som vektlegges av blant annet historiske hendelser i samfunnet, har betydning for hvordan man forestiller seg framtida (Jacobs 2004, Sarbin 2004), og hvordan man velger å møte den. Gjennom narrativer kan makt og hegemonier utfordres, og endring skapes.

[...] the circulation of certain types of narratives (rather than others) is closely linked with issues of power and hegemony. Yet despite the complicity of narrative, power and history, social actors and social groups are still able to use narrative effectively to challenge power and create social change. (Jacobs 2004:23)

I henhold til Andrews et al. (2004) er mange også kritiske til narrative maktperspektiver, fordi narrativer kan lyve og ekskludere visse forestillinger, og skjule maktrelasjoner som skaper narrativer. Narrativer kan være beskyttende, fungere konserverende og normaliserende i forhold til eksisterende maktrelasjoner, og marginalisere andre gruppers erfaringer. Mange vil derfor hevde at narrativer er preget av denne motsetningen mellom å *”avsløre og skjule, skape muligheter og begrense”* (ibid:9. Min oversettelse).

Initiativtakerne bak Gruveteateret ønsker å skape utvikling og endring, og det synes relevant å belyse eventuelle sammenhenger mellom prosjektet og lokale maktforhold. Hvorvidt hendelsen medfører ”makt over tanken”, kan belyse prosjektets potensialer til å skape framtidig endring. Forståelse av narrativ motmakt åpner for et optimistisk maktperspektiv, med hensyn til forent folkelig engasjement og endringsvilje. I det følgende skal jeg se nærmere på narrative forestillinger. Det er et noe avansert perspektiv, som kan forstås som et positivt utgangspunkt for ”makt over tanken”.

2.4.10 Fiktive fortellinger og forestillinger

Narrativer inkluderer forestillingsprosesser, blant annet når mennesker aktivt forestiller seg og lever seg inn i fortellinger (narrativer) som er fiktive (Sarbin 2004). Fiktive fortellinger kan være noe man har lest, sett, eller overværet gjennom kunstformer som for eksempel teater og film. Når enkeltmennesker engasjerer seg i slike fortellinger, kan det skape og endre deres forestillinger, identitetsutvikling, engasjement, tro og handlinger (Robertson 2005, Sarbin 2004).

Forestillinger forstås ofte som ”forestillinger i mentale bilder”, som innebærer å speile og se for seg indre bilder i mer passiv forstand (Sarbin 2004:10). Sarbin vektlegger at forestillinger er personlig sammensatte narrativer, som skapes aktivt. De er knyttet til hvordan enkeltmennesker skaper mening og sammenheng mellom seg selv og omverden, og danner grunnlag for hvordan man velger å handle i møte med omverden.

[...] imaginings are storied sequences of actions in which self and others are involved. Imaginings are plotted narratives carrying implications of causality and duration. They are fashioned from concurrent perceptions of proximal and distal stimulus events, from rememberings, cultural stories,

folktales, legends, cultural myths, articulated theories, proverbs, sermons, and experiences with multifarious art forms. In short, imaginings are storied constructions. (ibid.:11)

Narrativer reflekterer poetiske elementer (Entrikin 1991, Freeman 2004, Sarbin 2004). Forestillinger kan forstås som ”lagrede konstruksjoner” som inngår i ”poetiske prosesser”, knyttet til levd liv og følelser, og utgjør i mindre grad en bevisst mental konstruksjon (Sarbin 2004). Forestillinger knyttet til en fiktiv fortelling skapes gjennom at enkeltmennesker tolker og identifiserer eget liv til fortellingens karakterer, moral og budskap. Innsamling og kombinasjoner av forestillinger blir til ”lagrede konstruksjoner” som bidrar til å forme minnet. Dette er en parallell til hvordan minnet formes av hvordan mennesker konstruerer sammen ulike personlige *erfaringer* gjennom narrativer (Sarbin 2004, Robertson 2005).

Konstruktiv rolletaking og innlevelse skaper handlingsorientering

Fiktive fortellinger kan generere følelsesmessige holdninger og adferd, men dette avhenger av hvorvidt leseren/lytteren involveres i fortellingens plott, ” – i interaksjonen mellom karakterene hvis handlinger utgjør en forskjell – og hvor leseren ”beveges” av historiens skisserte moralske temaer” (Sarbin 2004:12. Min oversettelse). Sarbin kaller dette konstruktiv rolletaking, som kan påvirke hvordan en mottaker forstår og konstruerer *dramaturgien* i eget liv, og hvordan man velger å ”spille” egne roller i livet. Hvordan moralske budskap i en fortelling mottas, avhenger imidlertid av mottakerens moralske ståsted. Moralen i fortellinger kan bli støttet, avvist eller møte motstand hos mottakeren (Sarbin 2004, Squire et al. 2008).

Det å lese, lytte til eller se en fortelling utspille seg på teaterscenen, kan engasjere lytteren/seeren i å leve ut en fortelling, på en måte som ligner det virkelige livs følelsesdramaer (Sarbin 2004). I tillegg til kognitive aspekter inkluderer dette at fortellingen engasjerer en kroppslig opplevelse, som fører til framtidig handlingsorientering. Det er ikke spontane kroppslige følelsesuttrykk som rop, latter, mimikk og økt puls som bidrar til å skape og endre forestillinger og adferd på sikt. Det sentrale er en form for kroppsliggjøring (”embodiment”) som innebærer at man med styrke og kraft lever seg inn i ulike karakterer, ut fra hvordan fortellingens moral og budskap trer fram.

Kroppsliggjøring gir innsikt i hvorfor noen mennesker handler som om deres forestillinger er like ”ekte” som konkrete personlige erfaringer i verden. Kroppsliggjort konstruktiv rolletaking er mer enn en intellektuell øvelse. Det omfatter at mottakerens ”[...] moralske holdning sammen med forfatteres kunstneriske talent framkaller kroppsliggjorte forestillinger som er integrerte i leserens eller lytterens engasjement og deltakelse.” (ibid.:17. Min oversettelse). Når innlevelsen og

kroppsliggjøringen i konstruktiv rolletaking er stor, kan det få spesifikke konsekvenser for aktørens handlinger.

Sarbin påpeker at mennesker tror på noen forestillinger framfor andre. Å tro dreier seg om å verdsette visse forestillinger høyt, og er relatert til vårt emosjonelle liv. Velkonstruerte fortellinger kan potensielt ha stor betydning for hva mennesker tror på, fordi vi automatisk tror på dem så lenge ingen bestreber seg på å tilbakevise dem. En fortelling kan med andre ord fremstå som absolutt sannhet, inntil noen skaper en ny som beveger oss (moralsk, emosjonelt og kroppslig) til å ta et annet standpunkt. Når vi berøres på denne måten, engasjerer vi oss i å løse fortellingens narrative plott. Plottene kan som nevnt også utfordres og løses når de overføres til egne liv (Seale 2004, Andrews et al. 2004).

Disse perspektivene kan gi forståelse for hvordan teaterfortellingen, og forestillinger basert på informantenes egne erfaringer, kan få reelle konsekvenser for menneskers syn på seg selv, sine omgivelser og egne roller. Forestillinger kan påvirke enkeltmenneskers forhold til eget liv og hjemsted, og hvordan de velger å leve livet sitt der.

2.4.11 *Narrativt perspektiv på stedlig utvikling*

I denne oppgaven rettes søkelyset mot informantenes erfaringer, og deres subjektive forståelser av stedet Malm. Hvordan deres forståelser og filosofier kommer til uttrykk preges av historisk, sosial og kulturell kontekst. Samtidig kan deres forståelser og filosofier ha betydning for en stedlig kontekst. Dette synes som et komplekst, men relevant geografisk fokus; *“Perhaps the preminent theoretical challenge in geography today is to reconcile our conceptions of a material “nature” with those of a relational “culture”.*” (Graham 2005:269).

Jeg mener narrative aspekter særpreger det innsamlede empiriske materialet. De gjennomgåtte narrative perspektivene kan bidra til å belyse intervjuene og mine problemstillinger, knyttet til forholdet mellom sted og mennesker. For det første er narrative perspektiver velegnet til å rette fokus mot enkeltmennesker som handlende aktører, inkludert deres forståelse av seg selv og forholdet til sine omgivelser. Slike aspekter er avhengig av meningsdannende prosesser og følelser, og narrative teorier åpner for å studere subjektivitet, innenfor en kulturell og stedlig kontekst. For det andre er perspektivet velegnet til å belyse utviklingsperspektiver. Det åpner for å studere sammenhenger og prosesser relatert til sted og mennesker, innenfor en tidsperiode. For det tredje kan perspektivet belyse hvordan en teaterfortelling kan engasjere og bidra til å endre forestillinger, normer og påvirke menneskers handlinger. For det fjerde kan narrativ teori gi innsikt i hvordan en teateroppsetting kan

bidra til å rette fokus mot visse samfunnsaspekter, og skape refleksjon og engasjement i et samfunn. For det femte åpner perspektivet for å forstå historiefortelling i et maktperspektiv, ut fra en forståelse av at historier kan skape, vedlikeholde og utfordre visse forestillinger om hva som er sant og rett. Narrativer kan forstås som et utgangspunkt for både makt og motmakt. For det sjette kan narrative perspektiver forstås som å ”åpne regioner av sannhet” (Freeman 2004:79), framfor å presentere absolutte sannheter. Sosiale og kulturelle fenomener utforskes i deres tilblivelse.

Gruveteateret er preget av tilblivelse, det er et nytt prosjekt lokalt, som informantene søker å definere konsekvenser og betydningen av. Narrative teorier kan bidra til å skape innsikt i hvordan forestillinger og revurderinger av fortid, nåtid og framtid på et sted har potensialer til å endre mennesker og sted. Med disse argumentene i bakhodet, mener jeg narrativ teori kan fungere som en ”bro” mellom mine problemstillinger, empiri og teori. Jeg utelukker ikke dermed at andre ”brokonstruksjoner”, narrative eller av annet format, kunne vært mulig.

2.4.12 Forfatterens rekonstruksjoner av små og store fortellinger

I oppgaven framkommer ulike narrative aspekter og nivåer av narrativ formasjon. Det vises til ”små narrativer”, knyttet til personlige erfaringer, nøkkelnarrativer (kap. 2.4.7) og narrative forestillinger (kap. 2.4.10). Små narrativer befinner seg også innenfor en narrativ kontekst, såkalte ”store narrativer”. Narrative nivåer kan også defineres gjennom begreper som ”ontologiske narrativ”, som skaper mening omkring hvem vi er, ”offentlige narrativer” som uttrykkes gjennom kultur og institusjoner, og ”metanarrativer” som er historier om samfunn og nasjoner (Panelli 2004). Narrativer involverer også prosesser som konstituerer forholdet mellom identitet knyttet til sted og mennesker (Enrikin 1991), noe jeg velger å kalle ”konstituerende stedsnarrativer”.

Antatte sammenhenger mellom personlige små narrativer, og kulturelle og konstituerende store narrativer, er et grunnleggende utgangspunkt for oppgavens analyser. Med andre ord utforskes personlige grunnleggende filosofier, erfaringer og forestillinger i sammenheng med bredere normative narrativer omkring bygda og menneskene som bor der. Jeg mener ikke det eksisterer en stabil og konkret narrativ om Malm, men vektlegger heller en postmoderne forståelse omkring narrativ prosess og utvetydighet. Som Squire et al. (2008) påpeker; *”the meaning we discern in the narratives we collect and help to create is always in the process of transformation, is always a becoming.”* (ibid.:14).

Det analytiske utgangspunktet bør forstås som utprøvende og forstående, framfor å ha sikre konklusjoner som hensikt. Dette harmonerer med å utforske Gruveteateret som en begivenhet under

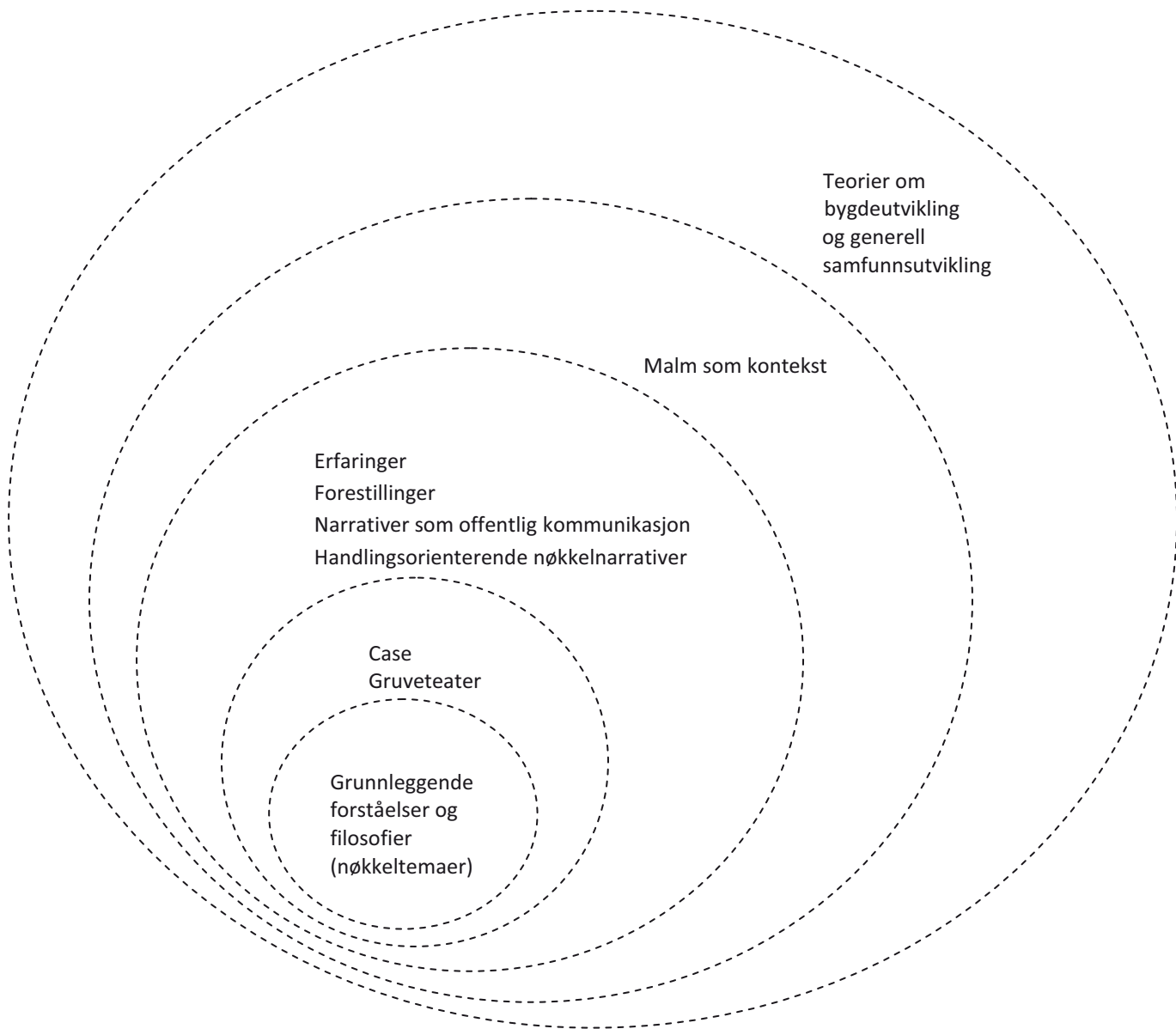
dannelse. Hvordan prosjektet berører stedets historie, myter og identitet, og hvordan det med andre ord griper inn i konstituerende narrative prosesser i bygda, kan med dette utgangspunktet belyses.

Vektleggingen av ”nøkkeltemaer” knyttet til informantenes grunnleggende forståelser og filosofier, bidrar i stor grad til å strukturere analysens temaer og oppbygging. Informantenes erfaringer gjennom Gruveteateret danner et grunnleggende utgangspunkt for slike refleksjoner.

Det søkes innsikt i hvorvidt teaterprosjektet mer generelt kan påvirke, og bidra til å befeste filosofier og forståelser. Videre belyses hvordan erfaringer gjennom prosjektet kan bidra til å skape *handlingsorienterende nøkkelnarrativer* (kap. 2.4.7), som utgjør sentrale forklaringer og berettigelser for informantenes handlinger og avgjørelser.

Jeg undersøker hvorvidt ulike budskap som formidles gjennom teaterforestillingen, kan bidra til å påvirke lokale *forestillinger* om sted og mennesker. Gruveteateret utforskes også som utgangspunkt for *lokalt engasjement* og *offentlig kommunikasjon*.

Gjennom casen fokuserer jeg på mennesker og sted, med andre ord forholdet mellom analyseenheter og kontekst (kap. 3.3). Jeg har laget en modell for å illustrere analysens oppbygging, og sammenhenger mellom ulike begreper (fig. 4).

Figur 4: Analytiske sammenhenger og begreper

Informantenes og deres forståelser og filosofier danner analysens utgangspunkt, og illustreres gjennom den innerste sirkelen. Informantene utgjør også studiens analyseenheter (se metode i kap. 3.3), altså grupperinger jeg har valgt å konsentrere meg om innenfor teatercasen. Utover i analysen utvider ulike teorier og analytiske nivåer studiens perspektiver. Analysen baserer seg i stor grad på substansielle analyser, spesielt kapittel 4.3-4.5. Etter Thagaards (1998) definisjon innebærer det å forstå casen ut fra de innsamlede dataene. Oppgavens siste kapittel er i stor grad knyttet til teoretisering, der casen relateres til en bredere samfunnskontekst. Her forsøker jeg å belyse hvordan

kulturprosjekter som Gruveteateret kan ha betydning for bygdens utviklingsmuligheter. De stiplede linjene i sirklene illustrerer at de ulike delene i modellen henger sammen. Det samme gjelder de ulike nivåene, som strekker seg fra det personlige til stedlig kontekst og mer generelle samfunnsprosesser.

3 Metode

3.1 Et kvalitativt utgangspunkt

Gaskell og Bauer (2003) påpeker at valg av metoder til en viss grad avhenger av forskerens valg av teoretiske perspektiver. I denne studien henger teori og metode nært sammen, spesielt gjennom narrativ teori og metode. Det teoretiske perspektivet er preget av å bevege seg mellom subjektive menneskelige forståelser og oppfatninger, og mer generelle teorier omkring strukturelle endringer og prosesser knyttet til bygda og dens innbyggere. I tråd med Halfacrees (2004) modell omkring ”det rurale nettverk”, er hverdagsliv og praksis gjennom Gruveteateret, knyttet til informantenes uttalelser, sentrale aspekter. Dette blir sett opp mot overordnede representasjoner og offisielle forestillinger omkring bygdas utvikling generelt, og Malm spesielt.

I teorigjennomgangen ble den økte betydningen subjektivitet, symboler og representasjoner har for bygdeutvikling i dag belyst (for eksempel Almås m.fl. 2008, Berg og Lysgård 2004, Cloke 2006, Halfacree 2004, Lønning 2007, Marsden 2006, Shucksmith 2008). I disse teoriene ble det i stor grad argumentert for å studere bygdeutvikling ut fra perspektiver som kan fange opp kvalitative aspekter. Med utgangspunkt i de teoretiske og metodologiske perspektivene, og særpreg ved casen, baserer jeg studien på kvalitativ metode.

Mens *kvantitative metoder* vektlegger utbredelse og antall, søker man gjennom *kvalitativ metode* å gå i dybden, og å vektlegge betydning (Thagaard 1998). Begrepet kvalitativ innebærer å vektlegge prosesser og mening som ikke kan måles i kvantitet eller frekvenser. Mens kvantitative data stort sett uttrykkes i tall, uttrykkes kvalitative data hovedsakelig i tekst. Kvalitative og kvantitative metoder er basert på ulike forskningslogikk. Det har konsekvenser både for forskningsprosess og vurdering av forskningens resultater. Kvalitativ forskning er basert på en helhetsforståelse av virkeligheten, der enkeltstående tilfeller betraktes som et konkret uttrykk for en større helhet. Kvalitative studier kan dermed basere seg på relativt små utvalg. Kvalitativ forskning er basert på et subjekt-subjekt forhold mellom forsker og informant, der både forskeren og informanten påvirker forskningsprosessen.

3.2 Casestudie

Jeg har valgt å studere Gruveteateret som en case. Ifølge Yin (2009) innebærer det spesifikke retningslinjer for gjennomføringen av et forskningsprosjekt. Yin definerer casestudien som; ”[...] en empirisk forskning som undersøker et samtidig fenomen i dybden og innenfor dens egen kontekst, og

er spesielt relevant når grensene mellom fenomenet og konteksten er uklar. ” (ibid.:18. Min oversettelse). Metoden benyttes når man er spesifikt opptatt av å undersøke kontekstuelle betingelser og forhold. Den innebærer strategier for innsamling og analyse av data, og er spesielt knyttet til situasjoner der det finnes et mangfold av interessante variabler. Slike studier må oftest bygge på flere kilder til empiriske ”bevis”, og dataene bør sammenstilles på en triangulerende måte.

Å utforske hvordan Gruveteateret kan bidra til utvikling av ei bygd, er en problemstilling som mangler klare og entydige koblinger mellom case og kontekst, altså mellom Gruveteateret og stedet Malm. Slike dugnadsbaserte utendørs teateroppsetninger preges åpenbart av motivasjoner om å skape utvikling lokalt. Etter hva jeg kan se er bygdeutviklingsperspektiver ved slike oppsetninger, i liten grad studert grundig. Hvordan kan slike prosjekter forstås, som del av lokal kultur- og næringsutvikling? Informantenes uttalelser kan også tas til inntekt for et utforskende perspektiv, de er aktivt på let etter å forstå hvilken betydning det kan ha, og hvordan en bør tenke strategisk og politisk omkring slike prosjekter. På denne bakgrunn har jeg valgt å ta utgangspunkt i til dels avanserte narrative teorier, som belyser grunnleggende hvordan kulturelle og sosiale utviklingsprosesser kan ta form. Disse kombineres spesielt med Lønnings teorier og strategier for kulturbasert bygdeutvikling.

3.3 *Forskningsdesign*

Casestudien er en forskningsstrategi som omfatter design, teknikker for datainnsamling og spesielle tilnæringsmåter ved analysen av dataene (Yin 2007). Forskningsdesign er en logisk plan som illustrerer sammenhengen mellom empiriske data og studiens innledende forskningsspørsmål, samt sammenhengen med – og prosessen som leder fram til – studiens konklusjoner. Yin viser til fem kriterier for hva en forskningsdesign skal omfatte; forskningsspørsmål, hypoteser, analyseenheter, logisk kopling mellom data og hypoteser og kriterier for tolkning av resultater. Kriteriene tvinger forskeren til å formulere en preliminær teori knyttet til studiens tema. Dette kjennetegner casestudien, og skiller den fra den beslektede etnografiske metodologien.

Forskningens påstander, eller hypoteser, tydeliggjør forforståelsen som ligger til grunn for forskningsspørsmålene (ibid.). Dette særpreger casestudien; *”I samband med fallstudier är teoriutvecklingen avgörande som en del av designfasen, oberoende av om fallstudiens syfte er är at utveckla eller pröva en teori.*” (ibid.:48). Men ved eksplorative temaer kan det gjøres unntak; *”Samtidigt kan vissa undersökningar rymma en legitim anledning som gör att man inte ska formulera några hypoteser. Det är i så fall den betingelse som är aktuell då temat är explorativt.*”

(ibid.:41). Forskningens formål og teoretisk rammeverk bør allikevel konkretiseres, fordi dette er avgjørende både for innsamlingen av data og generaliseringen av casestudiens resultat.

Min analyseenhet, det vil si casen Gruveteateret, er en enkeltstående casestudie-design. Ut fra problemstillingenes *utforskende* karakter, vil jeg begrunne å benytte en eksplorativ casedesign. Som nevnt i forrige kapittel, har jeg ikke har funnet undersøkelser med sammenlignbare koblinger mellom problemstillinger, case, teori og metode.

I eksplorative casestudier bør man konkretisere det teoretiske rammeverket og hva som skal utforskes, definere formålet med forskningen og definere hvilke kriterier som skal anvendes for å avgjøre om utforskningen har vært vellykket (Yin 2007). Mine forskningsspørsmål er som nevnt rettet mot å få forståelse for hvordan Gruveteateret kan bidra til stedsutvikling. Jeg ønsker imidlertid også å gjøre mer generelle betraktninger, i forhold til å forstå friluftsteateret som utgangspunkt for utviklingsstrategier på bygda. Jeg baserer min teoretiske forankring og mine antakelser på en forståelse av at vi er inne i en samfunnsutvikling preget av globale prosesser, som bidrar til at mennesker søker mot det stedsnære og lokale verdier. Lokal kultur, tradisjoner og opplevelser er viktige aspekter ved denne utviklingen, som kan ha betydning for bygdas utviklingsmuligheter. I dette perspektivet kan subjektive og kvalitative aspekter ved sted, og representasjoner av sted, være vel så viktige å undersøke som mer objektive og materielle aspekter. Mitt personlige ståsted og det å studere egen kultur tas opp i kapittel 3.4.1.

I en forskningsdesign kan man velge å studere enkelte enheter ved casen framfor andre. Yin (2009) kaller dette *underordnede analyseenheter* ("embedded case studie"). I min case vektlegges følgende enheter; initiativtakere/ildsjeler bak Gruveteateret, profesjonelle bidragsytere (baserer seg hovedsakelig på regissør Arnulf Hagas brede erfaringer), deltakerne i dugnaden, kommunestyrerepresentanter, ungdom og publikum. Alle informantene i analyseenheten har bidratt til oppsettingen, og mange av dem kan kalles initiativtakere/ildsjeler. Kun en av informantene har vært publikum på teaterforestillingen, men i denne analyseenheten bygger jeg også på de andre informantenes uttalelser om hvordan andre publikummere har opplevd forestillingen. Generelt har mange av informantene hatt flere roller i forhold til oppsettingen, og plasseres derfor innenfor flere av analyseenhetene.

Det er stor variasjon i forhold til hvor mye oppmerksomhet som vies de enkelte analyseenhetene. Gruppen initiativtakere/ildsjeler er svært sentral i analysen. Andre potensielle analyseenheter ved casen, som mindre synlige dugnadsgrupperinger "bak kulissene", publikum, andre profesjonelle aktører eller kritiske stemmer i bygda, kunne også utgjort analyseenheter. Avgrensningen er gjort

fordi den danner et håndterlig analysemateriale som jeg kan gå mer i dybden av. Med utgangspunktet i stedsutvikling og vektleggingen av teoretiske perspektiver omkring utvikling nedenfra, folkelig engasjement og forhandlinger om bygdas framtid, har jeg gjennom analyseenhetene prøvd å få fram viktige drivkrefter og motivasjoner bak prosjektet.

Informantenes erfaringer, forståelser og evalueringer utgjør et viktig grunnlag for den tematiske inndelingen i analysen. Vektleggingen av informantenes perspektiver kan skape balanse i forholdet mellom analytisk tema- og personsentrering. Hvis man bare fokuserer på temaer framfor personer, risikerer man at informasjon om enkelttemaer løsrives fra sin opprinnelige sammenheng. For sterkt fokus på personer kan på sin side føre til at helhetsperspektivet går tapt (Yin 2009). Det er derfor viktig å kombinere og veksle mellom personbaserte og temabaserte analyseformer, og å veksle mellom helhet og del. Den teoretiske forankringen er også en viktig forutsetning for å skape sammenheng mellom helhet og deler (Thagaard 1998).

Et slikt analytisk utgangspunkt synes å være preget av hermeneutisk innsikt. Man vektlegger forforståelse og bearbeiding av tekst i en hermeneutisk sirkel, med vekslende fokus på innhold og deler (Bergström og Boréus 2005). Dette er også et relevant utgangspunkt for narrative analyser. Squire (2008) argumenterer for at kontekst kan studeres med utgangspunkt i personlige historier, fordi det kan være den mest praktiske og effektive måten å studere spesifikke temaer eller problemstillinger. Man kan dra nytte av å veksle mellom perspektiver som går nedenfra og opp, og ovenfra og ned. Jeg søker innsikt i sammenhenger mellom informantene og overordnede temaer knyttet til bygd og samfunnsutvikling. Det veksles i studien også mellom personsentrering og temasentrering, og mellom analytiske perspektiver som går nedenfra og opp, og omvendt. Med dette søker jeg å belyse både spesifikke aspekter og helhet.

Forklaringsbygging ("explanation building") er en analyseteknikk som kan gi innsikt i hvordan man søker å lykkes med forskning (Yin 2009). Dette er en spesiell type "mønstermatching" som hovedsakelig er relevant ved eksplorative studier, og som bygger en forklaring rundt casen. Man søker å forklare sammenhenger rundt et fenomen, samt hvorfor eller hvordan det oppstod. Denne analyseformen opptrer spesielt i narrativ form. Fordi narrativer ikke er presise, er det en fordel at forklaringene relateres til noen relevante teoretiske antakelser. Formålet med slike analyser er ikke å konkludere en studie, men å utvikle teorier om fenomener og prosesser som kan skape innsikt og bidra til videre teoriutvikling. Det eksisterer ikke klare retningslinjer for analysemetoden, men vanligvis bygges forklaringer på å belyse casen fra ulike teorier og forklaringsmodeller. Metoden krever analytisk innsikt, og faren for å bevege seg bort fra den opprinnelige problemstillingen er stor (ibid.). Mer spesifikke kriterier for narrativ analyse blir tatt opp i kapittel 3.4.5.

Gjennom forklaringsbygging skapes analytisk sammenheng mellom mine problemstillinger, empiri og teori. Forklaringer bygges gjennom å relatere et utvalg teorier og forklaringsmodeller opp mot casen. Ikke minst står Lønnings (2007) kulturøkonomiske teorier sentralt. Jeg søker å forklare sammenhenger mellom case, analysetemaer og kontekst, men vil være forsiktig med konklusjoner og generaliseringer. Ut fra oppgavens problemstillinger og case, synes dette forskningsdesignet meningsfullt. Det er samtidig et utfordrende og krevende analytisk utgangspunkt.

3.4 Forskningsdata

3.4.1 Feltarbeid i egen kultur

Før jeg beskriver hvilke datatyper oppgaven bygger på, vil jeg gjøre rede for valget om å gjennomføre en studie i egen kultur. Malm er den stedlige konteksten for min case og feltarbeidet. Jeg er vokst opp, bor og har bodd store deler av mitt liv i ei lita bygd som ligger 5 km utenfor Malm sentrum. Studien er dermed basert på feltarbeid i egen kultur. Bakgrunnen for valget av case er at jeg mener stedets kontrastfylte historie er interessant, fra glansfylt gruvetid til tung omstillingstid og pessimisme i kjølvannet av konkurransen i gruva. Jeg har også foretatt en studie med utgangspunkt i stedet tidligere (Ekmann 2007). Opprinnelig hadde jeg ikke tenkt at masteroppgaven skulle rettes mot Malm, men oppsettingen av Gruveteateret var et spennende utgangspunkt for å belyse bygdas utvikling. Dermed kunne jeg studere temaer som jeg i utgangspunktet synes er interessante og har noe innsikt i, som sammenhenger mellom kultur, næring og stedsutvikling. Slike temaer krever innsikt i et steds kultur, og jeg tror det har vært en fordel å ha denne innsikten i dette studiet.

I oppgaven er kultur et sentralt tema. Kulturstudier er rettet mot aktørers (informanters) tolkninger av sine handlinger (Paulgaard 1997). Men hvilken innsikt man får i deres tolkninger, avhenger av hvordan data skapes i møtet mellom aktør og forsker, og hvordan forskeren systematiserer og analyserer aktørens erfaringer. Hvorvidt man er nær eller fjern fra kulturen som studeres, har betydning for forskerens forutsetninger for å oppnå innsikt. Paulgaard argumenterer for at forskeren må håndtere ulike posisjoner; *"Dette arbeidet forutsetter at forskeren både går inn og deltar innenfor de sammenhenger som studeres, og er i stand til å stille seg selv utenfor for å velge ut, kategorisere og analysere de erfaringer som gjøres, på en mer systematisk måte enn vi gjør i dagliglivet."* (ibid.:70). Det diskuteres hvorvidt man kan oppnå et utenfrablakk, når man er plassert innenfor kulturen som studeres. Det kan være krevende å få innsikt i sider ved kulturen som både forskeren og aktøren tar for gitt (Paulgaard 1997, Thagaard 1998). Hvis forskeren er lite kjent med

den aktuelle kulturen, kan det være lettere å stille spørsmål ved forhold som er selvfølgelig for aktørene.

Paulgaard (1997) mener nærhet til informantenes erfarings- og kunnskapsgrunnlag kan være en fordel framfor et hinder for forståelse. Forskerens subjektive forforståelse kan være en forutsetning for posisjonert innsikt; *”Uansett om man arbeider innenfor kjente eller ukjente omgivelser, vil forskerens personlige forutsetninger ha betydning for hva en får tilgang til, og hvilke problemer en møter.”* (ibid.:75). Både avstand og nærhet kan altså ha potensielle fordeler og ulemper.

Gjennom teoretiske forankringer har jeg fått innsikt og forståelser jeg mener har bidratt til å skape en viss avstand til sted og kultur. Jeg har også fått nyttige innspill fra forskjellige fagpersoner. Men som Paulgaard sier, kan skillet mellom innenfra- og utenfraposisjoner være uklare, på grunn av forskerens ulike kulturelle tilknytninger. Siden jeg flyttet tilbake til kommunen for sju år siden, har jeg vært student, og derigjennom i stor grad vært tilknyttet andre steder. Hovedtilknytningen til Malm er gjennom bosteds- og familietilknytning. Jeg er ikke aktiv i stedets organisasjoner og politikk, men den kulturelle tilknytningen er klart til stede, selv om den ikke er absolutt. Jeg kan føye meg til Paulgaards ord om at; *”Den innsikt jeg har tilegnet meg gjennom dette feltarbeidet, er nøye forbundet med de posisjoner jeg har inngått i.”* (ibid.:90). Dette på bakgrunn av blant annet mitt forskningsfokus, valg av informanter og teoretisk bakteppe.

3.4.2 Observasjon

Jeg er korsanger, og deltok i oppsettingen av Gruveteateret høsten 2008, gjennom koret mitt. På dette tidspunktet var jeg i startfasen av masteroppgaven. Jeg hadde formulert foreløpige problemstillinger, men hadde ikke satt i gang intervjuene. Siden oppsettingen kom så tidlig i forskningsprosessen, hadde jeg ikke helt klare forestillinger om hva jeg skulle observere undervegs. På øvingene var det dessuten mye jeg måtte fokusere på for min egen del, i forhold til å øve inn sanger og koreografi. Min status som deltakende observatør innebar dermed i fremste rekke å registrere stemninger, motivasjon og hvordan teateroppsettingen utviklet seg undervegs. Jeg rettet oppmerksomhet mot deltakernes engasjement, ikke minst i forhold til de mange ungene og ungdommene som var med. Jeg fulgte også spesielt med på taler som ble holdt. Kun enkeltpersoner visste at jeg skulle skrive om teateroppsettingen, og jeg inntok bare delvis en aktiv forskerrolle som observatør.

I analysen trekkes dermed ikke mine observasjoner fram spesifikt, men danner heller et bakteppe for å forstå informantenes erfaringer, samt at jeg ved enkelte anledninger viser til at egne observasjoner bekrefter informantenes utsagn. Mer metodisk fundamentert og systematisk observasjon kunne

sikkert gitt mer informasjon. På den andre siden påvirket disse ”løse” observasjonene ikke situasjonene, og jeg var åpen for et mangfold av impulser og inntrykk. Deltakelsen og observasjonene har imidlertid gitt meg førstehånds opplevelser av tilblivelsen av fenomenet jeg studerer. Denne innsikten har bidratt til å avgjøre hvilke temaer som er mest interessante, og dannet et grunnlag for utformingen av intervju spørsmål.

3.4.3 *Intervju*

I oppgaven er intervjuer den viktigste informasjonskilden. Yin (2007) hevder intervjuer generelt er en av de viktigste informasjonskildene i casestudier. Formålet med intervjuer er ”å få fylldig og omfattende informasjon om hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon” (Thagaard 1998:79). I intervjuer beskrives begivenheter gjennom gjenfortellinger av hendelser, og informantens forståelse av det som er opplevd, preger dermed gjenfortellingen. *Kvalitativt forskningsintervju* er en delvis strukturert tilnærming, der temaene er fastlagt på forhånd, mens rekkefølgen bestemmes underveis. Denne mest brukte kvalitative intervjumetoden skaper en fleksibilitet, som gjør det enklere å knytte spørsmålene til informantens forutsetninger. Metoden framheves også som sentral i narrativ analyse, ved at visse typer åpne spørsmål oppmuntrer mer til at informanten forteller fritt, enn andre spørsmål; ”*Det er ønskelig at man stiller spørsmål som åpner for nye samtaleemner og tillater respondentene å utforme svar, i samarbeid med lytteren, på måter de finner meningsfulle*” (Riessman 1993: Robertson 2005:135. Min oversettelse).

Utvalg og intervjusituasjon

Til sammen har jeg foretatt sju intervjuer i perioden 08.01.-30.04.2009. Ett av dem var et gruppeintervju med tre ungdommer, så til sammen er ni personer intervjuet. Jeg ønsket at informantene skulle representere produksjonssiden ved Gruveteateret, for å få innblikk i deres motivasjoner og erfaringer i forhold til oppsettingen, samt å belyse hvordan de setter prosjektet i sammenheng med utviklingen av bygda. Jeg har i stor grad lagt vekt på å få fram sentrale personer, som har bidratt i forarbeid og gjennomføring av prosjektet. Jeg har intervjuet idehaver, prosjektleder, regissør, styremedlemmer i prosjektet, lokale skuespillere, kommunestyrerepresentanter og en tilskuer. Informantene preges i stor grad av engasjement for prosjektet, og mange av dem kan karakteriseres som engasjerte ressurspersoner og ”ildsjeler”. I utvalget har jeg lagt vekt på å oppnå aldersspredning og tilnærmet lik fordeling mellom kjønnene. Jeg har forsøkt å oppnå bredde i forhold til informantenes bakgrunn og roller under oppsettingen. Mens mange av informantene har

hatt avgjørende betydning for oppsettingen, har andre vært med som lokale skuespillere. De fleste av informantene har jeg selv plukket ut og vurdert som mest relevante, mens jeg også har funnet fram til noen ved hjelp av enkelte informanter ("snøballmetoden").

Å belyse andre perspektiver gjennom andre typer informanter kunne også vært interessant. Avgrensningen av antall intervjuer og informantkategorier kan imidlertid forsvares, med bakgrunn i oppgavens relativt omfattende teoretisk grunnlag og komplekse metodologiske utgangspunktet. Den noe smale definisjonen av informanter gir rom for å gå nærmere inn på enkeltpersoner og perspektiver i analysen, og å vektlegge variasjoner og ulikheter mellom informantene. Omfanget av enkeltintervjuene, som varte fra litt over en time, til nesten fire timer, taler også for en betydelig avgrensning. Gjennomsnittlig lengde på intervjuene var omtrent to timer.

Jeg ønsket at informantene skulle snakke mest mulig fritt omkring relevante temaer og spørsmål, noe jeg i stor grad føler jeg lyktes med. Stemningen var litt spent i starten av et par av intervjuene, men jeg føler at det ble en åpen og god dialog ganske raskt i alle intervjuene. Dette mener jeg blant annet skyldes at informantene hadde en viss formening om hva jeg var ute etter i intervjuene. Jeg informerte i forkant om oppgavens problemstillinger, og gjennomgikk temaene i intervjuguiden sammen med dem før intervjuet. Jeg presiserte at jeg var interessert i deres refleksjoner og erfaringer omkring temaene, framfor å forvente eksakte forklaringer på ulike sammenhenger.

De fleste av informantene kjente jeg til fra før, men jeg har ikke et nært forhold til noen av dem. Jeg forsøkte å innta posisjoner jeg følte passet til informantenes forventninger i de enkelte intervjuene, og mener det ikke utspilte seg betydelige misforhold, relatert til maktposisjoner mellom informantene og meg. Avgjørelsen om å foreta gruppeintervju med ungdommene, var basert på at temaene og spørsmålene delvis krevde mye refleksjon. Gjennom stor grad av dialog seg imellom, kom de fram til svar på de fleste spørsmålene. Som i de andre intervjuene presiserte jeg at de fikk svare på de spørsmålene de ønsket. Da vi kom til spørsmål som ble for kompliserte, presiserte jeg at det var helt greit, og prøvde ikke å "dra" svar ut av dem.

Tidspunkt og sted for intervjuene ble tilpasset informantenes ønsker, jeg var hjemme hos noen, på arbeidsplassen, og på et møterom. Informantene var svært velvillige til å bli intervjuet, noe som kan tyde på at de i utgangspunktet syntes dette var et interessant tema. Jeg hadde med kaffe og sjokolade under intervjuene, og delvis hadde informantene selv forberedt kaffe og servering. Det var viktig med kaffepause under intervjuene, da spørsmålene var mange, og krevde mye refleksjon.

Intervjuguiden var stort sett lik for alle informantene (se vedlegg), men noen spørsmål ble tatt bort eller føyd til undervegs, alt ettersom hvilke funksjoner og roller informantene hadde. Jeg oppmuntret

til refleksjoner, og de kom dermed inn på mange av temaene selv. Ut fra interessante temaer og perspektiver som kom fram under intervjuene, føyde jeg til et fåtall nye spørsmål i intervjuguiden under intervjuperioden.

Jeg skrev refleksjoner i etterkant av hvert intervju. Lydopptakene av intervjuene var avgjørende, da det ellers ikke ville vært mulig å gjengi mer enn hovedessensen i det som ble sagt. Jeg ville også ha mistet mye av dialogen med informantene, hvis jeg hadde vært opptatt med notatskriving. Kun sporadiske notater ble gjort undervegs i intervjuene, spesielt i forhold til oppfølgingsspørsmål. Etter intervjuene lyttet jeg først igjennom lydopptakene og gjorde notater, og transkriberte etterpå intervjuene. Mindre partier i intervjuene som syntes lite relevante, valgte jeg å ikke transkribere.

Kort om enkeltinformantene

Jeg vil her gi en kort presentasjon av informantene, deres roller under teateroppsettingen, og intervjuene med dem.

”Trond” var den første jeg intervjuet, han ønsket å være anonym. Jeg hadde et langt og interessant intervju med han, og han fungerte delvis som en nøkkelinformant som ga meg god innsikt i prosjektet, og tips i forhold til aktuelle informanter. ”Trond” bor på Malm.

Kjell Magnar Haugan (49 år) var prosjektleder. Han har jobbet i kommunen i mange år, men er nå daglig leder for en større industribedrift på Malm. Han er bosatt i nabokommunen Steinkjer. Kjell ga meg inngående kunnskap om prosjektet, og innsikt i lederens utfordringer og erfaringer. Han har selv vært aktiv innenfor amatørteater og kulturliv i en årrekke.

Arnulf Haga (62 år) var regissør for teateret. Han har vært en svært sentral aktør innenfor nordtrøndersk teater- og spelproduksjon i en årrekke, og bidrar også til teateroppsettinger andre steder i landet. Han har stor kompetanse relatert til samhandlinga mellom amatører og profesjonelle i teateroppsettinger. Arnulf bor i Verdal kommune.

Evy Kassest Røsten (30 år) er idehaver til prosjektet, selv om også flere har jobbet med slike planer tidligere. Hun var mest aktiv i utviklingsfasen av prosjektet, mens andre tok over under gjennomføringsfasen. Evy er profesjonell skuespiller, og hadde en av hovedrollene i teaterforestillingen. Hun er vokst opp på Malm, men flyttet derfra som 16-åring. Intervjuet med Evy ga innsikt i hennes tanker bak prosjektet, og ga interessante perspektiver fra en utflytter. Evy bodde i Verdal kommune da Gruveteateret ble gjennomført.

Beate Rønning Vågen (47 år) satt i kommunestyret, og var med å bevilge kommunens økonomiske støtte til prosjektet, som hadde stor betydning. Hun ble også valgt som informant fordi hun bor et godt stykke unna Malm, på Verrabotn i utkanten av Verran kommune. Jeg ønsket å få innblikk i hvordan prosjektet framstår for noen som har bidratt til oppsettingen gjennom kommunestyrets vedtak, men som samtidig har en stedsmessig avstand til det. Beate er den eneste tilskueren som er intervjuet.

Henry Skevik (51 år) bor på Malm, og han hadde mange roller knyttet til oppsettingen av Gruveteateret. Han satt i kommunestyret og var med og vedtok kommunens økonomiske bevilgning. Han var markedsføringsjef i Gruveteaterets styre, og deltok som amatørskuespiller og korsanger. Han er varaordfører, og har vært aktiv i organisasjoner og politikk i lokalsamfunnet i en årrekke.

Gruppeintervju med ungdom

Marianne Hofsøy (19 år), Ina Catrine Skevik (17 år) og Svein Arne Årbogen (20 år) bor på Malm, og var alle amatørskuespillere under forestillingen. Det var viktig for meg også å få fram ungdommers erfaringer og refleksjoner, og å synliggjøre deres perspektiver omkring sted og mennesker. Jeg besluttet å benytte gruppeintervju, fordi jeg regnet med at det kunne bli vanskelig for dem å svare enkeltvis på en del av spørsmålene, som delvis krevde mye refleksjon og ble stilt på uvante måter. I følge Brandth (1996) er gruppeintervjuer egnet til å få fram erfaringer og perspektiver, framfor å skape enighet. Metoden er egnet til å utdype og forklare, framfor å generalisere.

Maktforhold kunne også bli en utfordring, fordi min posisjon som voksen og student med innsikt i intervjutemaene kunne medførte at informantene følte seg mindre fri til å snakke. Informanter har generelt mer innflytelse over samhandlinga i intervjusituasjoner ved gruppeintervjuer, enn ved enkeltintervjuer (Brandth 1996). Dette kan bidra til at temaene som tas opp utdypes, ved at deltakerne følger opp hverandres svar og gir kommentarer i løpet av diskusjonen (Thagaard 1998). Relasjoner mellom mennesker i den sosiale konteksten informantene tilhører, kan bli tydelig gjennom gruppeintervjuer. Gruppesammensetninger kan brukes til å rendyrke den sosiale konteksten som er i fokus (Brandth 1996).

Informantenes innflytelse kan imidlertid også slå uheldig ut, når enkeltpersoner blir svært dominerende (ibid.), og personer med avvikende synspunkter vegrer seg for å si sin mening i diskusjonen. Gruppediskusjoner passer dermed best i situasjoner der medlemmene er noenlunde samkjørte (Thagaard 1998). Forskeren kan imidlertid få problemer med å få skapt debatt omkring temaene sine, fordi informantene tar styringen og setter sin egen dagsorden (Brandth 1996).

I mitt gruppeintervju hadde informantene over flere uker jobbet tett sammen, og utgjorde sånn sett en naturlig gruppe, med en god dialog. Noen var mer aktive enn andre, men jeg oppfattet ikke at noen dominerte over andre. Når noen uttalte seg, viste de andre gjerne om de var enige med førstnevnte eller ikke, selv om det ikke ble utdypet. Jeg stilte en del oppfølgingsspørsmål under intervjuet, men ungdommene kom også selv inn på nye temaer. Jeg opplevde at intervjumetoden skapte dynamikk, og bidro til å skape diskusjoner og refleksjoner omkring aktuelle temaer.

3.4.4 *Analyse innenfra og utenfra*

Bergström og Boréus (2005) hevder at tolkninger i samfunnsvitenskaplige tekstanalyser er relatert til uttolkeren av teksten, avsenderen, mottakeren, eller tolkninger kan relateres til diskurser som omgir teksten, uten å fokusere på spesielle aktører. Jeg har allerede presisert at mine analyser tar et empatisk utgangspunkt i informantenes subjektive erfaringer og forståelser, og at den deretter vides ut til å inkludere mer generelle sammenhenger. Jeg vil her konkretisere den analytiske innfallsvinkelen ytterligere.

I analysens innledningsfase fordypet jeg meg grundig i transkriberingene av intervjuene, og fokuserte på *innholdet* i tekstene. Jeg søkte innsikt i informantenes grunnleggende filosofier, forståelser og erfaringer. Ved å fokusere på innholdet i det informantene uttaler, kan man si at analysen starter ”innenfra” (Robertson 2005). Det er her *avsendernes* (informantenes) perspektiver som vektlegges.

Analysen ble også utvidet til å inkludere mer underforståtte og normative aspekter, ved hvordan informantene knyttet Gruveteateret opp mot egne forståelser av sted og mennesker. Å tolke informantenes forståelser og evalueringer av egne erfaringer er et analytisk utgangspunkt, der jeg som uttolker av teksten står sterkere i fokus.

Informantenes stemmer inkluderes etter hvert i en utvidet sosial, kulturell og stedlig samfunnskontekst. Deres erfaringer, forståelser og filosofier relateres til teoretiske perspektiver i ulike akademiske tekster. Derigjennom skapes sammenhenger mellom tekst og omgiende samfunnskontekst (”tekstens omgiende diskurser”).

3.4.5 *Åpenhet, troverdighet, relevans og samfunnsinnsikt som analysekriterier*

”Statistisk generalisering” innebærer generalisering omkring en populasjon, med bakgrunn i empiriske data fra et utvalg (Yin 2009). I casestudier er ”analytisk generalisering” mer relevant, det vil si å benytte seg av en utviklet teori som sammenligningsgrunnlag for resultatene fra casestudien. I

tråd med analytiske retningslinjer for eksplorative studier og narrative perspektiver i oppgaven, har jeg fokusert på forståelse og innsikt framfor generaliseringer.

Robertson (2005) hevder narrativ forskning dreier seg om å føre dialog med analysematerialet og andre forskere. Dialogen avhenger av at det primære kildematerialet er *gjennomskinnelig*. Forskeren må lede leseren igjennom materialet i analysen, slik at leseren får et godt innblikk i datamaterialet og tolkningene, og dermed blir i stand til å vurdere analysen selv. Det er avgjørende å gi rik tilgang til sitater (Bergström og Boréus 2005, Robertson 2005), og alternative forklaringer av sitatene bør diskuteres (Robertson 2005). Selve granskningen av transkriberingene er en svært sentral del av analysen, og allerede i denne fasen begynner temaer å utmerke seg, med utgangspunkt i forskerens teoretiske interesser.

Det er viktig å skille forskjellige narrativer fra hverandre, selv om de er svært sammenflettet (ibid.). Forskeren bør tydeliggjøre sine teoretiske utgangspunkt, og tydeliggjøre hvordan de har bidratt til å framheve visse aspekter ved datamaterialet. Ut fra forutsetningen om at det ikke eksisterer *en* korrekt forståelse av teksten (Czarniawska 2004, Robertson 2005), bør fokus heller ligge på å utføre en overbevisende gjennomgang i analysen, som tydeliggjør sammenhenger mellom deler og helhet (Robertson 2005). Når det er mulig å generalisere resultater, bør også det gjøres.

Analysens *koherens* bør tydeliggjøres (Robertson 2005). Indre koherens refererer til hvordan delene i analysen passer sammen, mens ytre koherens refererer til hvordan analysedelene passer sammen med tidligere teorier og forskning. Analysen skal være *innsiktsfull*, ved at den er kreativ eller original i forhold til tolkning og presentasjon, samtidig som pålitelighet i analysene etterstrebes. Narrative studier bør dessuten utvise sparsomhet, forholde seg til et begrenset antall begreper, og utføres på en estetisk tiltalende måte.

Narrative samfunnsvitenskapelige analyser bør ha noe interessant å fortelle om samfunnet (Czarniawska 2004, Robertson 2005). Tolkninger er avhengig av assosiasjoner til andre tekster og stemmer, andre tider og steder. Framfor å vektlegge en spesiell metodisk tolkning eller analytisk teknikk, er det rekontekstualiseringene – hvordan tekstene settes inn i nye kontekster – som gir interessante resultater (Bergström og Boréus 2005, Czarniawska 2004, Daiute 2004). Det narrative perspektivet tilbyr et mangfold av verktøy og inspirasjonskilder (Czarniawska 2004, Robertson 2005), framfor et sett faste prosedyrer for å teste om resultatene av forskningen er god (Czarniawska 2004). Spørsmål omkring forskningens validitet, reliabilitet og vitenskaplighet bør heller erstattes med spørsmål omkring hvorvidt forskningen er interessant, relevant og estetisk.

I studien blir det vurdert hvordan datamaterialet henger sammen og forklarer casen, og hvordan mine funn henger sammen med andre teorier (analytisk koherens). Ut fra sammenstillingen av teorier og perspektiver, ønsker jeg å skape en original analyse, som gir ny innsikt. Jeg har forsøkt å gjøre analysene gjennomskinnelige, ved å tydeliggjøre mine forutforståelser og konstruksjon av forskningsdesign. Jeg har satt meg dypt inn i intervjuetekstene, og brukt mange sitater, som kan gi innsikt og åpenhet i datamaterialet. For å reflektere det opprinnelige stemningsleiet og engasjementet under intervjuene i størst mulig grad, har jeg valgt å holde sitatene i opprinnelig språk og dialekt. De aller mest særpregede ordene, som er vanskelig å forstå for den som ikke er trønder, har jeg imidlertid moderert. Mine rekontekstualiseringer av informantenes uttalelser leder mot fortid og framtid, og indikerer alternative utviklingsperspektiv. Åpenheten i oppgaven burde bidra til at den allikevel også er pålitelig.

Som nevnt preges studien av en forstående og forklarende analytisk innfallsvinkel, som mer foreslår sammenhenger enn å konkludere. Jeg foretar i noen grad analytiske generaliseringer, opp mot etablerte teorier.

3.4.6 Kritiske kommentarer til forskningsdesign

Jeg vil nå ta for meg to kritiske aspekter, rettet mot forskningsdesign og analytiske perspektiver i studien. Den første kritikken dreier seg om omfanget av perspektiver som rettes mot casen. Jeg forholder meg til mange narrative forståelser og begreper, og det kan dermed diskuteres om jeg oppnår en ønskelig enkelhet i analysen, som ble framhevet i forrige kapittel. Jeg kunne heller ha fordypet meg i færre begreper og teorier, og søkt enda dypere inn i disse. Det eksisterer imidlertid ikke et klart svar på hva som er rett narrativ metode (Czarniawska 2004, Robertson 2005). Spørsmålet som må stilles er om man greier å belyse problemstillingen gjennom metodevalgene (Czarniawska 2004).

Mitt ønske om å utforske flere narrative perspektiver, kommer av at jeg mener et viktig særpreg ved Gruveteateret er at det involverer narrativ formasjon på flere nivåer; fra personlige erfaringer og forestillinger, til aspekter relatert til offentlig kommunikasjon, engasjement og relatert til konstituerende stedsnarrativer. Som jeg forstår det, kan summen av narrative formasjoner og prosesser best gi innsikt i hvordan Gruveteateret spesielt, og friluftsteateret generelt, kan ha betydning i forhold til utviklingen av ei bygd. Disse prosessene kan *til sammen* utgjøre en betydelig narrativ kraft.

Begrepsmangfoldet kan også forsvares fordi forskningsdesignet forstås som et eksplorativt case (kap. 3.3), som krever at ulike perspektiver benyttes for å skape innsikt. Robertson (2005) hevder det narrative perspektivet kan utgjøre en kiste med verktøy som muliggjør praktisk gjennomføring av konstruksjoner. Det kan også være et smykkeskrin med ”inspirasjonsperler og innsiktsjuveler”, eller en ødeleggende Pandoras eske for den som legger seg bort i noe man ikke burde. Jeg har benyttet meg av både narrative innsikter, verktøy og inspirasjon, og har undervegs også sett farene for Pandoras eske, ikke minst fordi jeg er en amatør innenfor det narrative fagfeltet. Nær kunnskap til stedet fra før, og deltakelse i teateroppsettingen kan ha hjulpet meg til å gjøre relevante valg av narrative perspektiver.

Den andre kritikken er relatert til at jeg, på grunn av studiens komplekse teoretiske og metodologiske perspektiver, har foretatt betydelige avgrensninger, når det gjelder selve casen og utvalget av informanter. Studien av stedutvikling skjer med utgangspunkt i sammenhenger mellom en konkret hendelse og stedet, og mitt fokus på sted og mennesker får dermed en klar begrensning. Utvalget av informanter begrenses til en gruppe personer som har bidratt til å gjennomføre prosjektet på forskjellig vis. Dette begrenser på sett og vis mitt empiriske grunnlag i analysen. Som nevnt, kunne jeg ideelt sett inkludert flere informantkategorier. Jeg vil forsvare prioriteringen, ut fra at mitt teoretiske utgangspunkt omkring utvikling nedenfra og innenfra (endogen utvikling), og perspektiver om stedsutvikling gjennom institusjonelle ressurser og aktive og engasjerte innbyggere. Å få innsikt i sentrale bidragsyttere og skapere av dette prosjektet synes dermed relevant. Jeg erkjenner at det var nødvendig å gjøre betydelige avgrensninger, ut fra problemstillingens omfang, og de komplekse teoretiske og metodologiske forutsetningene.

4 *Analyse*

4.1 *Teaterprosjektet "Eplene i Messehagen"*

Skuespilleren Evy er vokst opp på Malm. Allerede på ungdomsskolen fikk hun ideen om et gruveteater, at historien om det tidligere gruvesamfunnet burde fortelles. Hun opplevde at temaet var nærmest "tabubelagt" under oppveksten. Hans Robertsen, som også er vokst opp på Malm, hadde lignende ideer. Han hadde foretatt intervjuer der gruvesamfunnet ble beskrevet. Evy tok kontakt med regissør Arnulf Haga og manusforfatter og komponist Rasmus Rohde, og fikk overta intervjumaterialet til Hans omkring 2005. Et styre for Gruveteateret ble etablert, og i 2006 ble daglig leder ved Fosdalen Industrier, Kjell Magnar Haugan spurt om å være prosjektleder. Evy overlot prosjektet til styret, som jobbet videre med gjennomføringen av teateroppsettingen. Evy kom senere inn som en sentral skuespiller i teateret, i en rolle hun selv bidro til å utforme, og som gir gjenklang av hennes egen oppvekst.

Etter at Verran kommune bevilget 350 000 kroner til prosjektet, ble det fortgang i det videre arbeidet med å skaffe sponsorer. Prosjektet hadde en kostnadsramme på 2 795 000 kr., og ble finansiert i samspill mellom lokale, regionale og nasjonale aktører. Kommunen står som eier, og har rettighetene til prosjektet.

Å få inn profesjonalitet i oppsettingen ble vektlagt, og teaterselskapet Innspill ble spurt om å være produksjonspartner. Prosjektet fikk dermed tilgang til viktig profesjonell kompetanse. I tillegg til et dugnadsapparat på omtrent 250 frivillige foran og bak scenen, er Gruveteateret et friluftsteater preget av relativt stor andel profesjonalitet i både utarbeidelse og kunstnerisk gjennomføring på scenen.

Handlingen i stykket er hovedsakelig lagt til begynnelsen av 1960-åra. Stykket fikk tittelen "Eplene i Messehagen". Tittelen refererer til eplehagen rundt det store herskapshuset, som ble kalt "messa" på folkemunne, og som ble brukt til representasjon og som funksjonærmesse for Fosdalen Bergverk AS. Messa var forbeholdt direktøren og funksjonærene i bergverket. Men den flotte hagen fristet også stedets yngre befolkning til spennende "eplehøstning" i sene kveldstimer. Teaterforestillingen er en historie om kjærlighetsforholdet mellom arbeidersonnen Anton og direktørdatteren Kate. Gjennom fortellingen skildres et blomstrende samfunn, men som også preges av markant klassesdeling og fordommer.

Teaterforestillingen hadde urpremiere 18. september 2008, og ble vist i ti fullsatte forestillinger, med til sammen 4000 tilskuere. Utendørsscenen er plassert like ved Malm sentrum, ved gruveinngangen og et 72 meter høyt gruvetårn. Forestillingene ble vist på kveldstid, mørket senket seg innen stykket var ferdig.

Med utgangspunkt i dette friluftsteateret, som også kan beskrives som et samtidsteater, vil jeg søke innblikk i noen deltakeres og ildsjelers motivasjoner og begrunnelser for å iverksette dette – i hvert fall i lokal sammenheng – svært så nyskapende og ambisiøse prosjektet. For meg er det av interesse å belyse mulige kulturelle og næringsmessige synergieffekter av prosjektet, og dermed forstå det som et uttrykk for nye utviklingsmuligheter på stedet. Et teaterprosjekt som ”Eplene i Messehagen” handler om mye mer enn teater og underholdning, som Arnulf her er inne på:

[...] æ har jo vært i det romerske bad og sjett ”Aida” med stridshest med, kvite hesta foran, og tre hundre i koret oppå der og... [...] ah- fytti rakkeren.... Men da må vi lag vårres opplevels... ut ifra det som e naturlig fer oss... og vi må tru på det! Men de må tru på’e... og det bli vårt romerske bad, Terme di Caracalla [...] storheten i det, og i så måte, prinsippa e akkurat det samme... altså når lyset løfte sæ på Eplene i Messehagen... så det e ei høytidsstund vøttu [vet du]... og det e... det e det som e nøkkelen, at da skape du nåkkå som skape... skape du stolthet, heine [hegner] du om det, så e du midt inni kjernen av hva det handle om... faglig kompetanse opp mot [...]... frivillige, engasjementet, profesjonaliteten, og det det lægg igjen [...]

Som nevnt innledningsvis vil problemstillingene bli belyst gjennom at jeg i kapittel 4.2 ser på særtrekk ved stedets historiske utvikling. I kapittel 4.3 belyses forholdet mellom sted og mennesker gjennom informantenes forestillinger og filosofier. Her favnes tanker om både fortid, nåtid og framtid. I kapittel 4.4 tas det utgangspunkt i hvordan deltakernes opplevelser og engasjement i Gruveteateret kan forstås. I kapittel 4.5 står selve teaterfortellingen i fokus. Jeg søker å belyse interessante trekk ved fortellingen, og hvorvidt og hvordan disse budskapene kan ha betydning for mottakerne av dem. I kapittel 4.6 vides perspektivet, jeg ser på hvordan teaterprosjektet kan forstås innenfor bredere samfunnsprosesser, hvordan det kan forstås innenfor bygdeutviklingsperspektiver og som kulturell utviklingskraft.

4.2 Gruvesamfunn, konkurser og omstillingstid

I dette kapitlet vil utviklinga i Malmsamfunnet etter gruvekonkursen og fram til i dag bli belyst. Kontrasten mellom 1960-tallets glanstid, konkurransene som startet i 1989 og den påfølgende omstillingstida er markant. Den tidligere gruvearbeideren Henry uttaler:

[...] men malmsamfunnet har itj, og kommuneledelsen har itj tatt det innover sæ, fosdalsledelsen heller, dæm har jo bare [...] - trudd at det fantes malm fer 100 eller mang 100 år framover. Så da har dæm bygd, på en måti framtidstrua si på det, helt te at det plutselig går konkurs. Og da, da skje det nå rått og brutalt inni haue på mang, og dæm, på en måti gi opp og... og den sorgperioden begynne fer mang.

Det tidligere gruvesamfunnets historiske kontekst er sentral for å forstå hvilken betydning Gruveteateret tillegges, i forhold til utviklingen på stedet. Kapitlet berører i noen grad informantenes forhold til stedet. Det danner et viktig bakteppe for å få innsikt i mine problemstillinger, og spesielt studiens første og andre problemstilling blir delvis belyst. De grunnleggende endringene i stedets næringsgrunnlag, henger nært sammen med den kulturelle utviklingen på stedet, som vil bli mer grundig drøftet i påfølgende kapitler.

4.2.1 Konkursen

Som nevnt innledningsvis var gruveindustrien generelt i nedgang i Norge på syttitallet. Motkonjunkturpolitikken kunne ikke forhindre de strukturelle endringene som svekket grunnlaget for gruveindustrien, derimot ble nødvendige omstillinger utsatt (Sægrov og Dale 2000). Også lokalt kunne det være vanskelig å ta inn over seg disse realitetene. Lokalsamfunnet i ensidige gruvesteder var bygd opp rundt en *ikke-fornybar ressurs*, og levetiden for den økonomiske aktiviteten var begrenset. Man var klar over dette, men stadig nye funn, ny teknologi og statlig subsidiering utsatte avviklingen av gruverdrifta. Dette resulterte i en grunnleggende holdning i gruvesamfunnene, rettet mot at ”de finner nok mer”, kombinert med vissheten om at ”men en gang må det jo ta slutt”.

I 1989 valgte staten ved Industridepartementet å begjære Fosdalen Bergverk AS konkurs. Det lyktes å fortsette gruverdriften i redusert omfang også etter dette, men i 1997 kom den endelige konkursen. Man hadde tungt for å innse at gruverdrifta gikk mot en ende. Henry uttaler:

[...] så det har jo hongt med no, det e jo tyve år sia no i november sia første konkursen... og det har vi jo hadd mang runda på da... [...] Ja [...] dæm innsåg jo itj realiteten, at gruva vart tom... [...] dæm såg'e vel en plass itj sant, men dæm, dæm prøvd å dækk over'e. Og det va jo sånn, fer da mått'n jo ha innstilt det mytji meir på, på alternative arbeidsplassa. Men Fosdalen va itj intersesseri i det, fer dæm villa jo ha arbeskrafta... sjøl.

Malmsamfunnet synes å ha vært for dårlig forberedt på konkursen, både gjennom stedets næringsstruktur, og gjennom det Dale (2004) benevner institusjonell- og kulturell struktur. Konkursen medførte en voldsom bitterhet i en 10-års periode med ”[...] sorg, manglende tro på egne evner, påpekt ansvar for alle andre enn seg selv, delvis en mislykket omstilling og næringsutvikling” (Verran kommune 2006:3). Nedleggelsen av gruva kunne oppleves som et stort svik, forteller Kjell:

[...] æ jobba der da [på Malm] og... da, va vi liksom mett inni... det som 'n næst'n kan kall depresjon da... [...] sånn som æ opplevd det da, [...] va det et, et stort og, og bredt sinne over nedlæggelsa av bergverket... [...]... gruva va fersåvidt i drift... men, mang ha liksom vorti oppsagt, og førtidspensjonert, uføretrygda, arbesledig, og mang familia som gjekk på støttemidla, og det va en, en sånn depresjon... følels av å vårrå svekta... storhetstida va liksom... det va takken! ... Fer å liksom at mang ha ødelagt sæ i gruva, mange generasjonja ha jobba i gruva... det va en del sånn bitterhet... følt det.

4.2.2 Omstilling

Et omfattende omstillingsarbeid i kommunen startet allerede på slutten av 70-tallet, men det ga dårlige resultater i form av nye arbeidsplasser (Sægrov og Dale 2000). Det var vanskelig å få engasjert lokalbefolkning og lokalt næringsliv i omstillingsarbeidet før gruvenedleggelsen var en realitet. Samfunnet var preget av en holdning om at kommunen eller gruveselskapet framfor enkeltpersoner hadde ansvaret for å bygge opp nye arbeidsplasser. Dette kan knyttes til en generell ansvarsstruktur i gruvesamfunnene, der bedriften ivaretok lokalsamfunnets innbyggere, på godt og vondt. Henry beskriver utfordringen med å få etablert nye varige arbeidsplasser; *"[...] ja det e itj nå, e kanskje itj nå tradisjon fer å start opp med mytji... arbesplassa... altså, fer [...] har verri vant te at Fosdalen har ordna opp, [...]... ordna opp med hus og ordna opp med arbeid, og ordna opp med idrettsbane, ordna opp med skole og samfunnshus...."*

Omstillingsarbeidet i Verran har vært preget av politiske konflikter og uoverensstemmelser mellom ulike involverte parter, spesielt på grunn av bergverkstradisjonens og hjørnesteinsbedriftens dominerende posisjon (Sægrov og Dale 2000). I perioden 1986-89 mottok Verran til sammen 51 mill. i omstillingsmidler, og i tillegg til kommune og lokalt næringsliv var både regionale og nasjonale parter involvert i omstillingsarbeidet. Men de fleste av satsingene mislyktes, og Verran ble til dels offer for profesjonelle "omstillingsmisbrukere" som utnyttet bankers og næringsfonds velvillighet på denne tiden. Omstillingstiden var tung for malmsamfunnet, forteller Henry:

Ja, fer 15 år sia, [...] da va vi jo... skikkelig nedgangstid da, føste konkursen i Fosdalen vo jo over og... og det va forsøkt allverdens... idea fer å få te [...] ny virksomhet, nye arbesplassa. [...] huspriusan va jo nesten i båtten! [...]... sånn at, at da va 'e ikke bærre vi som budd her som sleit med å ha fremtidstru, men media og folk som ha fløtta ut, dæm lura på ka som skjedd her? Så fer 15 år sia så va det, da va det fer mang ei tung tid [...], da va det mang som itj såg nå framtid her. Mang ha vorti arbesledig, og mang ha vorti uføretrygda fer at dæm, det faget som dæm koinn ha dæm mesta, dæm ha verri gruvearbeidera sia dæm va 18 år, og så va dæm nån og femti, og såg itj nå råd fer å begynn å lesa leks igjen. [...] det har jo egentlig verri sånn, utfordringa helt sia i 1960, når teateret [Eplene i Messehagen] på en måti hadd... [...], si tidsepoke da. [...] da vart det jo sagt opp 100 mann, og sia har det gått nedover og nedover og nedover...

4.2.3 *Stiavhengighet*

Det formelle utdanningsnivået i kommunen er lavt (Verran kommune 2006). I verransamfunnet var det tidligere stort sett to store bedrifter (i Malm og Folla) som hadde jobber å tilby ungdommen, og det førte til at svært mange gikk rett inn i arbeid i bedriftene etter endt grunnskole. De ansatte opparbeidet sterk realkompetanse i forhold til bedriftens arbeidsoppgaver, men kompetansen hadde liten verdi i det øvrige samfunnet, bortsett fra i lignende virksomheter. Den omfattende avviklingen av norsk gruvedrift bidro til denne tendensen.

Det er nærliggende å forstå malmsamfunnets industrihistorie innenfor rammen av det Dale (2004) betegner et *spesialisert industrielt miljø*. Dale hevder ressurser (materielle eller immaterielle) og ferdigheter som en bedrift etterspør, etter hvert vil utvikles på stedet, og at utviklingen av infrastruktur og institusjonell/kulturell struktur i tilknytning til bedriften gjør det fordelaktig for bedriften å bli på stedet. Dette skaper grunnlag for etableringer av lignende bedrifter, en selvforsterkende spesialisering gjennom såkalte positive ”feed-back-løkker”. *Stiavhengighet* oppstår når stedet har opparbeidet en attraktiv og konkurransedyktig spesialisering som det blir avhengig av. Markedsendringer, teknologiske nyvinninger og politiske eller økonomiske dereguleringer kan føre til at stedets ressurser mister sin verdi, og de kan gå over til å fungere som hindre mot videre utvikling (”lock-in”). Tradisjonelt velfungerende løsninger kan slutte å fungere, og entreprenørkulturen være dårlig utviklet. En slik sårbarhet er kanskje lettere å se i ettertid. ”Trond” forteller:

[...] det e nok såmmå innstillinga [i dag] at'n gjærn vil ha anna industri, eller anna ... virksomhet hit ja... [...] vess vi ha sætt oss ned og diskutert nå, så sjer'n vel det at den formen fer industri som drives no... [...] den e... fer kommun og innbyggeran mytji likar, enn om sånn som da det va ei hjørnesteinsbedrift, fer no e det jo mang minder arbesplassa som e spredd utover... så, så han bli jo itj så... avhengig av ei bedrift, som en har verri. Når gruva bekka så, ja da bekka jo heile... det va som å dra ned roillgardina liksom... men bli det jo ei bedrift som bli utsætt no, ja så ...[...] vil det jo itj berør så mang, pluss at ævnen te både kommune og fylke fer eksempel...[...] det som står i roinnt da... har jo mytji stør muligheit te å hjelp enten bedrifta, eller dæm som må gå... altså... mytji lettar å hjelp 15 styttja [stykker] å kom sæ i nytt arbe, enn å hjelp 350-400....

4.2.4 *Omstillingsevne og entreprenørånd*

Omfanget av nyetableringer sett i forhold til yrkesaktiv befolkning er generelt svak i ensidige industrikommuner (Sægrov og Dale 2000). Underleverandørsystemer og en tradisjon som selvstendige småbedrifter kan bygge på, mangler på gruvestedene. Mangelen på ”entreprenørånd” er

kanskje den viktigste grunnen til den forholdsvis lave omstillingsevnen⁶. I samfunn med entreprenørkultur foretrekkes småforetak og selvstendige etableringer, framfor offentlig kontroll og støtte. I gruvearbeiderkulturen ble ofte gruen sett på som den eneste aktuelle og legitime arbeidsplassen. Fagbevegelsen og sterk likhetstenkning bidro til at janteloven sto sterkt, det var lite akseptert å stikke seg frem. På Malm ble private bedrifter ofte ”ansatt” av bergverket. Sterk statlig styring og utvikling av kooperativer medførte en nærmest fiendtlig innstilling til privat initiativ og entreprenørskap på Malm.

Industritradisjonen i kommunen har medført kompetanseoppbygging innenfor gruvevirksomhet, treforedling og verkstedsindustri, og kommunens infrastruktur er tilrettelagt for industriutvikling (ibid.). Bred satsing på å etablere industriarbeidsplasser særpreger Verran, og man ønsker også i dag å forbli en industrikommune. Bevisstheten om å tilhøre en industrikommune er sterk.

Gjennom gradvis bevisstgjøring og politisk prioritering har den negative utviklingen gradvis endret seg, og etter årtusenskiftet har det vært gjennomført store omstillinger og effektiviseringer (Verran kommune 2006). ”Trond” forteller at flere bedrifter i de senere år har valgt å etablere seg på Malm:

No e det jo markedet som driv'e litt hit da... [...] altså bedriftin kjæm fer at dæm vil vårrå her [...]. No så e det jo... bedrifti som har fundert at [...] ja vess vi etablere oss der, så har vi tegang... på kaia, arbeidskraft, og sånne teng som... ikke bærre det at; ja ha, vess vi fer te Malm no, så får vi så og så my støtte... fer sånn va det jo litt i den omstillingsperioden. [...] Ja, dæm e ut ætte, ja, nåkkå som e målrætta fer bedriftin, ikke bærre nå... pængkist som står åpen, at ja; kom å fersyn dåkk... . Fer det tru æ va litt i begynnelsa da...

4.2.5 Demografi, levekår og kulturell endring

Nedleggelsen av hjørnesteinsbedriften har påvirket hele lokalsamfunnet; kulturliv, sosialt liv, avhengige bedrifter, servicenæringer og fraflytting (Verran kommune 2006). Dette har også rammet kommuneøkonomien og hatt negative effekter på offentlige servicetilbud. Bortsett fra et par år etter årtusenskiftet har Verran vært preget av vedvarende nedgang i folketallet, med 4000 innbyggere i 1968, mot dagens ca 2600. En årsak er at andelen eldre over 80 år er dobbelt så stor som landsgjennomsnittet. Kommunal tjenesteproduksjon innenfor pleie- og omsorg legger stort beslag på kommunens inntekter, og andelen sysselsatte innenfor offentlig sektor er vesentlig høyere enn landsgjennomsnittet. En tøff arbeidsplass og relativt ensidig kompetanseoppbygging har satt langvarige spor på stedet, mener Henry:

⁶ Entreprenøren kan karakteriseres som en kreativ, initiativrik og selvstendig person som liker utfordringer og er villig til å ta en viss risiko (Sægrov og Dale 2000). Entreprenørkultur kjennetegnes av toleranse og positive holdninger til entreprenørskap, mangfold og nytenkning.

[...] det prægtes jo einno av at vi har hadd, [...]... en tøff arbeidsplass, i kommun her da. Så trødve prosent av dæm som bu der levve av [...]... pensjona, altså [...] enten uførepensjon eller alderspensjon. [...]... når at hjørnesteinsbedriften, i Malm da... [...] va slut, så, så har det jo verri ei utfordring å fått sæ arbe. [...]... når Fosdalen styra [...] sysselsettinga som dæm gjor, så har det jo vorti arbeidsplassa som itj kræve så my utdanning, så det... det e jo, en sammensetning her som e, folk med lite utdanning. [...] vess vi ha klard å fått inn arbeidsplassa som kræve meir kompetanse, [...] så hadd det sjett litt antlessar[annerledes] ut men, [...] det e vel itj det at det fløtte så mang... ut, [...] har det jo gjort heile tia men, at det fløtte jo færre persona in, så dæm som e her bli jo, altså alderssammensetninga bli jo elder og elder... så det e jo med og präge Malm da... .

Mange som ble arbeidsledige etter nedleggelsen greide ikke å omstille seg til ny jobb og utdanning (Verran kommune 2006). Arbeidsledighet representerer usikkerhet og endret livsmønster, samt risiko for tap av selvtillit, selvrespekt og sosial anseelse. I tillegg til inntektsbortfall og økonomiske vansker, kan langvarig ledighet også medføre sosiale, psykiske og helsemessige konsekvenser. Verran topper uførestatistikken på landsbasis, og sosial arv kan være en forklaringsfaktor, da sosial bakgrunn og foreldres økonomi spiller en rolle når det gjelder sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Kjell setter ord på hvordan arbeidsledigheten ble opplevd materielt og mentalt:

[...] men samtidig så va jo bygda va jo fortsatt låvvånes [levende] den, når det gjaldt kultur... [...] det hende jo oft det e [...] en sammenheng ti og at det... når det e motgangstider så, blomstre kulturen som aldri før da, det hende jo det da... men sosiale så va 'e nok... tøffe tia fer mang... [...]. Ein teng e økonomisk, men du slit med at... du føl itj længer at det e nån som har bruk fer dæ... og det kan nok vørrå lik problematisk det, som å kanskje ha knappt med pæng en månad... å føl at du ikke e te nøtt! Spesielt vess du hi arbett i fleir tiår, så har du plutselig itj nå arbeidsplass å gå te... så det va en sånn, det va et samfunn... som ha teppa sånn... det va vanskele fer mang å finn nå positivt, hæng knaggen på, det vart en sånn, generell depresssiv tenking... læll om æ, ... i og med at æ budd i Beitstaden, da og, og bærre for på arbe, så va æ litt på sia av'e, men... fekk jo klart inntrykk tå det nå gånga... at det va [...] det va bitterheit, og sinne, fortsatt... vældi ferståelig.

I tillegg til de personlige dimensjonene ved arbeidsledigheten, kunne også gruvedleggelsen oppleves som et større svik, som Kjell viser til; "Så det va jo staten som eid bergverket... dæm va vant te at staten da ha tatt vare på dæm... og når det kjæm te stykke så svekte den såmmå staten...".

I et kulturelt perspektiv kan en anta at det rokkes ved noen av stedets internaliserte verdier og holdninger. Grunnleggende kulturoverføringer sosialiseres over tid (Schiefløe 2003), og er retningsgivende for adferd og praksis på stedet. Forståelser av hvordan verden er, og hvordan man skal forholde seg til den, mister sin mening. Stat, egen kommune, sted og arbeidsplass utgjorde viktige realiteter i hverdagen, og som kulturelle symboler stod for stolthet, framgang, trygghet og stabilitet i gruvesamfunnet. Gruvedleggelsen og de personlige og samfunnsmessige konsekvensene

dette medførte, endret den mening ("signified") innbyggerne tilla disse aspektene ("referentene")⁷. Det ble skapt en avstand mellom symbolverdiene, og innbyggernes opplevelse av stedet. Meningen ved symbolene støttet ikke lenger forklaringer for hvordan verden *er* og *bør* være. Dermed ble også deres funksjon som meningsbærende eller retningsgivende for framtida svekket. Dette "symbolske fallet", og mangelen på nye meningsbærende symboler, kan kanskje forklare noe av det interne kulturelle grunnlaget for utvikling av depresjonstid og mangel på framtidstro.

Malmsamfunnet står overfor store utfordringer knyttet til befolkningsvekst og næringsutvikling, og har over tid hatt en opphopning av levekårsproblemer, ifølge SSBs indeks (Verran kommune 2006). Kombinasjonen av nedgang i folketall, høy andel eldre, høy arbeidsledighet og uføreandel, lavt utdanningsnivå og lav mobilitet blant arbeidssøkerne kan over tid føre til sosial marginalisering av en større befolkningsgruppe. Dette kan gi grobunn for sosial uro i et samfunn (ibid.).

I søknaden om et småsamfunnsprosjekt i Verran, heter det at i likhet med folks selvfølelse og selvbilde, har samfunnets generelle omdømme utad vært svekket (Verran kommune 2006). Dette skyldes blant annet "negative ambassadører" for kommunen, et vedvarende negativt fokus fra lokale og regionale media, en tendens til intern maktkamp samt en manglende mediestrategi fra kommunens side. Man mener den negative mediefokuseringen trolig påvirker både innbyggerne selv, samt personer og institusjoner utenfor kommunen. Dette er en "ond sirkel" som gir mindre tro på egne krefter og prosesser, og som gjør det mindre attraktivt å satse i kommunen (for eksempel potensielle innflyttere, arbeidstakere og etableringer i næringslivet). Verransamfunnet omtales i denne sammenheng som et stigmatisert sted.

4.2.6 Positiv utvikling

Gjennom tydelig politisk prioritering ved årtusenskiftet har man maktet å rette opp økonomien (Verran kommune 2006). Kommunen ble i 2006 fjernet fra KRDs ROBEK liste⁸, og kommunen har dermed gjenvunnet en større økonomisk handlingsfrihet. Næringsutvikling har vært satset spesielt

⁷ Dette argumentet bygger på språkvitenskap, og skillet mellom virkelige "ting" i verden ("referenter"), og den mening vi tillegger dem ("signified") gjennom språket (University of Wisconsin Oshkosh 2010). Språk kan her forstås i vid forstand, som inkluderer et hvert verbalt eller visuelt meningsbærende uttrykk (Barthes 2006).

⁸ ROBEK er et register over kommuner og fylkeskommuner som må ha godkjenning fra Kommunal- og regionaldepartementet for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak eller langsiktige leieavtaler. Godkjenningsordningen omfatter kommuner og fylkeskommuner med økonomisk ubalanse (Kommunal- og regionaldepartementet 2010).

på, og det er etablert et felles næringsfond med Steinkjer og Inderøy, INVEST- samarbeidet. Det har blitt gjennomført holdningsskapende arbeid gjennom prosjektet ”Go’Livet”, stedsutvikling i tettstedene og sterkere vektlegging av et aktivt næringsutviklingsarbeid, bl.a. gjennom etablering av næringshage (ibid.). Tiltakene synes å ha virket, og det spores etter hvert ny optimisme i verransamfunnet. ”Trond” uttaler:

... æ syns jo vi utvekle oss positivt innpå her... og æ mein jo det, at det e jo myttji stør positivitet, [...] og det kan en jo sjå uavhengig av Gruvteateret da... [...] no enn det va fer 10 år sia... [...] ... sjøl om teng kanskje ikke går så fort, så... det kjæm no ætte kvart. Nåkkå bli jo nedbygd, og nåkkå bygges jo opp så... at, æ syns jo itj det her... stæmpele som vi hadd på oss tidliar som omstillingskommune, ja det syns jo æ bynje å skli tå no, ja [...]

I 2006 ble Verran kommune utnevnt som pilotkommune for en nasjonal småsamfunnssatsing i regi av regjeringen (Verran kommune 2008b). ”Pilot Småsamfunn” er et samfunnsutviklingsprosjekt, som har en varighet på 5 år. Pilotprosjektet arbeider med store og små oppgaver på bakgrunn av forslag fra enkeltpersoner, lag/foreninger og lokalt næringsliv. Målsettingene omfatter blant annet næringsliv, å øke antallet arbeidsplasser, bolyst, optimisme, identitet og attraktivitet. Prosjektet bygger på en filosofi om at man må tenke nytt og helhetlig, med sterkere integrering av næringsarbeidet og det mer brede samfunnsarbeidet. Prosjektet bygger på en klart uttalt ”bottom-up” filosofi, der det vektlegges at utvikling skjer nedenfra, og de med ideer selv må være med i prosessen med å utvikle prosjekter.

4.2.7 Verran i regionalt perspektiv

Telemarksforskning (Vareide 2007) har foretatt en næringsanalyse av Nord-Trøndelag. Næringslivsindeksen er et samlet mål for næringsutvikling i et område, sammensatt av fire delindikatorer; andel lønnsomme foretak, andel foretak med vekst, etableringsfrekvens og næringstetthet. Verran kan ses som en randkommune, men den er del av Innherredsregionen (Steinkjer, Verran, Inderøy, Verdal og Levanger), som er en sentral region i fylket. Regionen var blant de ti beste regionene i landet i 2004, men var i 2006 sunket til litt under middels. I Nord-Trøndelag er Innherred og Stjørdalsregionen blant de beste og nest beste regionene fra 2001-2006, mens de andre regionene ligger under middels. Kommunene sentralt i Nord-Trøndelag har hatt en god næringsutvikling i denne perioden, mens de fleste av kommunene utenfor dette området har hatt en dårlig næringsutvikling. I 2006 er den gode næringsutviklingen i de mest sentrale områdene svekket. De fleste av randkommunene har fremdeles en svak næringsutvikling. Kommuner som Meråker, Verran, Snåsa, Namsskogan og Røyrvik er blant de dårligste kommunene, både i 2006 og i femårsperioden før.

Vareide hevder at sted og attraktivitet er ”viktigere” enn næring i dag, på grunn av mangel på arbeidskraft, og han mener befolkningsutvikling er den viktigste regionale indikatoren for å måle attraktivitet. Næringsanalysen presenterer et ”attraktivitetsbarometer”, en analyse av regionens og kommunenes attraktivitet i betydningen av å trekke til seg innbyggere. Variasjoner i attraktivitet forklares med utgangspunkt i netto innenlands flytting, i forhold til utviklingen av antall arbeidsplasser i de siste åra, men inkluderer også en rekke andre kjennetegn ved kommunene. Utviklingen er svært forskjellig mellom nord og sør i fylket, og Stjørdal i sør er en svært attraktiv kommune med stor innflytting. I innherredskommunene er utflyttingen ganske liten, og regionen framstår som middels attraktiv. Områdene nord i fylket kjennetegnes av lav attraktivitet, noe som forklares med avstand til attraktive arbeidsmarkeder, små pendlermuligheter og en spredt befolkning. Verran, som er plassert sørvest i fylket, havner ifølge denne målingen som den 7. mest attraktive av fylkets 24 kommuner i perioden 2002-2006. Meråker og Verran har betydelig bedre flyttebalanse enn forventet, og er blant de ti kommunene i landet med størst positivt avvik. Dette avviket framstår som ”uforklart attraktivitet” i undersøkelsen, og framstår som litt paradoksalt i forhold til de beskrevne levekårsproblemene over.

4.3 Forståelser og filosofier av forholdet mellom sted og mennesker

I det følgende vil jeg gjennomgå informantenes forhold til eget sted, og derigjennom belyse min første problemstilling. Relatert til min andre problemstilling, vil det også være et sentralt tema å søke innsikt i hvordan informantene knytter Gruveteateret til utviklingen av stedet. Ut fra et kulturelt perspektiv på sted, mennesker og utviklingsmuligheter, er det nærliggende å vektlegge hvordan informantene tillegger mening til forholdet mellom seg selv, andre og stedet Malm. Utvelgelsen av temaer og sitater er basert på informantenes grunnleggende forståelser og filosofier, knyttet til sted og mennesker (”nøkkeltemaer”, kap. 2.4.7).

Gjennom nøkkeltemaer søker jeg innsikt i hvordan informantenes identitet og meningsprosesser er knyttet til en kulturell og sosial stedlig kontekst. Et sentralt perspektiv er rettet mot hvorvidt Gruveteateret kan identifiseres i informantenes nøkkeltemaer. Å forstå personlig identitet og stedsidentitet som en gjensidig konstituerende prosess (Berg og Dale 2004), preger framstillingen. ”Tronds” utsagn indikerer også en slik sammenheng:

Æ vil no værtfall sei det at Malm ha gidd et, Malm og Verran da, har jo gidd et... mer positivt inntrøkk... no, enn æ når gang trudd at det skoill gå an å få te. Æ har jo bestandig vessta at Malm har hatt et stort potensiale, men at det va så stort som det e, det, det trudd æ jo egentlig itj da...

Værtfall vess en tænke på det her negative omtalen som både Malm og Verran kommune generelt har fått... [...] ...ja i media, og... egentli når vi har snakka om oss sjøl og... sainnt?

4.3.1 Sted som trygt, rolig og lite... eller trangt og trist?

Det er stor variasjon i hvordan det fysiske landskapet på Malm beskrives i intervju materialet. Et hovedtrekk i intervjuene er at de som bor på Malm har et mer positivt bilde av stedets landskap enn de som ikke bor der. Positive landskapsbilder kjennetegnes ved uttalelser som ”fin natur”, nærhet til sjø og fjell, lite og rolig. Negative bilder preges av utsagn om et trangt sted. Beate forteller at; ”[...] det e kanskje litt sånn trangt og bratt i Malm og da... [...], du har veien, og så har du liksom litt sånn rett opp og... så sjøen og så, det e litt sånn, akkurat i sentrum, [...] akkurat nerri dolpa der, så e det kanskje ikke den aller... mest attraktive plassen heller da... [...]”.

Dette inntrykket av tranghet samsvarer med hvordan ungdommene mener folk utenfra har oppfattet stedet. Svein Arne forteller:

Nææ... dæm e... ka dæm mein, det veit æ'tj, men ka dæm tulle-mein [...] det... herre e en plass som ingen veit om, [...]... snøen begynt jo å færrå... fer 14 daga sia sekkert, på ainner plassa, og så sei dæm; ja sekkert en hælmeter- meter ned i hølet på Malm da... saint? [...] dæm som bur nærmer Malm dæm, veit jo at det e en bra plass da men... dæm som bur længer utom har itj peiling.

Særlig ungdommene er opptatt av at folk utenfra uttaler seg om stedet uten å ha personlig kunnskap om det. Marianne påpeker; ”[...] det e mang som sei at [...] dæm veit itj kor det e ein gång, altså, men dæm uttale sæ om det læl, altså ja dåkk bur på Malm liksom, det e jo en skitplass... men dæm veit itj nån ting om'e.”.

Beate bor i Verrabotn i Verran, helt på grensa til nabokommunen Rissa i Sør-Trøndelag. Hun forteller at innbyggerne på hennes bosted delvis er preget av negative holdninger mot kommunesenteret Malm, som ligger en times bilkjøring unna. Hun tror dette delvis har å gjøre med fysisk avstand til kommunale servicetilbud og beslutningsmakt, historiske forhold som kommunesammenslåing og eldres negative opplevelser av internattid på skolen på Malm. Beskrivelser på bostedet hennes, om at Malm er et ”hol” (”et hull”), mener hun kan knyttes til en opplevelse av manglende medbestemmelse, siden kommuneadministrasjonen ligger på Malm. Holdningene kan dreie seg vel så mye om avstandsutfordringer og svak tilhørighet, som selve stedet Malm, mener hun. Slike beskrivelser skaper også assosiasjoner til stedets landskap. Beate uttaler:

[...] liksom vess folk ha, ikke fått det som dæm ha villa kan du sei, kanskje fått et negativt svar på ting, eller følt at dæm ha fått- ikke fått det som dæm ha villa, så e liksom Malm et hol da, det e litt, det e litt sånn utover altså; uff, Malm det e litt sånn... det e det altså. [...] ... ja, tå folket utover ja, [...]... mang syns at det meste e inni Malm da, men samtidig så ha vi jo itj ønska å bodd der....

Informantene mener mange oppfatter Malm som et avsides sted, som mange også ønsker å ta avstand fra mentalt. De fysiske beskrivelsene av landskapet i positive eller negative vendinger, synes i stor grad å samsvare med hvordan informantene tolker egne og andres oppfatninger av samfunnet som bra eller dårlig. Generelt ser informantene seg selv som mer positive til Malm enn folk som ikke bor der. For sin egen del beskriver de blant annet stedet som ”trygt”, ”rolig”, ”godt oppvekstmiljø” og som et sted som innbyr til opplevelser. Henry mener Malm er et sted en blir tatt vare på: *”[...] og fer mæ, som kjenne aill snart som e elder enn mæ og, de flæstan som e ønger og, så, så føle æ jo [...], du e itj fræmmed, du bli tatt vare på og følk snakke med dæ... [...]- ja, du kan... såless så e det jo veldig positivt syns æ da... ja.”*

Kulturgeografer har vektlagt at landskap kan forstås som et *sosialt produkt* (Morin 2003). De relaterte beskrivelsene av landskap og samfunn på Malm, kan belyses innenfor en slik forståelse. Her vektlegges *”[...] konsekvenser av hvordan mennesker, spesielt dominerende grupper skaper, representerer og tolker landskap, basert på deres syn på seg selv i verden og deres relasjoner til andre.”* (ibid.:324. Min oversettelse). Dominerende tolkninger av landskap er gjenstand for motstridende tolkninger og konflikt omkring det samme landskapet. Sosial struktur, sosial praksis, fysisk landskap og representasjoner av landskapet bidrar sammen til å produsere og reprodusere hverandre i en kontinuerlig prosess. Hvordan landskap representeres på den ene siden, og på den andre siden gjennomgår fysiske endringsprosesser kan ses som relaterte materielle og subjektive prosesser. Ifølge Morin trenger en ikke å forstå representasjoner av landskap som å enten reflektere eller forvrengte bilder av en reell objektiv virkelighet, men at de bidrar til å konstituere en materiell virkelighet. Realiteter og representasjoner blir dermed integrerte aspekter ved landskap, og retter søkelys mot hvordan ulike representasjoner produseres og utfordres (ibid.).

Landskap kan forstås som en del av argumentasjonen ”for eller mot” stedet Malm. Bildet som tegnes av stedet indikerer en kontrast mellom ”vi som bor her, og som synes det er et godt sted”, og ”de andre, som ser ned på stedet”. Hovedsakelig refererer siste perspektiv til folk utenfor bygda, men også til en del mennesker innenfor bygda.

4.3.2 Ung i Malm

Evys skildringer av oppveksten på Malm uttrykker opplevelser av mental avstand til stedet. Hun forteller fra oppveksttida:

... nei æ opplevd jo da... plassen som vældi... trang... men vældi...[...] trygg... men at... trang i den ferstand at... nei va itj så lett å kom innpå den bygda, følk gjor no sett... [...] ...ja så va det jo,

trygdemessig va det jo... fleir som gikk på trygd enn som va i arbeid... og det præga jo bygda det og... æ opplevd Malm som grå og trist...

Evy følte seg annerledes, og at hun hadde visjoner og drømmer ut over det vanlige:

[...] man har røttern sin sterkt der da, [...]... men det som æ har [...] som æ har kjent på vældi når æ va lita [...]æ va liksom en liten fræmmed fugl... Malm va litt lite fer mæ da, [...] og det e itj dermed sagt at Malm ikke va bra, fer det syns æ absolutt, ælles så ha æ jo itj villa gjort herre her heller, men det, det va den derre... [...] trangen og nysgjerrigheten te å ut i verden og, te å... og hadd jo ønske tidlig om å bli skuespæller og, det va sekkert nå med det og, ikke sant?... Så... æ va, modnas vældi tidlig... og... og følt mæ litt, ja litt... annerledes, på mang måta da [...]

Evy mener stedet har gitt henne gode verdier, gjennom en stabil og trygg oppvekst. Disse verdiene har imidlertid gått hånd i hånd med sterke normative begrensninger for hva som er akseptabel adferd på stedet. Hun uttaler:

Ja... samtidig som dæm e veldig jordnær da... [...] hi bestandig opplevd Malm som... traust og... ska itj tru at du e nå, nå ber enn nå annan, og... vældi... ærlig... og det e jo godt, det e jo det æ kjæm ifra... æ lærd my av det... ærlighet og jordnærhet og... [...] men... det har no sin pris...alt... [...]... det e itj alt som e bra med en plass heller... fer æ opplevd jo det klasseskillet vældi æ da, syns æ da, [...]... klasseskille i den forstand at du ikke ska tru at du e... nå da, [...]... men det va, va kanskje fer at æ va den æ va og, at æ va... æ va jo sånn [gira], æ levd jo heile mine ungdomsår sånn, så nysgjerrig og... spurd og... kjempe... [...] aktiv på den fronten [...] nysgjerrigheten da... [...] va kanskje en kontrast te... te... mang men... [...] e no gla fer å ha... fer å ha voksi opp i Malm vertfall, fått med mæ my... trygghet og stabilitet...

Evys opplevelse av å ha vært en ”fremmed fugl” under oppveksten, står i kontrast til Henrys uttalelser i tidligere, der han framstilte stedet som trygt og godt, et sted der han kjenner alle. Henry har opplevd at han passer inn på stedet, mens Evy opplevde at hun var annerledes, utfordrende og ”utenfor”. Slike erfaringer kan forstås som å oppleve seg som ”in place” eller ”out of place”, i forhold til dominerende verdier, normer og holdninger på et sted (Hubbard et al. 2002). Evys adferd brøt kanskje med sosialiserte forståelser av hva som var akseptabel og ”naturlig” adferd lokalt. Dette kan kanskje bidra til å belyse hennes ambivalente forhold til stedet, og søken etter tilhørighet og røtter.

Men hvis du vil noe mer...

Evy er nå 30 år, men var 16 år da hun flyttet fra Malm. Hennes visjoner i forhold til åpenhet, å ”bli noe” og å komme seg ut i verden, er også temaer som sterkt preger ungdommene jeg intervjuet. Ungdommene, Evy og Arnulf mener det er lite som skjer på Malm, med hensyn til ungdommenes behov. Ungdommenes oppfatninger er imidlertid preget av kompleksitet, de veksler mellom forståelsen av at hver enkelt har ansvar for å komme seg i aktivitet, men at det samtidig er behov for

mer varierte tilbud. Arnulf knytter landskapet på Malm sammen med et slikt ungdomsperspektiv på stedet:

Ja æ ville beskrevvi Malm... [...] egentle det heile, den geografiske beliggenheten, å kjør ned te Malm, og du kjæm nerri der, korr du føle dæ sekkert vældi heim, men det må vårrå... det må vårrå... [gisper] for ungdom, ønske bære å kom sæ vækk altså... ferdi at det e itj nå å gjørrå der!

Ungdommene presiserer gjennomgående at de trives på Malm, og at det er et godt oppvekststed.

Men de mener også, som Svein Arne sier; ” [...] lite å gjørrå, åt ungdommen tru æ. Sett på Rokseth [bensinstasjon] og Prixen.”. Ungdommen trenger et sted å være, mener Marianne.

Overdreven bruk av datateknologi var et stadig tilbakevendende tema engasjerte ungdommene. Dette ble sett i kontrast til det å være sosial gjennom fysisk tilstedeværelse sammen med andre. Databruk medfører kjedsomhet mente de:

Marianne: [...]... det e så mang som klage og, det e så kjedelig og alt sånn der, men altså, sitti in og, på data og alt derre der! All tenke bærrer data, og alt sånn der... fer før så, så... va vi så sint på at all skoill setti in på dataen, og ikke gå ut liksom og træff folk i stan fer å sitti og [...] på der nettby, og facebook og msn og... så my sånn digitalt, nytt og, kjæm no- om ti femten år så e det ingen som e ut, da sett all og chatte og... [...]

Svein Arne: Kommunisere på datan, i stan fer å... sitti å snakk med kvartenner, og knuff borti kvartenner...

De som klager mest er de som ikke vil være med på noe, mener ungdommene. Denne negative holdningen ”... dreg jo ned fer anneran da...”, uttaler Svein Arne. En må selv gjøre en innsats for å trives på et sted, presiserer de. Hvis man ”bare sitter inne på dataen”, vil man etter hvert oppleve at man bor på et kjedelig sted. De argumenterer for en utadvendt holdning; ”[...] du må vårrå litt frampå, [...] vårrå litt sjølstendig... ha dæ ut...”, uttaler Marianne. De trekker fram Gruveteateret som viktig eksempel; ”[...] altså du må jo... fårrå på sånn som derre Gruvspættet og alt det derre og ... når du e med på sånne ting, så får du et anna syn på plassen, og så det bli jo my artigar... [...]... meir sosialt og... [...]... det e jo dæm som klage som ikke gidde å gjør nåkkå...”.

Ungdommene mener de som klager og ikke deltar sosialt, også er de som sprer et eksternt budskap om at Malm er et dårlig sted. Dette skjer blant annet på internett; ”... på nettby og... MSN så står det i nikket dæmmers at det e... [...] skitplass... gle mæ te å fløtt her ifra... det tar jo kanskje fire år så, e dæm bosatt i Malm igjen... . Dæffer så tru æ at folk hi et syn på Malm som at det e en dårlig plass.”, uttaler Svein Arne.

Gruveteateret har åpnet en ny verden for ungdommene, og forandret dem, forteller de. Det har gjort dem tøffere og mer utadvendt. Teaterprosjektet har dessuten bidratt positivt for samholdet i ungdomsmiljøet, mener de. Svein Arne forteller; ”Huss på, sånn som det va før... mellom oss

ungdomman og tru æ, så va itj det så my snakk i lag og... no ettertia så ha dæm no liksom, vorri helt anntlessar... ”.

Utviklingsmulighetene på Malm begrenser seg allikevel etter hvert som man går inn i ungdomstida, mener de. Da er på tide å ”...gå opp et hakk”, som Svein Arne sier, og søke nye muligheter, utfordringer og møte nye mennesker. Marianne uttaler:

[...] når du begynne å bli så gammel som no så, så tru æ at vi må ut, ut, og så kom tebacke igjen, fer å finn ut at det faktisk e en veldig bra plass. Fer at no e det så kjedelig, at no e det sånn, vertfall sånn te mæ at, æ... æ klare itj å vårrå her længer... altså, det e en bra plass, men [...].”

Det er viktig å ikke ”gro fast” hvis en vil gjøre det bra i livet; ”[...] det e veldig sånn... om du ska få’e te bra, så tru æ du må ut, fer at du, du får itj te... det du vil her liksom... du kan jo setti på kassen på Prixen... [...] Vess du vil det, men... Vess du vil nå meir, så tru æ du må ut.”, uttaler Marianne. Men de kan godt se for seg at de vil bosette seg på stedet, etter å ha ”vært ute” en periode.

Generelt vektlegger ungdommene sosiale aspekter sterkt, og å være utadvendt og åpen for nye impulser, samt å søke nye utfordringer utenfor stedet etter hvert. Slik ”blir” man noe i deres øyne. De som ikke ”blir” noe, er ungdom som er asosiale, bare tenker på data og spilling, og som er lite opptatt av å delta aktivt i lokalsamfunnet. Datateknologi framstår som et distraherende fenomen, som reduserer opplevelsen av å være til stede, her og nå. Ungdommene synes å være veltilpasset på Malm. De plasserer seg selv ”in place” på Malm, i motsetning til snevert datainteressert ungdom, som i deres øyne framstår som relativt ”out of place”.

I Regionalt Utviklingsprogram for Nord-Trøndelag 2009 (Fylkestinget 2008), belyses sammenhengen mellom sosial tilhørighet og opplevd livskvalitet. Det vektlegges at sosial tilhørighet er avgjørende for at ungdom skal oppleve livskvalitet; ”Oppvekstmiljøet kan være avgjørende for lysten til å skape seg et liv i eller å flytte tilbake til eget hjemsted. Ungdom må være med på å utforme framtidens møtesteder og tilbud” (ibid.). Dette har medvirket til at ungdom i større grad inkluderes i kommunal og regional planlegging i de senere år. Betydningen av å gi alle innbyggere et godt kulturtilbud som veksler fra kunst til folkekultur vektlegges også. Det skapende er sentralt for all menneskelig utvikling, og kulturdeltakelse utvikler skapende evner og styrker mestringssevner (ibid.). Ungdommenes forståelse av deltakelse i lokalt kulturliv er dermed i samsvar med en politisk diskurs, omkring hva det er som skaper et meningsfullt liv og livskvalitet i dag.

Gjennom denne gjennomgangen av ungdomsperspektivene har jeg identifisert noen nøkkeltemaer, som illustrerer grunnleggende perspektiver ved forholdet mellom ungdom og sted. Disse kan oppsummeres til at; *Malm er et bra sted, men svært mange som ikke bor her skjønner ikke at det er*

bra her. Du må selv være aktiv og utadvendt for å trives, men det bør også legges bedre til rette for å skape meningsfulle aktiviteter for ungdom. Ungdom som er mest opptatt av å spille dataspill, være på internett osv. er mindre sosiale enn andre, og er mest misfornøyd med stedet de bor på. Du må være positiv til eget sted, men du må også hente impulser utenfra for å "bli noe".

4.3.3 Et stigmatisert sted

Informantene er til stadighet opptatt av hvordan omgivelsene oppfatter stedet og menneskene som bor der. Innbyggerne på Malm bør bli mer sosiale med folk fra andre steder, mener de. Svein Arne mener at å være gutt fra Malm har vært et hinder for å komme i kontakt med andre; ” *Men no e... det meir sosialt imellom... folk [...] fer va du på fest før, og va ifra Malm... da... va det slåssing.* ”

Informantene vektlegger også at folk utenfra stedet må gis grunner til å besøke Malm og Verran. Evys oppfatning om at; ” *[...] Malm va en plass som man ikke orke å færrå te...* ”, er også noe som trekkes fram i de fleste andre intervjuene.

Informantene snakker mye om hvordan stedets egne innbyggere omtaler Malm (og Verran) negativt. I tillegg til at innbyggere selv sprer et negativt budskap om stedet, ikke minst gjennom media, mener de også at media har vært påpasselig med å framheve og vektlegge negative framfor positive oppslag fra Malm og Verran. Informantene tar sterkt avstand fra dette, og framhever dette som en sentral begrunnelse for Gruveteateret. Ungdommene i gruppeintervjuet viser til en avisartikkel, der en ungdom fra Malm som har gjort det bra, uttaler seg svært negativt om stedet:

Jeg hatet idrett og alt som hadde med fysisk aktivitet å gjøre, og hang som regel på bensinstasjonen og drev dank. Hallo. Jeg er fra Malm. Foruten langrenn og litt fotball i Folla, er det ikke akkurat noe barne- og ungdomsmiljø som innbyr til aktivitet. Det er jo ikke rart at det ikke kommer noen idrettsutøvere fra Malm. Ungene som vokser opp der vet jo nesten ikke hva idrett er [...]

(Trønder Avis 2008)

Ungdommene reflekterer over hvilke konsekvenser slike oppslag i media kan ha:

Marianne: *[...] du bli så irritert når at det ska vårrå sånn som det herre her... du gjør sånn ting... fer bygda di, det e, bli jo et dårlig, ingen som tru at det e nå bra liksom...*

[...]

Svein Arne: *Ja, ja... da tru jo folk det, alt det du og meine, ka du tru om, ka anneran tru om her plassen din... da ha, gidd jo ho uttrøkk fer det at herre her... e en plass som ikke e bra.*

Generelt kan forverrede materielle levekår og trang kommuneøkonomi ha resultert i at det har vært mye negativt å påpeke, i forhold til verransamfunnet. Men det synes også som om det har utviklet seg en kultur, der utbredt kritikk av eget sted og samfunn er legitimt. Henry uttaler:

[...] æ jobbe jo på Steinkjer, og har jo kontakt med mytji folk. Dæm har jo oppfatta Malm som... og spekulert mang gång, på ka i all verden som skje utti her, når at vi ha sjett på det avisoppslagan som ha verri, og knøtta Malm te det... [...] det at vi ska ta fra folk 600 krona måneden, og så lægg på huslei, og det e... dårlig brøyting, det e mobbing, det e et eller anna heile tia som har verri, [...] som ha verri fokusert negativt på da, så det hi verri oppfatninga-. Og at det ha verri belli hus, og det ha verri frafløtting, [...] lite arbesplassa, fokusert på at [det] e mang trygda, så det e bildet som dæm har hadd utad.

Å stigmatisere betyr å brennmerke, utstøte eller sette mindreverdigheitsstempel på (Berulfsen og Gundersen 2001). Stigma er en sosial posisjon som mennesker blir tilskrevet gjennom omgivelsene, og som diskvalifiserer for sosial aksept på linje med andre (Schieffloe 3003). At verransamfunnet er stigmatisert innebærer dermed at et helt samfunn tildeles en vedvarende negativ posisjon i den sosiale strukturen (i regionen). En av årsakene til stigmaet kan være at mange i verransamfunnet selv har bidratt til å framheve svakheter og mangler ved eget sted, både innad i samfunnet og utad, med media som viktig formidlingskanal.

4.3.4 Stedstilknytning gjennom røtter og stolthet

Informantene vektlegger å synliggjøre stedets historie. Å belyse stedets historie gjennom Gruveteateret mener de styrker både innbyggernes røtter til stedet, samt røttene til de som er utflyttet. Gjennomgående er dette et sterkt argument for Gruveteateret, som betones på litt ulike måter i intervjumaterialet. Det er også en helt sentral begrunnelse for Evys engasjementet. Teaterprosjektet har knyttet henne til bygd og folk på en ny måte:

... endelig følt mæ heim liksom, æ bonda te min hjembygd... så det [er] vældi my om å finn... å finn sæ sjøl heim... eller... ja... så det e klart at akkurat det spelet der har... vorri med på en måte å... finni ro da... [...]... at det e her æ høre heim, og at det e jo vældi greitt... for æ, e jo en rastløs... æ har pændla som sagt, æ har jobba som skuespæller, det e niende året mett herre og... æ har næsten itj verri i ro... [...] sånn fram og te bakte heile tia, fer jobban e, i Oslo og, i Trøndelag, så... så det å endelig... kom heim va utruglig... stærk følels da... når æ kjæm te Malm no, så e det helt annerledes å kom dit enn, før... på alle måta...

”Trond” tror globalisering har ført til at mennesker i større grad søker tilbake til sine røtter i dag, og understreker kulturens betydning i en slik sammenheng:

... i den her aukanes globaliseringa så tru æ det at folk har vorti meir bevisst på... kor dæm egentlig, kor dæm kjæm ifrå. [...] ikke at dæm e opptatt tå... røttern sin sjøl... men kanskje egenarten te der folk som bur på plassan da... det... værtfall på det som har med spel og sånn- sånn roinnt omkreng ja... og at kanskje det at det hi vorti meir bevissthet på det at kultur e med å dre folk i hop da... ja... [...] aill fæstivalan som kjæm sainnt, det e jo auka konkurranse da... men, men... ja det går jo opp og ned derre der og da... men æ tru nok det at, ved sia av det økonomiske, [...] det e jo sælfølgelig ei drivkraft i sånne teng... men det må jo vårrå det, at folk e, e oppriktig interessert i... den plassan dæm bur på... ja... gamle værdia kjæm te heder og værdighet igjæn...

Kjennskap til stedets historie er viktig i møte med framtida mener informantene. ”Trond” forteller: ”[...] vi har jo symbol som står igjen, sainnt, som fertæle om at her har det skjedd nåkkå, ja... [...] e det nån som egentli vil våttå koffer der tårnet står der, så... går det an å få våttå det... [...] ... vess en kjenne historia si så... går det an å fårrå framover og...”.

Informantene presiserer altså behovet for å styrke identitet og røtter gjennom teaterprosjektet. I tillegg til formidling av historien, framheves det at dugnadsløftet gjennom teaterprosjektet skaper stolthet og stedstilknytning. Prosjektet svarer kanskje til et behov for stedstilknytning i samtida. Det skaper tilhørighet og et ankerfeste, i en uoversiktlig, kaotisk og kontinuerlig endrende globale verden (kap. 2.3.9).

Også tendenser ved dagens arbeidsliv kan kanskje forklare noe av behovet for tilknytning, røtter og opplevd sammenheng. Evy arbeider innenfor det sosiologen Sennet (2001) kaller *den nye kapitalismen*, som kjennetegnes ved kvalitet, fleksibilitet og individualisering. Sennet hevder den gamle kapitalismens arbeidsliv var preget av avhumaniserende standardisering og rutinisering. Innenfor dette arbeidslivet ble man fysisk utslitt, i motsetning til dagens arbeidsliv, hvor man heller blir følelsesmessig og moralsk utbrent. Sennet mener kunder og arbeidsteam i dagens arbeidsliv stiller kontinuerlige og skiftende krav til enkeltmennesker om dyktighet. Dette kan medføre opplevd selvforvitring, og en rastløs og utydelig opplevelse av angst og tomhet. Opplevd felleskap forvitrer også under slike forhold. Sennets beskrivelser er preget av pessimisme overfor det nye arbeidslivet, og kjennetegnes ved tap ”av forpliktelse, sammenheng og mening, tap av autoritet og av integritet og karakter” (Sørhaug 2001:11).

Evy uttaler stor glede over sitt yrke, og de muligheter det gir for nettopp å leve ut sin rastløshet, nysgjerrighet og lidenskap for skuespilleryrket. Men gjennom hennes beskrivelser av stadig skiftende omstendigheter og reisevirksomhet, vil jeg også si hun uttrykker et behov for en slags kontinuitet og sammenheng i livet. Gjennom stedstilknytning og røtter kan kanskje en slik sammenheng og tilknytning skapes.

Massey (1998) mener vi framfor å lete etter *røttene* til menneskers identitet, heller bør fokusere på hvordan identitet skapes gjennom relasjoner til *ulike* steder, mennesker og kulturer. Hun mener identitet i dag er knyttet til ”progressive” framfor autentiske steder. Verden preges av globale prosesser og eksterne relasjoner, framfor stedlig unikhet og stabilitet. Steder er preget av kulturell hybriditet, gjennom internasjonale, nasjonale og lokale sammenbindinger. Massey mener identitet i dag også preges av å være hybrid (Castree 2003). Det vil si at man kan bo ett sted, samtidig som ens identitet preges av å være en sammenblanding av impulser fra ulike kulturer, steder og mennesker.

Ut fra denne forståelsen kan en spørre seg om tilknytning og røtter framstår som et idealisert bilde, av historien og det tidligere gruvesamfunnet. I teaterfortellingen vektlegges imidlertid betydningen av at vi er forskjellig, og eksterne impulser og relasjoner bringes inn gjennom det ”internasjonale” gruvesamfunnet (teaterfortellingen kommer jeg nærmere inn på i kap. 4.5). Informantenes søken etter røtter kan forstås som en relasjonell og hybrid stedstilknytning, framfor et idealisert og homogeniserende bilde av sted, mennesker og identitet.

I denne gjennomgangen kan nye nøkkeltemaer knyttet til stedstilknytning, røtter og stolthet identifiseres: *Det er viktig å ha røtter, eller positiv tilknytning til et sted. Positiv stedstilknytning skaper stolthet. Det er viktig å føle stolthet knyttet til et sted. Det er også viktig at de utenfor stedet kjenner til, og har et positiv inntrykk av stedet.*

4.3.5 Vektlegging av samhold, samarbeid og image

I Verran kommune er økonomien stram, og det var dristig av kommunestyret å satse 350 000 kroner på oppsettingen av Gruveteateret. Mange var i utgangspunktet skeptiske, ikke minst av bygdas befolkning. Informantene beskriver Gruveteateret som et nytt og stort prosjekt for kommunen. Det skaper positiv oppmerksomhet, og fungerer som en arena der læring og tilknytning mellom mennesker skapes. Beate var med på kommunestyrets beslutning om å bevilge penger til Gruveteateret, hun synes det var rett å prioritere et helt nytt og annerledes prosjekt som dette; *”[...] selvfølgelig, pøngan kan jo bestandig brukas te nå anna... som nån som trøng det, itj saint, eldre og syke og sånn... men så, så må’n jo tænk sånn at... ja kanskje vi ska... gjær nåkkå som e litt antless, [...] at det e nå... frøkteli sånn stor, stor begivenhet da... ”.*

Informantene forteller at prosjektet har møtt få utfordringer undervegs, men at det var en god del pessimisme på forhånd, i forhold til å skulle gjennomføre et så stort prosjekt på Malm. Kjell forteller:

... det gjekk i grunn litt på skinna da... det gjor jo det... . Men æ, æ sjer det jo å i ettertid æ, æ følt det underveis at, det va veldig viktig, altså æ, æ mått bærre ha litt tunellsyn, æ mått bærre stå imot aill som... fer det va, det som va kritiske røsta, det va det at... det kjæm aldri så my følk... å sjer... men det første budsjettet æ laga va på 3000 biletta cirka, ”aldri i verden det kjæm da itj så my følk å sjer på derre utti Malm...” så det va en del sånne... ikke, det va itj kritisk, men det va vældi sånn, litt pessimistisk på Malm og Verran sett vegne... klare vi å gjennomfør herre da? Så det va litte granne sånn dampveivals-tendensa ei stoinn da, men, og så når vi først bærre bestæmt sæ fer å ruill vidare og ruill vidare så va det vældi greitt, det va som en snøball altså...

Dugnadsarbeidet har hatt samlende effekter, i en kommune som har hatt utfordringer med å samle seg etter sammenslåingen for 45 år siden, mener Henry. Informantene vektlegger fra ulike perspektiver at Gruveteateret har virket samlende for både Malm og Verran, og at dette er viktig.

Beate mener det er vanskelig å sette et klart skille mellom kommunesenteret Malm og kommunen Verran. Sted og kommune blir nesten synonyme i det gjennomgående negative fokuset i media, mener hun. På grunn av avstanden har hun ikke et nært forhold til kommunesenteret; "[...] vi e der bærre når vi... vi syns vi må liksom? ... Ja... det e sjelden at vi fer te Malm fer å vårrå med på nå artig, altså, æ tru det e nesten første gången æ hi verri på Malm på nå... sånn kulturelt når æ va på Gruveteateret... ". På hjemstedet hennes har mange av de kommunale servicefunksjonene forsvunnet. I møte med framtida mener hun kommunen må stå mer samlet; "[...] vi e i såmmå... båten altså... ". Å evne og samarbeide innenfor kommunen er viktig for å skape positiv utvikling, Det er dermed viktig at folk blir mer kjent med hverandre, understreker mange av informantene.

Dugnadsarbeidet har også bedret relasjonene til steder som ligger utenfor kommunen, mener blant andre "Trond"; "Fer folk kom jo ifra både utant og Beitstad og... så... det va et poeng det altså, å ikke gjørrå herre her te ein sånn... egotripp fer Malm, men at det gjaldt heile Verran og omegnet da... ". Dette mener han medfører viktig læring; "[...] folk som ikke har kjent kvartener før, dæm har jo vorti kjent med kvarteinner... mellom bygdin sånn... [...]... æ tru at mang har lerd mytji, sånn mellommenneskelig tru æ at mang har lerd mytji ta det... eller det håpe æ værtfall, fer det har æ gjort."

4.3.6 "Malm på kartet" – forførelse og selvførelse

Flere av informantene uttrykker positiv overraskelse over at teateroppsetningen ble møtt av lite negativ oppmerksomhet lokalt. De forteller om mye positiv respons fra både utflyttede malmbbygg og eksterne personer etter teateroppsetningen. Interessen for stedet er blitt større, og flere ønsker å besøke det etter Gruveteateret. Henry var også med på å vedta bevilgningen, han mener et viktig argument for prosjektet dreier seg om bygdas image utad:

Brukt pæng på derre der. Så det va jo viktigar teng [...] viktigare kommunale oppgava. Vesst en sjer e i, i sånn... sånn bygging av merkevare Malm... Verran, og vess 'n sjer 'e i næringsssammenheng på sikt, så e det jo veldig viktig å få en positiv... omtale, og plasser plasser på karte! Og vess ikke så [...] har vi ei kjempeutfordring... da må du ha goe idea ja...

At identitet og stigma har endret seg, og at stedet nå er "satt på kartet" går til stadighet igjen i mange av intervjuene. Kjell uttaler:

[Innbyggerne på Malm har] kanskje itj verri nå spesielt opptatt av å sei kor dæm, dæm e... at dæm føle nå identitet i roinnt Malm, men det har jo snudd sæ, og likens e jo, vældi my tebakemeldinga, æ hi fått mytji på mail, ifrå folk utant som itj ha nå forhold te Malm i hele tatt... og e jo helt over sæ ka det... [...] auan [øynene] opp fer koss histori ... ka, ka hi verri situasjon i Malm, va itj klar over derre... med den gruvhistoria, faktisk... så æ tru vi sætt... sætt Malm på kartet [...]

Informantene er opptatt av at holdningsendringer er nødvendig. Negativt fokus må snues til å se, formidle og utvikle egne ressurser lokalt. Blant andre Kjell vektlegger betydningen av å fokusere på muligheter framfor problemer:

[...] det hi jo verri en vess historikk [...] der siste åran, en del negative kræfta, [...] med skriving i media og, negativt fokus! Va litt spent på om vi vart møtt nå med det da men... vi vart jo itj det da, så det... det ha jo itj nå betydning... nei ellers så tru itj æ vi ska vårrå så opphengt ti... det e meir sånn i forkant, at kanskje en del tenke at; nei Malm... derre går itj an i Malm... [...] altså i Malm har vi itj det, i Malm har vi itj det og i Malm har vi itj det... han må heller sjå på; i Malm og Verran og bygdin roinnt har vi det og det og det og det... ah, det e bra veit du! Så kan vi kanskje suppler med det og det! Så... begrensninga det e det alltids mang nok som sjer... en må sjå mulighetan en har...

Henry mener Gruveteateret kan ha en bredere holdningsskapende virkning, ved at det blir mindre legitimt å snakke negativt om eget hjemsted:

Ja, ja det e klart, vess du får te nå positivt, så drep du jo det negative... altså ikke drep det, men du hell det jo neåt. Og så sjer jo dæm som har verri for... fremst rekke fer å skriv, fer å sei, litt sånn i negative vendinga, dæm og på en måti tenke sæ meir om da; kanskji e itj det så gæli her læll...?

Det er blitt lettere å være stolt over hjembygda etter Gruveteateret, forteller Henry:

... æ tru det vart en vældi opptur fer malmsamfunnet... [...] med det at folk torsa å sei at dæm... e fra Malm! [...] når'n sei det at, på Domuskafeen, når du kjæm in der så, kom jo folk og, bort te dæ og, sånn; jøss kor bra! Æ veit jo at du e fra Malm og, flott at dåkk får det te! [...] ... og så, da tørs'n no nesten itj å sei at; ja men æ hi itj verri med og bidratt... da må'n bærre liksom sol sæ i'e [...] bli med på bølgen, aill sammen... så det tru æ e veldig viktig, at, at fleir kan sei det at [...] æ e stolt av å vårrå malmbygg!

Informantene knytter i stor grad identitet og imagebygging til hvordan sted og mennesker blir framstilt i media. Fortellinger om steder kan ifølge Moldenæs (2006) bidra til å forme kollektiv identitet innad, og endre stedets eksterne rykte. Når enkeltpersoner og samfunn "snakker" med seg selv gjennom media, kan dette forstås som *autokommunikasjon* (ibid.). Slik kommunikasjon bidrar til å skape et inntrykk av samfunnet utad, men kan også bekrefte og vedlikeholde menneskers bilder av seg selv og eget samfunn. Massemediene bidrar til å forme synet på oss selv og verden rundt oss. De påvirker menneskelig kognisjon både i forhold til hva som er viktige saker, realiteter og verdier, og de setter dagsorden i forhold til hva publikum er opptatt av. "De er reflektoren eller "speilet" som gir budskapet autoritet og status, og dermed potensiell gjennomslagskraft, også overfor avsenderen." (ibid.:24). Å formidle budskap gjennom de riktige medier demonstrerer for en selv at egen identitet er autentisk, virkelig og respektert av omverden. Det samme kan gjelde for et samfunn eller sted. Autokommunikasjon handler både om mening og identitet, men åpner samtidig for forførelse og selvforførelse.

Det er nærliggende å tenke at autokommunikasjon har fungert som et ”negativt speil”, som har bidratt til å forsterke pessimistiske budskap overfor stedets innbyggere. Samtidig har framstillingene bidratt til å stigmatisere stedet. Dermed er mening og identitet omkring Malm blitt påvirket i negativ retning, i en selvforsterkende ”ond sirkel”, gjennom vekselvirkninger mellom intern og ekstern oppmerksomhet.

Under intervjuene framstår Gruveteaterets brede oppslutning og medieapell som nesten litt uvirkelig. På tross av de nevnte positive utviklingstrekkene de siste åra på stedet, kan det virke som om teaterprosjektet var et ideelt utgangspunkt for få bukt med pessimisme og stigma. Kanskje hadde både fortellerne og det budskapet som nå ble fortalt fra verransamfunnet en avgjørende og forførende kraft, overfor både omverden og seg selv. Få hadde sett for seg den overveldende responsen prosjektet fikk, forteller Henry:

Så vi ha jo, fikk jo mediaoppdekning som itj følk kan drøm om! Ifra både NRK, fra TV Nord-Trøndelag og Adressa og aill avisan, Fosnafolket og så aill va jo med på herre her. Dagbladet. Sånn at det skjøne jo itj følk koless vi ha fått te da... så det, det e jo litt artig at, at Malm, så det har itj betydning fer sjolve malmsamfunnet, men, sjett fra utsia, så har det vorti mytji meir kjent da.

Mitt anliggende i denne oppgaven er ikke å argumentere for å legge lokk på kritiske stemmer. Hvorvidt negativ oppmerksomhet omkring Malm og verransamfunnet i media står i samsvar med reelle forhold på stedet, er ikke det sentrale i denne oppgaven. For meg er det like viktig å erkjenne det brede inntrykket av Malm som et ”brennmerket” sted, og hvordan denne utviklingen har skjedd i vekselvirkning mellom egne innbyggere og omverden.

Denne studien baserer seg på en forståelse av at virkeligheten og holdninger har betydning for hvilke avgjørelser man tar, og hvilke handlinger man så utfører. Pessimistiske sosiale konstruksjoner av sted og samfunn kan medføre at både innbyggernes og utenforståendes handlinger rettes mot å oppfylle slike konstruksjoner i praksis. Dystre framtidsvisjoner kan stenge utsikten for alternative konstruksjoner av framtidige virkeligheter. Potensielle ressurser kan bli liggende i ”tåka”.

Å definere hva som utgjør stedlige ressurser i dag, er ikke nødvendigvis opplagt. Steder opplever en renessanse, kjennetegnet av utvikling bort fra moderne standardisering og stedlig karakterutvisking, men ikke gjennom en ensidig søken tilbake til det tradisjonelle og bundne (Lønning 2007).

Utviklingen skjer på et reelt og hyperreelt nivå. I det offentlige konstrueres det nye stedet som hyperrealitet, gjennom bruk av fantasi, symbolkonstruksjon og historiefortelling. Det hyperreelle utgjør en korreksjon til det reelle, som svarer til behovet for det ulike, spesielle og særegne i en stadig mer lik og standardisert verden. Det særpregede har blitt en etterspurt ressurs i dag. Lokal

historiefortelling kan inngå i et bredt spekter av lokale produkter, og er nå i ferd med å utgjøre den største økonomiske verdien ved produkter (ibid.).

Merkevare- og omdømmebygging, attraktivitet og satsing på stedlige ressurser og særpreg kan være avgjørende for framtida i ei bygd i dag. Grunnleggende tankegang, holdninger, fortellinger, formidlig og formidlingsarenaer er dermed av sentral betydning. Slike samfunnstrender kan kanskje forklare noe av informantenes sterke engasjement i forhold til å se lokale ressurser, og å skape et positivt bilde av bygda.

4.3.7 Nyskaping, holdningsendring og fremtidstro

Informantene mener Gruveteateret har vært en svært stor begivenhet for Malm spesielt, og Verran generelt. Begreper som ”tidsskifte”, ”revolusjon” og ”veiskille” blir brukt til å skildre begivenheten. Dette er store ord, men de framstår allikevel ikke som ren retorikk. Som deltaker i dugnaden hørte jeg også selv flere lignende uttalelser, blant annet i taler for dugnadsfolket. Jeg oppfattet at det var en stemning blant både ”høy og lav” av at dette virkelig betyr noe for folk og sted, og at det kan utgjøre en forskjell for framtida.

Men hva innebærer eventuelt dette tidsskillet? Som nevnt fokuserer informantene på kulturelle og sosiale aspekter som trivsel, sjøltillit, omdømme, stolthet og sosialt samlende effekter. De vektlegger å se teateret som inspirasjon for å sette i gang nye prosjekter som benytter seg av stedets historie. De mener også man kan høste av erfaringene omkring organisasjon, samarbeid og kompetanse som teateret har resultert i. Disse visjonene skildres gjennom uttrykk som; ”å sprengte grenser”, ”å tenke store tanker” og ”å tørre å våge å gjennomføre det”. Evy forteller:

[...] Malmdagan som va når æ voks opp, vettu, det va no katta i sekken, og... [...]... dæm tors å tenk litt stør,[...] ... men vi gikk jo overskudd med herre spelet her da, det bevise jo at man kan ... gjørrå det... eller i hvertfall... som en kan gå vidare på den tanken da... neste må bli nå konsert i [...] sjølve gruva og... man har enno meir attraksjona å... kom te da... fer nån, æ, æ tru nok at dæm merka veldig at spelet itj e nå lenger... plutselig vart det stilt... . Men snakke om det, og det levve vidare på en måte at man... man har anna å snakk... snakk om enn eiendomsskatta og sånne ting, [...]... at det... bli nå veldig positivt... å snakk om... [...]... og dæffer så... tru æ... og håpe æ... at Malm sjer verdien i herre, og tar vare på'e, og bygge vidare på'e [...]

Flere av informantene knytter trivsel og en åpen, positiv og stolt stedsrelatert grunnholdning til det å være åpen for nyskaping. ”Trond” uttaler:

[...] æ håpe... at Malm... og Verran fortsætte den trenden som vi e in i no ... at åpen fer nyskapinga på, på liksom på aill felt da... og at vi hæng med tia sånn... tidsmessig på infrastruktur og... at, at det e populært å bu i Malm om 10 år og... at vi har ny vei og... at det e positivt å bu i Malm! Ikke at det e vedhæfta nå... å bur du der ja, sainnt? Det første du får spørsmål om e; koss e

det å bu inni der da? Itj sainnt? Heller at; å, bur du der du ja, det va da spennanes... [...] At folk bur her ferdi at dæm ønske å bu her, og ikke ferdi at dæm har... vorti gjæn her...! Liksom.... [...] Æ tru nok det i dag, at vi e ... e klassifisert såless som et åpent samfunn da, og at det e det om 10 år og, at det ikke e lokka, men at det å åpent og utadvent... ja...

Teaterprosjektet har satt store krav til samarbeid og nytenkning, og har krevd mot og klare målsettinger i gjennomføringen. Teaterfortellingen rører ved en sårbar fortid, og gjennom oppsettingen har man maktet å engasjere store deler av sted og kommune, samt omkringliggende steder. Det har skapt stolthet, styrket identitet og bidratt til å bedre stedets omdømme, ifølge informantene. Negativ oppmerksomhet omkring stedets historie er snudd til å bli en ressurs. Teateroppsettingen har vekt interesse langt ut over grensene til sted og kommune. Prosjektet demonstrerer at store tanker lar seg gjennomføre. Det bygger opp under ulike verdier og framtidvisjoner som informantene uttrykker vedrørende sted og kommune. Disse aspektene og sammenhengene kan oppsummeres som nøkkeltemaer: *For å møte framtidens utfordringer må kulturgrunnlaget styrkes, gjennom lokal stedstilknytning, stolthet og et bedret omdømme. Vi må stå sammen for å møte ei framtid som krever større og modigere tanker og handlinger. Vi er avhengig av en mer nyskapende holdning lokalt, som krever både bredere folkelig engasjement og styrking av eksterne relasjoner.*

Nøkkeltemaene jeg tidligere identifiserte er i stor grad integrert i disse perspektivene. ”Å bli mer sosial og utadvent” og ”å styrke røtter og stolthet gjennom positiv stedstilknytning” fungerer delvis som forutsetninger for de framtidsperspektivene som tegnes opp. Gjennom nøkkeltemaene kan en også ane et idealbilde av ”framtidens innbygger på Malm”. Dette bildet mener jeg samsvarer med Lønnings (2007) definisjon av *den kulturøkonomiske nyskaperen*. Som jeg var inne på i kap.2.3.8 er dette er en person som vektlegger å identifisere og framstille et sted positivt, gjennom stedets muligheter og ressurser. Gruveteateret kan i dette perspektivet forstås som et kulturøkonomisk *frigjøringsprosjekt*, som utfordrer allmenne oppfatninger og ”sannheter” om hva bygda er og skal være. Informantene vektlegger å se stedet som en arena for endring, og gjennom deres nyskapende teaterprosjekt bidrar de også selv til å ”skrive” stedet inn i samtida. Mange av informantene kan forstås dit hen at de ønsker å bidra til å forme stedet ut fra egne verdier og interesser, og at de gjennom Gruveteateret finner frihet til å gjøre nettopp dette. De bidrar til at Malm ”skjer” gjennom denne hendelsen.

4.3.8 Oppsummering

Gjennom tilbakevendende nøkkeltemaer (kap. 2.4.7) har jeg søkt innsikt i informantenes grunnleggende forståelser og filosofier. Disse danner utgangspunkt for, og uttrykker identitet. Jeg har belyst forholdet mellom sted og mennesker, gjennom å fokusere på hvordan informantene forstår, finner mening og forteller om slike forhold.

Nøkkeltemaene henger i stor grad sammen, og er forholdsvis sammenfallende mellom de forskjellige informantene. Men jeg har også påpekt noen interne motsetninger, blant annet når det gjelder hvordan ungdommene i gruppeintervjuet vektla både eget ansvar for å aktivisere seg på stedet, og at samfunnet må legge bedre til rette for at ungdom skal være aktive. Ungdommene vektla begge disse aspektene, noe står noe i motsetning til hverandre. Det er også markante motsetninger mellom hvordan de fleste informantene oppfatter egne positive relasjoner til stedet, og hvordan de mener mange andre, spesielt utenforstående, oppfatter stedet negativt. Generelt vil jeg imidlertid si gjennomgangen preges av fellestrekk, ved at Gruveteateret fungerer som et utgangspunkt for refleksjoner omkring sted, muligheter og felles framtid på stedet. Nøkkeltemaene dreier seg ikke minst om at det er et behov for å løfte fram verdier i stedets historie, og at dette er viktig for at mennesker skal føle stolthet over stedet og skape trivsel. Behovet for å tenke nytt framheves også gjennomgående. Ønsket om samarbeid og mer samkvem innenfor kommunen og eksternt, kan forstås som et ønske om å skape trivsel, og som en nødvendighet for å møte dagens utfordringer. Ikke minst ungdomsgruppa er sterkt opptatt av sosiale aspekter.

Gruveteateret synes å bidra til refleksjoner omkring hva som er viktige verdier på stedet, og utgjør en kontrast, eller et vendepunkt i forhold til oppfatningen av Malm som et stigmatisert sted, preget av pessimisme. Informantene ser ikke Gruveteateret som en isolert hendelse, men som et utgangspunkt for å skape engasjement og utvikling. Prosjektet underbygger informantenes oppfatninger om at vi må stå sammen, bli modigere og mer utadvendt, være stolt og tenke positivt, være åpen for nytenkning, tenke større og se egne ressurser, tro på dem og bruke dem. Teateroppsettingen kan derigjennom bidra til å påvirke personlige identitetsprosesser, og stedets identitet mer generelt.

Nøkkeltemaene kan svært forenklet oppsummeres til: *å bli mer sosial internt og eksternt, å føle røtter og stolthet til et sted, samhold og samarbeid, og en åpen, modig og nyskapende holdning.*

Gruveteateret kan forstås som en hendelse eller prosess, som kan bidra til å befeste sentrale forståelser som *nøkkelnarrativer* (kap. 2.4.7). I møte med verden bidrar nøkkelnarrativene til å befeste identitet eller signalisere ståsteder, som berettiger avgjørelser og handlinger.

Nøkkelnarrativer kan med andre ord bekrefte informantenes (og andres) grunnleggende antakelser, og medføre at man handler på nye måter.

4.4 Betydningsfulle erfaringer gjennom friluftsteateret

I dette kapitlet vil jeg fokusere spesifikt på deltakelse i oppsettingen av Gruveteateret. Å belyse Gruveteateret opp mot grunnleggende forståelser av sted og mennesker skissert i kap. 4.3, kan gi innsikt i hvordan informantene knytter prosjektet til utviklingen av stedet. Med andre ord står studiens andre problemstilling svært sentralt i dette kapitlet.

Til grunn for deltakelsen i prosjektet uttrykker mange av informantene stort engasjement og dypere filosofier, som gjør det nærliggende å forstå deltakelsen som *narrativ praksis* (kap. 2.4.7).

Deltakelsen baserer seg ikke på rutine, likegyldighet eller noen form for tvang, men er preget av engasjement og mening. Praksis gjennom slike hendelser kan både uttrykke og befeste identitet. Praksisen kan sette standarder, eller normer, for hva som er gode og riktige framtidige avgjørelser og handlinger.

Som nevnt har alle informantene på en eller annen måte bidratt til teateroppsettingen, og flere av dem har vært svært sentrale i utviklingen av teateret. At deltakelse i Gruveteateret kan ha stor betydning for sted og mennesker, er informantene samstemt om. Men *hvordan* det kan ha betydning, er det vanskelig for dem å sette ord på. Kjell uttaler:

[...] æ tru faktisk det har stør betydning fer Malm og Verran enn vi egentlig foreløpig veit, æ tru itj vi heilt klare å... ta'e innover oss, fer det hi, det hi fått en stor... stort fokus og, og oppmerksomhet i mang miljø utom Malm... [...]... dæm e jo skikkelig nysgjerrig på... ka det e som hi skjedd, og koless det hi skjedd...

I det følgende vil jeg argumentere for at noe av forklaringen på ”hva som har skjedd” er at deltakelse i Gruveteateret bygger opp under spesifikke opplevelser, av hva som er meningsfulle tilknytninger mellom sted og mennesker i dag.

4.4.1 Engasjement for trivsel, historie og stolthet

Å sette opp et teaterprosjekt som gruveteateret krever stort engasjement, både fra stedets innbyggere, eksterne bidragsytere og det profesjonelle nettverket. Informantene forteller om et stort og bredt lokalt engasjement for Gruveteateret, noe jeg også selv opplevde som korsanger. Teateret var et etterlengtet prosjekt, mener informantene. ”[...] *følk tørsta ætti at det skoill kom nå sånt!*”, sier Kjell. Det pekes på mange ulike behov og motivasjoner for oppsettingen, som personlige trivselsbehov, identitetsrelaterte behov og ansvarsfølelse overfor bygdas framtidige utvikling. Informantene uttrykker gjerne kombinasjoner av ulike behov. At både dugnadsfolk og profesjonelle er motiverte og har lyst til å delta, er avgjørende for teateroppsettinger som dette, mener Arnulf:

Viktigste faktor e det lokale engasjementet! Dæm må vil'e! [...] det e en utfordring i Malm at, du har holdt på vældi my med... teater, men du, når du spælle stort sett folkekomedie og revy, så... men mang har vært vant te å vårrå på scenen! Det e bra. Men... [...]... en må tørre ting altså... [...] det e det viktigste av alt, det at henne [dette] vil vi! For vi som kjæm utant ifra, vi bli spælt sjakk matt vi, vesst dæm ikke vil... og da, det, det går itj det... så du må skriv sånne, sånne ikke eksisterende muntlige kontrakta altså, at det hærre vil vi! Og da kjøre vi ætte en, en plan! Og det veit all... det er det viktigste. Fer da e det dømt te å bli arti sjø... det e sånn det e!

Positive og engasjerte mennesker har skapt en selvforsterkende effekt undervegs i prosjektet, mener ”Trond”. Som jeg var inn på tidligere, uttrykkes røtter og stolthet til stadighet som helt sentrale motivasjonsfaktorer. Dette kommer til uttrykk blant annet som å ”vite hvor en kommer fra”, å få kjennskap til stedets historie, og å fremme tilhørigheten til og stoltheten over stedet.

Som allerede vist, har Evy et sterkt engasjement i forhold til å skape stolthet over stedets historie, noe hun mener har kommet dårlig frem. Hun oppfatter at folks motivasjon generelt handler mye om dette; ”... skap en stolthet... over, altså et lite samfunn som har... vorri mangfoldig på mang måta... [...] som ha trappas ned vældi da [...]... at vi sitt på en utrulig... historie, som må fortelles... og den må fortelles te dæm [som] ska videre, som ska bo og væks opp i Malm...”.

Å skape meningsfulle opplevelser på hjemstedet uttrykkes som en helt sentral motivasjon for Gruveteateret. Dette er også knyttet til stolthet, mener Henry: ”[...folk] bli lei av å setti å sjå seria på tv'n og, og det, det som litt sånn overfladiske som du får in via anna kanala, dæm vil ha nå ekte og- og jordnært, og som e opplevd sjøl, her, kor vi bur. [...] om at det e oppi Namsen eller på Malm da, [...] det har nå med stolthet å gjørrå [...]”.

Arnulf har reflektert mye over hva som motiverer mennesker til å prioritere så mye fritid til spel og friluftsteatre, og mener det fyller et behov for å ha meningsfulle opplevelser, sammen med andre og i lokalmiljøet:

[...] æ tru nok det at... ja, my følk kjede sæ! Og det e helt opplagt, dæken ta det e my følk som kjede sæ altså... og så e dæm redd fer å bett sæ opp men, og mang e vældig motivert, det e mange forskjellig ulike faktora, men det med fellesskapet... og det å vær med å opplev og føle at æ e med på nå stort... [...]. Og når du gi sånn folk også en skikkelig fest, og du får gå sammen... med skuespilleran og alt det dærre dær, at du betyr nå, og det e my følk det e vældi viktig at; æ betyr nå! Og at æ bli respektert, æ bli tatt hand om og alt denne den... [...] det handle om å få vær en del av fellesskapet, det e heilt sekkert, og så, og når har ambisjoner ut over det, og når vil vældi gjern spæll rolla, og... når har aldri fått spilt nå rolla, ikke sant?

Motivasjon handler mer om trivsel enn om å havne i rampelyset, mener Arnulf. Alle må trives, presiserer han, også de profesjonelle; ”Det va en stor glede, vil æ sei. [...]... mottaket i Malm, og det at ... det e jo viktig når vi kjæm [...] at den unike Messa, å liggi dær og... det va, det e viktig altså, aill ska jo trivas, vi og ska jo trivas... så, men, Malm e et... ja et eventyr.”.

Informantene understreker at teateroppsettingen har betydd hardt arbeid for mange, men at det å være med på noe så stort har veid opp for strevet. Kjell viser til ei evaluering i dagnadsapparatet etter teateroppsettingen:

Vi ha et evalueringsmøte no iblant der ferskjellige komitelederan... og det vi va enig om det va jo at, ha dæm vessta ka dæm gjekk te, så ha dæm itj kommi te å sagt ja...[...] det e så stort at du ha jo kanskji vægra dæ vess du ha vessta det i forkant... men det va jo sjansen fer å få vårrå med på nå historisk... æ trur nok det altså, det va fleir som sa det at, det herre skje bærre ein gång altså, at sånt bli... bli sætt i gang. Så herre må vi vårrå med... og vess vi ikke bli med no, så kjæms vi te anger på det. [...] ... æ tru nok det at dæm såg det allerede ganske tidlig, at herre, herre kan bli stort så herre må vi værskele vårrå med på....

Gruveteateret fikk etter hvert større dimensjoner enn de fleste hadde sett for seg, uttrykker de fleste informantene. For ungdommene ble størrelsen på prosjektet en stor motivasjonskraft. Marianne forteller at ungdommene i begynnelsen var skeptiske, de hadde trodd det bare dreide seg om et amatørteater med et lite publikum; ” Men ætte kvart [etter hvert], når vi va på det første møtet så bærre, satt æ å gapa bærre, fer at... når'n satt og sang [Rasmus Rohde] og... [...] ...når vi begynt å spæll... spæll det så vart det bærre trist kvar forestilling fer at det va ferdig liksom...”. De profesjonelle var en inspirasjonskilde som hjalp amatørerne til å utfolde seg, forteller ungdommene. ”Ja og så har dæm trua på oss!”, uttaler Svein Arne.

Gruveteateret framstår som en arena for engasjement og utfoldelse sammen med andre. Forstått som narrativ praksis faller erfaringene sammen med informantenes vektlegging av *å bli mer utadvendt og sosial, internt og eksternt*. Å delta i oppsettingen kan også styrke deltakernes følelse av tilhørighet og mening, knyttet til informantenes vektlegging av *å føle røtter og stolthet til et sted*. Gruveteateret er et utgangspunkt for å skape slike opplevelser. Dessuten kan det bekrefte og skape ny bevissthet. Når mange opplever slike erfaringer, kan det bidra til å fremme nye normer og identitet i lokalsamfunnet.

4.4.2 Å leve ut samfunnsansvar

Noen av informantene har et sterkt engasjement overfor stedets utvikling, og ser teateret som del av en utvikling som har foregått over flere år. Blant annet er det opprettet et historielag tilknyttet gruvedriften, et utflytterstevne er gjennomført, bergmannsstatue er bygd og jubileumsbok for Malm og gruva er utgitt. De økonomiske motivasjonene bak oppsettingen ble mindre, etter hvert som prosjektet utviklet seg. I utgangspunktet hadde styret besluttet at deler av et eventuelt overskudd fra prosjektet skulle deles mellom de involverte organisasjonene. Dette gikk de etter hvert bort fra, forteller ”Trond”:

[...]den motivasjonen med å hold på, den vart så stor den... at, i styret for prosjektet, der korr aill der organisasjonen satt da, så vart det fatta vedtak om det at, nei... itj nå tå det her pøngan ska tebakføres te det her organisasjonen... dæm forbli i prosektet etterpå, te eventuelt å gjørrå det ein gång te... og det va før forestillingan ha starta. ... Så han må no nesten sei det og, at det hen, liksom det her økonomiske motivet, det vart jo sett tilsides det da.

Arnulf mener årsaken til oppblomstringen av festivaler og friluftsteatre handler om mer enn underholdning:

[...] det e ikke ferdi at følk... heile tia vil ha det artig, de vil [ha det] artig, men det ska vær nå... som... æ e stolt av historia mi, og da må vi nær opp under det, fer da vil folk vær en del av det, og da vil følk bu der, og da vil følk trivas i det, og vær med å skape og bygge kvalitetea [...]

Politiske aspekter ved friluftsteateret er viktige for Arnulf. Blant annet gir det ildsjeler, eller ”samfunnsstøtter”, en arena for samarbeid og påvirkning:

[...] vældi motivert fer at vi skulla spællt mye meir Ibsen, vi sku spilt samfunnets støtter, for å ta oppgjør med aill det herre småkorrupte... lokale korifean som rotte sæ sammen, og trur dæm... altså det e vældi mange samfunnsstøtter... rundt omkring i... i mindre miljø, som aill sammen betyr så my, men dæm jobbe ikke sammen... og sluttsatsen e at, det bli på en måte opp som ei løv og ned som en skinnfell heile tia altså... dæffer så e æ så ekstremt opptatt av å organisasjon, og at vi kan samhandle og forene... humankapitalen, kompetanse!

Gjennom deltakelsen i Gruveteateret tydeliggjør informantene betydningen av lokalt samfunnsengasjement. Det gir en arena for å arbeide sammen, mot et felles mål. Å delta i prosjektet kan langt på vei forstås som en praktisering av informantenes tanker om *samhold* og *samarbeid*, og en *åpen, modig og nyskapende holdning*. Disse perspektivene tydeliggjøres og bekreftes i praksis, gjennom teateret.

4.4.3 Dugnadsånd gjennom samarbeid og samhold

De fleste informantene uttaler at Malm generelt er blitt oppfattet som ei bygd med lite dugnadsånd, men at Gruveteateret har endret på denne forestillingen. Kjell forteller:

Nå hi det vel itj verri nå typisk dugnadsbygd, hi æ hatt inntrykk tå... og det tru æ og va ei sånn, litt aha-opplevels fer ganske mang at; jo da, det fullt mulig... i Malm og, å dra i lag å få te nå stort.... [...] så Beitstaden e jo ei, det e meir bygd, altså Malm e en sånn avart tå ein bypreg, og det... og vældi my ferskjellig følk som har verri teflotta over fleir tiår... da spesielt i ferbindels med bærgverket, og da e kanskje itj dugnadsånden lik utprega...

Henry mener stort gjennomtrekk av arbeidere og midlertidig stedstilknytning har gitt mindre ansvarsfølelse for å stille opp i dugnadsarbeid. Konkursen i gruva kan dessuten ha medført en oppgitthet, som også har svekket dugnadsånden, mener han.

Evy understreker hvor viktig det er å ha drømmer, men at man også må ha vilje til å gjennomføre dem. Dugnadsarbeid bør baseres på deltakernes interesser og behov i dag, mener Beate; ”[...] e det vældi lystbetont eller sånt så, da e det lettare å still opp, det e jo naturleg det [...] det e utruli ka du kan stå på gratis vest at det e nå... som du har tru på og... syns e artig [...]”. Arnulf presiserer at det å ha det artig, og det å bli satt krav til hører sammen. Medbestemmelse er en viktig motivasjonsfaktor ifølge han:

[...] som æ hi sagt heile tia, de må ha det artig! Og du må ikke præsse folk, men vi må kræve, og det e et vanskelig begrep. Og det e, ætte mett skjønn, det e mang som har misferstått det fullstendig, fer dæm tru at det går itj an å kræv av folk...da sei æ; tull! Det e da folk syns det e artig, hvis du kræv, fer du definere oppgava, og folk kjæm, ja vel, du kjæm- gjær 'e, vi samsnakkes, du... du får et eierforhold, te arbeidet, te produksjon du hell på med, og det e sånn du bygge en samhandlingssfære sjølsagt...

Henry har vært med og organisert ulike prosjekter på Malm, men med smalere forankring og færre involverte. Hvis man ikke inkluderer befolkningen kan man møte mer motstand, mener han. De fleste i bygda har på forskjellige måter vært involvert i Gruveteateret, og den brede medvirkningen gjennom ulike lag og organisasjoner trekkes fram som en suksess- og motivasjonsfaktor av flere informanter. Deltakerne har fått konkrete oppgaver, men har også hatt frihet til å komme med innspill, og til å finne løsninger på egne oppgaver.

Gruveteateret har vært et formidabelt dugnadsprosjekt for et lite sted som Malm. Dugnadsarbeidet synes å ha vært preget av et dypt engasjement, som involverer ildsjelers realisering av en felles drøm. Prosjektet involverer bred deltakelse fra stedets befolkning, og fra mange eksterne bidragsytere. Dugnadsarbeidet kan sies å være preget av informantenes vektlegging av *samhold* og *samarbeid*, i kapittel 4.3.

4.4.4 Ny identitet gjennom samarbeid, læring og kreativitet

Informantene skildrer dugnadsarbeidet som en arena for samarbeid, læring og kompetansebygging. Det at så mange mennesker med ulik bakgrunn og fra forskjellige miljøer kan samles om et felles prosjekt som dette, har vært motiverende. ”Trond” forteller at å jobbe og mestre sammen, mot et felles mål, har vært en stor motivasjon undervegs:

... det syns æ va tøft altså, det va jævli kjekket å sjå, fer at mang gånga veit du, så har en ein tendens te det at når ein bygge organisasjon så dreg en i hop folk som... ja, fra såmmå miljøet, eller som e lik, sainnt? Men her va det jo itj det, her va det jo folk ifra aill miljø, og aill slags arbes... det e det som vise sæ igjen da, at blant folk med ulik bakgrunn så står du myttji ber rusta te å takkel, ja forskjellige teng som bli utfordringa da... .

Henry mener det har vært vel så mye læring i det som skjer *bak* som foran scenen. Det har vært mange diskusjoner underveis, forteller ”Trond”; ”[...] *følk har jo koinna diskutert undervegs, problemstillingan.... Nån har jo hatt ein innfallsvinkel, og nån har hatt en anna innfallsvinkel, som har gjort det at det har vorri diskusjona, og kanskje e det nån som har fått, ja utvida horisonten da... ”.*

Det at teateret samler folk fra så mange forskjellige miljøer, og de varierte uttrykksformene det inkluderer, danner bakteppe for hvordan Arnulf forstår ”friluftsteateret som stedsutvikler”:

[...] teateret som stedsutvikler ja... [...]... teater vil alltid vårrå spesielt, innafor kulturlivet, fordi at det favne... egentle alle uttrykksformene da... [...], teater må lages av teaterfolk, fer det e, [...] det favne... all kunststartan, rommet, scenografien, og dæffer så vil det alltid ha en særstilling, fer det [...] det samle... det e meir samlende... enn når det e musikken isolert, et kor sin oppgave e å søng i [...] en konsert å søng... tradisjonssanga, eller anna sanga, eller... men når koret kjæm in å bli et teaterkor, så e jo det vældi ofte utviklende fer koret, ferdi at dæm må også vær i en bevegelse, dæm må... dæm bli bærre flinkar te å søng av'e... ferdi det kræve et anna uttrykk... så... dæffer så, et sterkt teater vil oft, knytt te sæ [...]... hadd nær sagt tverrfaglig, bli meir, det bli tverrkulturelt... [...] men det variere, fer nån plassa så... samle det simpelthen fleir følk altså, og nettopp dæffer kan, representer et enda stør tyngdepunkt...

I friluftsteateret gis amatører en gylden anledning til å lære av profesjonelle aktører. Beate, som var publikum under forestillingen, satte pris på denne blandingen. Hun mener det ikke var lett å skille mellom amatører og proffe på scenen. Ungdommene forteller at en av de største utfordringene under oppsettingen var å ha mot til å utfolde seg på scenen:

Svein Arne: *Åpen sæ på scenen... en skoill itj tru'e, sånn som æ [...]*

Marianne: *Men æ følt itj [...] det tok nå lang tid før all liksom klard det, fer at... sånn som a Evy, hu hjøllt [hjelp]te] oss og på en måte, at ho va veldig sånn... at ho har jo verri borti det sjøl så... vesst jo egentlig koss vi hadd det...*

Svein Arne: *Ho vesst ka som skoill te fer å få oss... opp...*

Friluftsteateret er en viktig arena for læring, refleksjon og kommunikasjon, mener Arnulf. Teateret er i motsetning til filmmediet ”*levende her og nå*”, og han mener derfor det har spesielt stor betydning for ungdom. Samarbeid mellom mangfoldet av ulike aktører krever god kommunikasjon, noe han mener kan virke generelt ”oppdraende” på deltakerne i dugnadsarbeidet.

Kreative potensialer som ligger i denne tverrkulturelle samarbeidsformen vektlegges direkte i intervjuene, men kommer også til uttrykk mer indirekte. Betydningen av kvaliteten på forestillingen vektlegges også både direkte og mer underforstått. Kvalitet er et publikumskrav i dag, understreker Arnulf; ”[...] *folk e vældi kvalitetsbevisst, vørti... [...] det har endra sæ dramatisk vil æ sei, kravsspesifikasjonen fra publikum... ja... det må vær en opplevelse altså... ”.* Kvalitet er også viktig

for at prosjektet totalt sett skal bli positivt for sted og mennesker. Å skape et resultat man er stolt av sammen, kan også gi ny identitet, uttaler Kjell:

Og æ såg på det som en vældi... vældi stor sjanse fer å koinn få te nåkkå i Malm som koinn skap ein ny identitet... lokalt... . og liksom, det e å nåkkå tå grunn te at æ va vældi presis med å ikke gå på akkord med derre med kvalitet...[...]... så koinn du få gjennomførd nåkkå med god kvalitet, og vess du da fekk te et stort apparat, og en dugnadsånd, og et fællesskap i gjennomføringa... så villa da igjen følk i Malm ha følt, og Verran, ikke bærre Malm men heile Verran... føl at dæm ha trækt i lag og ha fått te nåkkå i lag...

Ønsket om å styrke lokal identitet synes å være en grunnleggende filosofi og motivasjonsfaktor bak prosjektet. For å oppnå dette målet må teaterprosjektet bygge på samarbeid, kreativitet og kvalitet. Å delta i prosjektet innebærer – som informantene vektla i kapittel 4.3 – å praktisere *samhold og samarbeid*. Ulike miljøer og kunstneriske uttrykk samles i dugnaden, amatører møter proffe, og man lærer sammen og opplever at ting blir til underveis. Prosjektet framstår dermed også som en arena for kreativitet, og svarer til informantenes vektlegging av *en åpen, modig og nyskapende holdning*.

4.4.5 Kulturell kreativitet, eksistensiell frihet og kvalitet

Den frivillige innsatsen er viktig på bygda. Dugnaden skaper sosiale fellesskap, identitet, engasjement, mangfold og rekrutteringsarenaer (Almås m.fl. 2008, Gotvassli 2009). Gjennom frivillig samfunnsarbeid opparbeides kompetanse, og nye arenaer for utfoldelse blir skapt. Når mennesker med ulik alder, kjønn og sosial og kulturell bakgrunn bidrar i frivillig samfunnsarbeid, kan det dempe fordommer og skepsis. Samarbeidet kan skape relasjoner og tillit i samfunnet, og bidra til å styrke lokale aktørers makt og muligheter til å prege stedets utvikling. Det frivillige engasjementet har imidlertid endret seg de senere år, fra å være rettet mot tradisjonelle sosiale organisasjoner, til å dreies mot mer interessebasert, tidsavgrensa frivillig arbeid, i ulike koblinger mellom kultur og næring (Almås m.fl. 2008, Gotvassli 2009).

Gruveteateret er en tidsavgrenset og interessebasert dugnad, som inviterer til bred deltakelse og frigjør engasjement. Det er nærliggende å anta at slike kulturprosjekter krever en viss kreativ tilnærming, når enkeltmennesker og grupper med ulik kulturell bakgrunn må våge seg ut på en ny og felles arena. Skjæringsfeltet mellom de kulturelle forskjellene åpner for nytenkning, kreativitet og nyskaping (kap. 2.3.3). Dette skaper rom for samhandling og nye allianser mellom kultur og næring.

Gruveteateret synes å inkludere skapende prosesser, som berører deltakerne og deres forhold til omverden. Prosjektet kan nytt skape nytt innhold og mening i deltakernes liv, gjennom personlige og delte opplevelser. Deltakernes forhold til mennesker og bygd kan også endres. Informantenes

beskrivelser av eget – og til en viss grad andres – engasjement og motivasjoner knyttet til teateroppsettingen, kan i stor grad tolkes som et uttrykk for eksistensiell frihet (kap. 2.3.8). Penger har mindre betydning, mens samarbeid, kreativitet og forming av bygdas identitet framstår som viktig. Deltakerne bidrar til å forme bygda gjennom felles ”lek”, og prosjektet kan forstås som en form for kulturell kreativitet.

Ønsket om å skape kvalitet går også igjen som en stadig tilbakevendende motivasjon hos informantene. Ifølge Lønning (ibid.) er ”jakten på kvalitet” nært knyttet til eksistensiell frihet. I denne sammenheng vektlegger han livskvalitet knyttet til nyskapende prosesser, framfor kvalitet forstått som spesifikke egenskaper ved produkter. Kvalitet kan forstås som en produserende prosess, som *”konstituerer både møtet, opplevinga, og det eventuelle produktet”*. (ibid.:401). Nyskaping kan være et personlig uttrykk for vilje til å skape kvalitet, *”Kjensla av kvalitet skapar både entusiasmen, engasjementet, og til sjuande og sist produktkvaliteten. Slik spreiest og kvaliteten. Engasjement og entusiasmen skaper den positive opplevinga og kvalitetsproduktet.”* (ibid.:401). Nyskaperens overføring av egen dypere livskvalitet til produktet, knytter produkt og skaper sammen.

Lønning mener kulturøkonomiske lokale nyskappingsprosjekter (kap. 2.3.7-2.3.9), som er skapt gjennom engasjement og livskvalitet, kan formidle en kvalitet som også er en god forutsetning for å lykkes på det ekstralokale markedet. Lokale behov for livskvalitet knyttes dermed sammen med eksterne behov for et produkt. Det grunnleggende utgangspunktet er imidlertid nyskaperens kvalitetssøkende stedsutviklingsprosjekt. Gjennom positive eksterne tilbakemeldinger kan den lokale trua på eget sted og egen friheten til å skape, bli styrket (ibid.).

Lønnings forståelse av eksistensielle aspekter ved nyskaping og kvalitet, synes å passe godt over ens med informantenes motivasjoner for å skape et teaterprosjekt preget av kvalitet. Arnulf presiserer mange ganger at kvalitet er avgjørende i forhold til slike prosjekter. I forrige kapittel knyttet Kjell kvalitet til det å skape en ny lokal identitet, altså ble kvalitet forbundet med mer enn selve produktet (teaterforestillingen). Kvaliteten ved Gruveteateret kan forstås som et uttrykk for skapernes engasjement og livskvalitet, som også er en forutsetning for at prosjektet skaper begeistring eksternt. Denne lokale skapelsesprosessen inkluderer store deler av lokalbefolkningen, og kan dermed ha en bredere betydning for lokalt engasjement, livskvalitet og identitet.

4.4.6 Gruveteateret som narrativ praksis

Deltakelse i oppsettingen av Gruveteateret kan knyttes til alle de grunnleggende filosofier og forståelser jeg i kapittel 4.3 oppsummerte til: *å bli mer sosial internt og eksternt, å føle røtter og*

stolthet til et sted, samhold og samarbeid, samt en åpen, modig og nyskapende holdning. Jeg tolker informantene dit hen at deltakerne i Gruveteateret har kunnet leve ut visse aspekter, knyttet til hva de opplever som meningsfulle aktiviteter i lokalsamfunnet. Dette kan forstås som meningsbærende narrativ praksis (kap.2.4.7), som uttrykker og befester identitet. Å delta i en slik hendelse kan skape og styrke personlige holdepunkter for hva som er riktige avgjørelser og handlinger knyttet til mennesker og sted.

Både informantenes filosofier og forståelser, og praksis gjennom Gruveteateret kan forstås som personlige ”små narrativer”. Disse gjenspeiler imidlertid også ”store narrativer”, det vil si den felles kulturelle konteksten (”normative narrativer”) de er dannet innenfor (kap. 2.4.7). Informantenes grunnforståelser kan blant annet relateres til mer generelle forståelser av hva som er sentrale utviklingstrekk og utfordringer ved dagens samfunn. Deres ønske om å skape tilknytning til – og stolthet over – stedet, kan knyttes til samfunnstrender kjennetegnet av søket etter det unike og spesielle framfor det flyktige og midlertidige. Informantenes deltakelse i teateroppsettingen reflekterer deres forståelse og normer omkring hva som er riktig utvikling på stedet. Samtidig kan deltakelse også bidra til skape nye normer. Gjennom bred folkelig deltakelse kan forholdet mellom sted og mennesker gis ny mening lokalt. ”Konstituerende narrativer” på stedet kan med andre ord endres eller skapes gjennom hendelsen (kap. 2.4.12).

4.5 Dramaturgi i teater og levd liv

Forfatteren av Gruveteateret, Rasmus Rohde, har satt seg godt inn i stedets historie. I følge informantene er teaterfortellingen preget av grundig forarbeid. Atmosfæren fra tidsepoken er til å kjenne seg igjen i i teaterforestillingen, uttaler flere informanter. Teaterfortellingen kan allikevel i hovedsak betraktes som fiktiv. Den baserer seg på et utvalg av stemmer, og selv om handlingen er inspirert av faktiske hendelser og erfaringer, bygger den på en oppdiktet historie. Evy har fått mange sterke tilbakemeldinger om hva teateroppsettingen har betydd for mennesker i bygda:

... og ætti det [...] spelet meine æ så [...] nesten som ei åpenbaring... [Evy trekker pusten dypt] liksom plutselig [Evy trekker pusten dypt] så bærre pusta Malm! Og pusta følket, på Malm pusta... vess du skjønne ka æ mein... [...] det e [ei] merkelig følels... folk som æ aller ha snakka med før... ha vældi behov fer å... sei takk og... sånn...

I likhet med personlige erfaringer som ble belyst i 4.4, kan en teaterfortelling ha betydning for hvordan mennesker *forestiller* seg eget liv og sine omgivelser. Forestillinger danner et fundament for hvordan man velger å leve livet, og hvordan man engasjerer seg i et lokalsamfunn. I dette kapitlet argumenteres det for at forestillinger knyttet til sted og mennesker kan ha stor betydning for et steds

utvikling. Sammenhenger mellom etablerte og dominerende oppfatninger omkring stedets historie vil bli belyst, likedan eventuelle nye perspektiver som reises gjennom Gruveteateret. Deretter vil jeg fokusere på hvorvidt og hvordan teaterfortellingen kan påvirke menneskers forestillinger og handlinger, knyttet til forholdet mellom sted og mennesker. Teaterfortellingen ses i sammenheng med de filosofier og forståelser (nøkkeltemaer) jeg skisserte i 4.3. Avslutningsvis vil jeg belyse teaterformidling som en form for offentlig kommunikasjon. Også i dette kapitlet står studiens andre problemstilling mest sentralt, gjennom at nye aspekter ved sammenhengen mellom Gruveteateret og utviklingen av stedet blir belyst.

4.5.1 En "ukjent" historie

Informantene mener som nevnt at Malm har vært et ukjent og underkjent sted. Også stedets historie mener de har vært relativt ukjent, også internt. Dette gjelder spesielt blant innflyttere og unge, mener Henry. Evy mener fortida har vært så smertelig at mange har fortrenget den; ”... *Ja det e jo som krigen det, itj sant? Alt det onde ska itj snakkes om... men når det først snakkes om, så e det jo, som ei bylle som bærre... sprekk... så e det bærre godt... [...] når det betyr så my fer mæ, så, tænke æ det e mang som må ha'e sånn og...?*”.

Evy ble tidlig nysgjerrig på stedets historie, og fikk allerede på ungdomsskolen tanker om at den burde fortelles videre; ”*[...] æ må opplys ungdomman som væks opp i Malm... fer vi fekk jo itj våttå nå my om gruva. På skolen når æ spurt lærera og sånn, så va det... det va aller snakk om gruva, [...] og koffer Malm va Malm og... [...]... og alt som ikke snakkes om e jo litte... interessant...*”.

Ungdommene bekrefter også at dette har vært et lite omtalt tema under oppveksten, både på skolen og hjemme. Gjennom Gruveteateret har både innbyggerne og folk utenfra fått bedre innsikt i stedet, mener informantene. Evy uttaler:

... ja vi, begynne å snakk om Malm plutselig; ja vi hørd jo om Malm da [...] båtan som kom og... ja og, torsa no itj å fårrå på fest på Malm nei, fer da koinn'n [kunne man] få bank ja... og det hadd no sin grunn det, og æ skjønne no koffer[hvorfor] no, itj sant?... Så det, plutselig finn man svar på helt sånn... at Malm va en sånn mystisk... mystisk plass på... 50-60 talet [...]

Arnulf mener det er en generell tendens at vi vet lite om våre nærområder. Han er allikevel forundret over at gruvehistorien på Malm er så lite kjent i regionen, og mener de betydelige kulturelle forskjellene mellom gruvesamfunnet og det omkringliggende jordbruksdominerte fylket Nord-Trøndelag kan bidra til å forklare dette; ”*[...] Malm va jo på en måte i hermetegn boikotta, ferdi at det va et rødt reir, ikke sant? Bonlandet, det va vel aller nån gång at det vart spredd så my frau i*

beitstodområdet, som 1. mai... fer ryktet va jo at i Malm gikk dæm bærre i tog... og denne, det vart stigmatisert [...]”.

I dag er gruvedriften i fylket stort sett historie, og næringsgrunnlaget preges av større mangfold av næringer og livsstil, også innenfor landbruket (Selstad 2007). Arnulf mener tida nå var moden for å fortelle stedets historie:

... konflikten i Malm, den har skjedd! Og det som e interessant e at ingen veit om'e! [...]... og vi forsto jo ikke... Malm va jo internasjonal... det kom jo båta fra heile verden... og det e, det e eiendommelig altså! Det vart snakka, snakka om det men, vi va jo på, vi va på skoltur te Follafooss, på tresliperiet... va aldri... aldri nå snakk om gruvan i Malm, nei... vældi rart... [...]... så... dæffer så e Malm et vældi viktig, det e et viktig stykke teater for det bli opplysende... [...]... og den gruvehistoria i Trøndelag, den, på den eine sia e a påakta, men jordbrukssamfunnet og primærnæringa e en sånn dominant sie ved det... at... at... det har, det har ikke nådd fram...

At gruvehistorien på Malm har vært lite kjent synes å ha både interne og eksterne årsaker. Vanskelige følelser knyttet til konkurs og nedgangstider kan ha ”satt lokk” på den lokalt, og eksternt later stedet til å ha blitt omspunnet av myter. I tillegg til å være ukjent, framstår sted og historie også som noe mange ikke ønsker å kjennes ved. Malm framtrer som et sted mange ikke vil identifisere seg med. Berg og Dale (2004) viser til tre ulike måter mennesker velger å identifisere seg i forhold til sted. Man kan identifisere seg *med* steder, ved at man på en positiv måte føler seg hjemme på stedet eller at man hører sammen med stedet. Man kan identifisere seg *mot* steder, gjennom negative følelser overfor nære og kjente steder, eller fjerne steder. Man kan dessuten *la være* å identifisere seg med steder, fordi disse stedene ikke synes relevante for en selv, eller fordi man er fremmed eller midlertidig på et sted.

Den dominerende fortellingen, eller myten om Malm, kan forstås å ha utviklet seg til å bli en negativ fortelling. Negative identifiseringer og representasjoner av stedet vil bidra til å forme den dominerende fortellingen, samtidig vil en pessimistisk fortelling om stedet også sette sitt preg på ulike representasjoner av stedet. En kan anta at stedet har vært preget av identifiseringer *mot* stedet og manglende identifiseringer i forhold til stedet, framfor å være preget av identifiseringer *for* stedet. Dette gjelder spesielt eksterne oppfatninger av stedet, men karakteriserer i stor grad også beskrivelsene av hvordan innbyggerne selv over en lengre periode har representert og relatert seg til stedet. Slike dominerende forestillinger om steder kan ha stor betydning, fordi man registrerer omverden og forestiller seg framtida gjennom dem (kap. 2.4.10).

4.5.2 Uro for en samtidsnær fortelling

Gruveteateret er et samtidsteater, med handlingen lagt til begynnelsen av 60-åra. Mange i malmsamfunnet har dermed selv erfaringer fra tidsepoken. Historien som fortelles finner dyp gjenklang i mange, forteller Henry; *"[...] herre e en del av oss, det har verri med og forma oss [...]"*. Fortellingen kan ha stor betydning for de som fordyper seg i den, mener Arnulf; *"... Gjenkjennbarheten, det e liva vårres! ... Det handle om... og da når vi... vi bli delaktig i det, og bli konfrontert med det... det styrke oss! Det styrke den nasjonalfølelsen vårres, at hen vil æ bo [...]"*.

Å gripe fatt i samtidshistorien kan imidlertid skape uro for hva som blir presentert. Blant andre "Trond" forteller at det i forkant av teateroppsettingen var en del uro, i forhold til hva som skulle formidles; *"... det va jo mang som meint at... derre vart fer snøvert, sainnt? Og at det vart fer... navlebeskuende og det vart... nei derre, liksom oppgulp da, gruvehistoria på nytt igjen og, nei derre ha dæm voksi opp med, så det syns dæm itj nå om da."* Ikke minst var det knyttet spenning til framstillingen av forholdet mellom funksjonærer og arbeidere, forteller Kjell; *"... fer det va ei splitta bygd på fleire vis da... med operatøra og funksjonærer og... fysisk splitta med Latterlia, ainner sia tå ælva, så det va, en vess spenning å, kanskje litt skepsi og, og uro, fer ka som vart presentert..."*.

Det er ikke nok å formidle historiske hendelser i dag, mener Arnulf. Folk vil gjerne oppleve noe nytt og aktuelt. I samtidsteateret kan man kjenne seg igjen, og det er derfor en viktig opplevelsarena. Informantene er generelt opptatt av at Gruveteateret formidler tidsaktuelle og mellommenneskelige temaer, i tillegg til å fortelle gruvehistorie. Det er viktig at Gruveteateret ikke bare er nostalgi, men at man kan lære av det, uttaler "Trond".

Teateroppsettingen blir beskrevet som et drama til ettertanke og refleksjoner, i motsetning til oppsettinger av mer ren underholdningsverdi. Kjell ser kontrasten slik; *"[...] derre e... det e et musikkteater! [...] det e itj nå lettvekter i form av nå sånn... einakters... humorspel som går over fleir episoda år ætti år. Og det kan vårrå... i og fer sæ bra nok det... men oft da kanskje lausrevvi frå plassen ellers [...]"*. Flere av informantene viser til at spel og utendørsteater er en trend i tida, og at det unike ved slike produksjoner derfor har blitt avgjørende. Dette lyktes også godt på Malm, mener informantene.

Initiativtakerne bak Gruveteateret preges av et grunnleggende ønske om å skape mer enn underholdning og en enkelthendelse gjennom teateroppsettingen. Gjennom historiefortelling og dugnadsarbeid framstår Gruveteateret delvis som et opplysende og meningsdannende prosjekt, som reflekterer initiativtakernes ønsker om å påvirke opplevelsen av sted og historie, og deres tanker om stedets framtid. Som nevnt møter mange små og personlige narrative filosofier bredere kulturelle

narrativer på denne måten. Teateret skaper en arena for møtet mellom manusforfatter, deltakere og publikum. Forfatterens budskap, som formidles på scenen, kan bli møtt på forskjellig vis av tilskuerne. Slike møter kan medføre narrative prosesser som bidrar til å rekonstituere tilskuernes minner, historie og forestillinger (kap. 2.4.10).

4.5.3 Å formidle og forme fortida

I teaterforestillingen skildres en tidsperiode og spesifikk kultur som hadde utviklet seg på stedet. Informantene er opptatt av å formidle et blomstrende, rikt, yrende og mangfoldig samfunn, som står i kontrast til den senere utviklingen. Arnulf mener teateret formidler ”fortellingen om Malm”:

... altså, visst Malm først sku gjørrå et stykke samtidsteater så kunn dæm itj gjort nå anna, nei, det e denne som e Malm si historie. Denne med internasjonaliseringa, skipsfarten, gruvedrifta, det e jo det som har bygd opp Malm... og så e det mang anna historia, jakthistoria og sånt ifra fjella, og... men, krigen e også knytta te'e, men det e gruva som e Malm... og nå anna historia e ...[...] ja det kan itj konkurrer med'e. Så, men når'n først har gjort det, så kan en spæll, sjølsagt kan dæm spæll andre ting, men det bli meir trad teater...

Mange av informantene er opptatt av at gruvehistorien ikke bare har vært lite kjent, men at mange heller ikke har skjønnet historien så godt før Gruveteateret. Gjennom teateret har mange endret oppfatninger omkring stedets historie, uttaler flere informanter. Evy håper teateret har erstattet dårlige minner og skam med stolthet. Svein Arne forteller om en person som har fått endret sitt syn på stedet:

Va ein som... [...] bur på Malm, og han sa det han skoill ikke vei å sjå derre der... fer derre va nå... ja... men så va'n og såg'e, næst sist kvell'n [...] kom'en å onnskyldt sæ ætterpå, fer da fikk en hør anna ting enn ka en egentlig vesst. Han ha budd [...] sekkert her i 50 år. Han ha fått et anna synspunkt på koss det va før... enn ka det han trudd.

”Fortiden er en projeksjonsskjerm for nåtiden”, hevder Ohrem (2005:21). Formidlingen av historiske hendelser og kulturelle konflikter i spel/friluftsteatre bygger sterkt på stilisering og vektlegging av spesifikke tema knyttet til stedets historie. Dette kan bidra til skape, forsterke eller fornye stedsmyter. Å lage fortellinger av fortida synes å være et menneskelig behov, og gjennom eventyr og spel kan en lokal fortid omskapes til mytisk fortelling. Dette er også en fortelling om dagens lokale virkelighet, som har betydning, og gir mening i utformingen av individuelle og kollektive fortellinger; ”Fellesmytene gir næring til kulturelle forestillinger som igjen inngår som hjelpemidler til å forstå og bearbeide egne eksistensielle erfaringer.” (ibid.:83). Gruveteateret kan forstås som et utgangspunkt for å forsterke og skape nye projeksjoner av stedets nære historie. Slike kulturelle forestillinger om stedet kan endre fellesmyten om Malm.

Informantenes oppfatning av stedets historie synes relativt samstemt, og framstår for dem som en ”naturlig” forståelse av stedets historie. Historieskriving gjengir ikke en objektiv realitet, men i likhet med fiksjon, baserer den seg på kreative måter å utforske og beskrive realiteter (Andrews et al. 2004). En kan dermed ikke utpeke *en* historie som den rette, heller ikke knyttet til et sted. Stedets historie kan også forstås som en fortelling, som bygger på en sammenbinding av utvalgte sekvenser av hendelser, i begynnelsen, midtveis og slutt, på en måte som danner en sammenhengende historie om fortid, nåtid og framtid (kap. 2.4.1). Likedan kan også teaterfortellingen forstås som et utvalg og en sammenbinding av hendelser som danner en ny helhet, framfor å være en objektiv og sann fortelling om stedet.

En velkonstruert historie gis utomatisk kredibilitet og framstår som naturlig, med mindre vår tro beveges over til noe som motbeviser historien (Sarbin 2004). Etablerte fortellinger om stedet kan forstås som velkonstruerte historier, ikke minst gjennom de samstemte negative framstillingene i media. En kan forstå Gruveteateret som en ny velkonstruert historie, med potensial til å utfordre etablerte oppfatninger, og myten, om stedet.

Kulturelle forståelsesrammer som eksisterer i et samfunn begrenser hvilke historier som kan fortelles (Phoenix 2008). Samfunnets normer bidrar til å sette grenser for hva som er sanne, naturlige og akseptable forståelser og fortellinger. Oppsettingen av Gruveteateret kan forstås som et forsøk på å utvide den kulturelle forståelsesrammen med nye historier, ut fra nye perspektiver.

Gjennom lokal historiediktning kan spesifikke perspektiver fremmes, og politiske og ideologiske forhold omskrives. Nyskriving av historie kan omhandle spørsmål om makt og status; ”[...] *kampen om stedet har lenge vært en drivkraft bak spelaktivistenes virksomhet*”, hevder Ohrem (2004:83). Gruveteateret kan utfordre dominerende oppfatninger omkring stedets historie, men også vektleggingen av sentrale verdier på stedet, i samtida og framtida. Teateret kan forstås som del av underliggende maktrelasjoner, gjennom dets potensial til å påvirke menneskers syn på seg selv og omgivelsene (kap. 2.4.9). Det kan utgjøre ”makt over tanken”, gjennom at det påvirker menneskers forståelse av seg selv og omverden, og følgelig får konsekvenser for deres avgjørelser og handlinger. I det følgende vil jeg se nærmere på noen av budskapene som formidles gjennom teaterfortellingen, og som kan bidra til å belyse mer ukjente sider ved stedets historie. Samtidig vektlegges nye aspekter ved både stedets samtid og framtid .

4.5.4 Fra klassesamfunn og fordommer til mangfold og selvrealisering

Klasseskillet mellom arbeidere og funksjonærer er ett av hovedtemaene i Gruveteateret. At gruvesamfunnet var et markant klassesdelt samfunn eksisterer det bred enighet om (se for eksempel Sægrov og Dale 2000, Trønnes 1999). I teaterfortellingen beskrives ulike livsbetingelser, verdier og normer innenfor arbeiderklassen og funksjonærklassen, og konflikter mellom klassene. Fram til Gruveteateret har det hovedsakelig blitt fokusert på funksjonærklassens dominerende stilling overfor arbeiderklassen. I forestillingen skildres imidlertid gjensidige fordommer mellom klassene. Henry forteller:

Æ trur at sånn som historia vart fortalt, så... [...] det va med å formidla... [...] nyansa på bægge sia, så det e jo litt sånn, i et klasseskille så kan det vørrå, bli vældi sånn svart- kvitt da. Men her fikk du nyansa, [...] kor at du koinn lesa i Trønderavisa at det va, attme [ved] respatex bordan oppi Korea [arbeiderbosted] at mang av fordomman... [...] vart utklekka. [...]... når at, at ikke arbeiderongin ikke mått leik med funksjonærongin, [...] det va itj bærre at funksjonæran såg ned på arbeideran, men det va lik mytji ainner vein da, altså sånn at det tru æ... mang ikke va så klar over, at det va, at det va såless.

I teateret framstilles ikke arbeiderklassen bare som offer for den mer økonomisk sterke og innflytelsesrike funksjonærklassen. Arbeiderklassen kunne også utøve forent makt, blant annet gjennom ekskludering og mobbing av funksjonærer. Mange av informantene vektlegger at denne tosidigheten kommer fram i teaterforestillingen.

Ikke minst tydeliggjøres fordommene gjennom kontrasten mellom såkalt folkelig kultur og finkultur. En av hovedpersonene, Anton, er sønn til en gruvearbeider og kommunist. Anton drømmer om å bli operasanger, noe hans far setter seg hardt imot. I farens øyne er det ensbetydende med å bryte med klassetilhørigheten og samfunnets forventninger til en arbeidersønn. Gjennom operasangen tydeliggjøres kontrasten mellom ulike sett med verdier og normer. Arnulf mener dette er et progressivt grep fra forfatteren side:

... det vart jo ei tidvis vældi sterk opplevelse denne... så, og det e nå sjakktrekk... [...] og det e jo forfatteren, en Rasmus Rohde sin... genialitet å bring in operasangen i det... som et sånt kulturelt... på ainner [andre] enden av skalan, det høre itj heim i det hele tatt, det va, det e progressivt altså! Det e vældi interessant, og det e med også gjær nåkkå med... vi skjønne itj det, fer at vi oppleve det, og sjer den kunstformen [...]

Operasangen illustrerer Antons drømmer og ønsker om å få leve etter egne ønsker, framfor å bli drevet av plikt og fellesskapets normer.

Skildringen av sterke fordommer og kontroll over enkeltindividet i samfunnet, settes i kontrast til det å ha frihet til utvikle seg og leve etter sin egen drøm. Anton holder lenge på drømmen, men presses etter hvert til å gi slipp på den. Dette er et stekt budskap, forteller Beate:

Gruvearbeidersønnen Anton (Mads Odin Svendsen) drømmer om å bli operasanger (foto: Henry Skevik)

[...] sånn som med han som ha drømmen, med musikk og sang, og liksom han hadd en drøm, og så, faren liksom knust... knust den drømmen, det va nå tå det værste på heile forestillinga syns æ, når farin knust der platan der... ja, det va [...] stærkast øyeblikkan fer mæ da, va det, fer da følt [jeg] at han knust... liksom trua på... på å ha den drømmen da... mmm... [...] det kan ha nå å sei oss ja, det... .

Operasang og ”finkultur” er ikke noe en forbinder kulturgrunnet på Malm med, men heller en sterk folkelig arbeiderkultur, med blant annet viser, trekkspillmusikk og revyer. Operasangen tydeliggjør klasse motsetningene, og kan forstås som et forsøk på å sette tilskuernes toleranse på prøve. Kontrasten mellom opera og skitne gruvarbeidere i kjeldress på scenen er slående. Selv om gruva nå er nedlagt, kan en ennå se menn i kjeldress som et symbol for stedet Malm (Ekman 2007). Den historiske arven, industriens vedvarende sterke stilling på stedet gjennom ny virksomhet, knapphet på kvinnearbeidsplasser og lavt utdanningsnivå i kommunen har grunnlagt stedets sterke industritradisjoner. Også kulturgrunnet preges gjennom disse tradisjonene (Sægrov og Dale 2000, Trønnes 1999).

Evy spiller en annen hovedrolle, Kate, datteren av direktøren for gruva. Hun har selv bidratt til å utforme sin rolle. Kate blir mobbet fordi hun øyensynlig er ”bedre” enn andre barn på stedet.

Evys opplevelser fra oppveksten, av å være annerledes og å følge egne drømmer, kommer også til uttrykk i teateroppsettingen, om enn på andre måter. Evy og Kates historier synliggjør en kontrast mellom stabilitet og sterkt regulerende normer for adferd som har preget samfunnet, mot en mer åpen, individuell og tolererende holdning.

Direktørdatteren Kate (Evy Kasseth Røsten) blir mobbet (foto: Henry Skevik)

Teaterforestillingen kan forstås å fremme et postmoderne budskap⁹. Gullestad (2006) mener postmoderne ideologi står i kontrast til moderniteten, som er kjennetegnet ved at kollektivet settes i sentrum, og framsetter felleskapstenkning, ansvarlighet, lydighet samt det å være til nytte som viktige målsettinger. Postmoderne ideologi er derimot individualistisk orientert, rettet mot å *finne seg selv*. Dette er en oppgave for hver enkelt, og lydighet er først og fremst er en plikt overfor seg selv, og ikke overfor andre. Gjennom begrepet *transformerende modernitet* viser Gullestad til at overgangen til postmoderne ideologi ikke er total, men at det er glidende overganger med stadige endringer og tilpasninger. Teaterfortellingens fokus på individers selvrealisering, satt i kontrast til fellesskap og plikt, kan langt på vei forstås som et postmoderne budskap. Selvrealisering krever samtidig toleranse for enkeltindividets drømmer og valg.

Lønning (2007) viser til dystre sider ved postmoderne idealer, de kan føre enkeltmennesker ut i et kaotisk jag mot livsnyttelse, frihet og forbruk (kap. 2.3.9). Dette kan skape en lengsel etter meningsfullt nærvær i eget liv, og en søking etter røtter. Samtidig som teaterfortellingen formidler et postmoderne budskap om identitet, frihet og selvrealisering, framstår teaterprosjektet som sådan ikke som et rent postmoderne prosjekt. Som påpekt uttrykker informantene også motivasjoner og behov for ”meningsfulle ”virkelige” opplevelser, røtter og stolthet knyttet til sted. Dette kan forstås som et

⁹ Postmodernitet belyses blant andre av Gullestad 2006, Lønning 2003, Lønning 2007.

ønske om å veie opp for negative tendenser ved postmoderne ideologi. Gjennom Gruveteateret framtrer Malm som et sted under transformerende modernitet.

I Gruveteateret skildres sterke og tydelige kvinneskikkelser. Disse tilfører et noe fraværende aspekt til historien om Malmsamfunnet. Tradisjonelt har samfunnet vært preget av maskulint arbeid, kultur og verdier, der kvinnene i større grad enn på andre steder har vært knyttet til husmorrollen og husmoridentitet (Trønnes 1999). Berg og Dale (2004) viser til at steder kan forstås som kjønnede, med utgangspunkt i at; "[...] kjønnete individer og kjønnete steder er gjensidig konstituerende" (ibid.:49). Ensidige industristeder er tradisjonelt sterkt forbundet med mannlig arbeidskraft, og kvinners stilling på arbeidsmarkedet og ellers i samfunnslivet blir gjerne mindre framtrædende. Intervjuer med kvinner fra Malm bekrefter dette skillet mellom kvinner og menn (Trønnes 1999). Jeg har tidligere argumentert for å se Malm som et mannlig kjønned sted (Ekmann 2007). Blant annet Evys teaterrolle mener jeg kan tilføre viktige nyanser til hvordan stedet forstås. Evy spiller en kvinne som ikke lar seg knekke av samfunnsnormene, men som etter hvert forlater stedet og realiserer sine drømmer. De forholdsvis tydelige parallellene til Evys egen bakgrunn, styrker også dette budskapet.

4.5.5 Opplevelse, refleksjon og kommunikasjon gjennom friluftsteateret

Interessen for friluftsteateret er større enn noen gang i Norge, uttaler professor i teatervitenskap, Jon Nygaard (Hyttepuls 2009). Han mener populariteten blant annet skyldes at friluftsteatrenes store scener gir "ekte" teateropplevelser. At handlingen i friluftsteatrene som oftest er knyttet til stedene de framføres, bidrar til opplevelsen av ekthet og følelsen av å "være der", selv om denne stedstilknytningen egentlig kan være ganske tynn. Han mener følelsen av å delta i et sosialt fellesskap også kan være større blant et utendørs publikum.

Beate har ikke bidratt under dugnadsarbeidet, men har sett forestillingen. Hun sammenligner opplevelsen med innendørs teater:

Det ha itj virri [vært] så bra om det ha vorti [blitt] vist på en scene nei... nei... nei [...] det tru æ ha mytji å sei æ, fer liksom du [Beate trekker pusten] og ut der, og va mørt og, tårnet og lysan, æ syns det værtfall. Og ikke minst det der skinnan der og... lyden tå vogna som ramla sånn og, [...]... en får jo te mytji effekta på teater og [...] selvfølgelig, [...] og det e jo ut itj sainnt og... vær og vind og som kan kom og... men det e naturlig.... Nei så æ tru stedet har my å sei ja...

Beate mener teateret ga en nærhet til stedets historie; "[...] æ satt der og tenkt på koless e det, innover her og, mang dæm veit itj sainnt, som hi arbet [i gruva], men fer mæ så va det sånn; e det virkelig her, e det her dæm ha holdt på?".

I de fleste intervjuene vektlegges betydningen av autentisk stedstilknytning og beliggenhet. Arnulf mener bruken av stedet var svært vellykket i oppsettingen av Gruveteateret:

[...] vi klard å bruk stedet på en sånn måte at, det blei nå storslagent, over det... og det va veldig interessant, den hadd en storhet i sæ, som du sjelden oppleve... i mange, mange spill. Det, og det e mang som hi sagt at det e det beste amatørteateret dæm nån gång hi sjett... og det handle om at amatører fungert i en innpakking,[...] og det e det som e så flott med friluftsteateret, at du kan gå så langt med ting....

Friluftsteateret har spesielt gode forutsetninger for å rette søkelys mot ulike konflikter, mener Arnulf. Teateret "lever av å kommunisere med publikum", uttaler han, og har den fordel at det kommer tett på publikum og nærsamfunn. Teateret må kommunisere på en "utvidet" måte, ifølge Arnulf:

...og da sjer'n igjen at det e teateret, det e bærre teateret som klare å løft fram nå sånt, for teateret ska fortelle en historie... som kommunisere det ut... [...]...men gleden over å sjå at vår historie når fram te veldig my folk, og folk sett og gret... og e gla og... nikke på haue og, sånn og sånn og sånn... det e jo da teateret, og æ like jo begrepet folketeater veldig æ da, det får en funksjon... som [...] går videre ut over det å vårrå... bærre teater. Da e vi tebake på den igjen, og det herre produksjonan må vårrå sånn... det må bety nå meir fer folk.

Men hvordan får teaterforestillingen en videre funksjon, ut over det å være underholdning? En fiktiv historie kan påvirke tilskuernes mentale forestillinger, gjennom narrative forestillingsprosesser (kap. 2.4.10). Slike forestillingsprosesser bidrar til å forme vår forståelse av egne liv. Gjennom teaterforestillingen konfronteres vi med konstruerte hendelser, hypotetiske karakterer og moralske budskap vi kan identifisere oss selv med. Det er ikke bare på bakgrunn av egne erfaringer vi forstår egne roller i verden, men også gjennom historier vi bare har hørt eller sett. Fiktive fortellinger kan også plassere oss innenfor "livets dramaturgi", der vi identifiserer oss *med* visse karakterer, og posisjonerer oss *mot* andre karakterer. Dette kan forstås som en "poetisk prosess" som involverer følelser, framfor en bevisst mental øvelse.

Om man støtter eller motsetter seg moralske budskap i en fortelling, avhenger imidlertid også av mottakerens eget moralske ståsted. Informantenes mange uttalelser om tilbakemeldinger fra publikum, medias oppmerksomhet rettet mot forestillingen og mine egne observasjoner, preges av mange sterke uttalelser om at fortellingen "treffer", berører følelsesmessig og engasjerer. Det tyder på at fortellingen *gjør* mer enn å underholde, at den formidler budskap og karakterer som berører grunnleggende normer og verdier hos tilskuerne. Gruveteateret kan forstås som en arena der det stilles spørsmål ved moralske oppfatninger og grunnleggende filosofier, og som utfordrer gjennom ulike kunstneriske uttrykk. For eksempel kan publikum gjøres mottakelig for et nytt kunstuttrykk som opera, gjennom at det presenteres i en fortelling der vi er "delaktige" og engasjerer oss i ulike karakterer. I Gruveteateret må vi forholde oss direkte til operasangen, vi *opplever* den som Arnulf

påpeker. Friluftsteateret er en arena der man kanskje er spesielt mottakelig for å ta imot slike impulser.

Teaterets utvidede funksjon kan altså handle om hvordan mennesker engasjeres kroppslig og mentalt med utgangspunkt i en forestilling. Friluftsteaterets stedsnære arena og opplevelse av sosialt fellesskap kan forstås å bidra til å øke engasjementet i slike kroppslig erfarte møter mellom forfatter, kunstneriske sceneutøvere og publikum. Et velregissert friluftsteater kan potensielt skape *handlingsorienterende teateropplevelser*, det vil si engasjerte opplevelser som kan påvirke hvordan vi gjennom våre avgjørelser og handlinger forholder oss til ”dramaturgien” i eget liv.

4.6 Kulturell utviklingskraft gjennom friluftsteateret

I dette kapitlet står subjektive og normative aspekter ved Gruveteateret og informantenes uttalelser mindre sentralt. I noen grad rettes et empatisk forskerblick sentrert i menneskers erfaringer, over mot et mer desentralisert forskerperspektiv (kap. 2.4.6). Det søkes innsikt i hvordan et kulturprosjekt som Gruveteateret kan forstås ut fra dagens samfunnsutvikling. Studiens tredje problemstilling står dermed sentralt. Jeg er spesielt opptatt av å få innsikt i hvordan et slikt kulturprosjekt kan bidra til stedlige utviklingsprosesser i ei bygd, og vil i den sammenheng inkludere strategiske og politiske perspektiver. Min fjerde problemstilling, som dreier seg om hvordan en lokalt forankret teateroppsetting som Gruveteateret kan skape kulturell og økonomisk utvikling i ei bygd, belyses dermed spesielt.

Hvorvidt og hvordan Gruveteateret kan bidra til utvikling på stedet er et spørsmål som generelt opptar informantene sterkt. Arnulf har lang erfaring innenfor denne typen kulturarbeid, og har gjort seg mange tanker om politiske aspekter ved friluftsteateret. Hans stemme er derfor ekstra tydelig i dette kapitlet:

...og igjen tebake te det hærre med stolthet, og ønske om å bevare og gå vidare og dyrke og skape, skape, skape... og det må lages heile tia... [...] og denne, denne den betyr plutselig my meir i dag da... enn ka det gjor før, dæffer så må... friluftsteaterets rolle settes inn i et kulturpolitisk perspektiv som gjær at, at du lægg igjen et... politisk argument... ka det e for nå anna som e ber da? Sjølsagt e det my som e... like bra, men vi har et helt genuint produkt... som e mæ, oss... regionen, Trøndelag, det, det hærre e nå som ha skjedd her... og dæffer så... og vi lage et produkt av det... som gjær at kunstnera vil kom hit å delta i det, være i det, og sånn og sånn... og det vil vi at ungan vårres ska... bli en del av, eller assosieres med, og også vidare og så vidare...

4.6.1 Friluftsteateret i Nord-Trøndelag

Friluftsteatrene i Norge har høye besøkstall (Hyttepuls 2009), og fra 1987 til 2005 har antallet spel og friluftsteatre økt fra omtrent 20 til 125 forestillinger (Ohrem 2005). Dugnadsinnsats og idealisme preger slike prosjekter, samtidig som kravene til kvalitet og konkurranseevne vokser (ibid.). Arnulf mener friluftsteateret står i en særstilling i Norge:

[...] folk vil ha det artig, men når det gjeld historiske stykka og... så handle det og om at folk e vældi opptatt av si histori, og e stolt over si ega histori... altså vi ønske å spill nå som e vår historie, som æ kan kjenn mæ igjen i, [...]... det er din, det er min identitet ligg... altså kulturgrunnlaget. Og det gjær jo at Norge, når 'n sjer på folketall så e kanskje det et av de land i verden som hi mæst friluftsteater... sjer bort fra India kanskje, der det spælles teater over alt, men det e eksepsjonelt... [...] det e en bevegelse altså... så... det betyr nå fer folk [...]

Ikke minst har teatertradisjonen fått et sterkt fotfeste i Nord-Trøndelag, mener Arnulf. Spel- og teatertradisjonene i fylket *skaper* i seg selv et behov, mener han. Teateret har blitt en vane og opplevelsesarena som særpreger fylkets kulturgrunnlag:

... i Nord-Trøndelag så e... teateret står jo da, vældi sterkt... [...] kjæm du te Valdres så danse dæm springar kvar torsdagskvell på hotellet, sant? Og vi danse ikke trønderpols, eller verdalspols eller... pols hen kvar torsdag altså... det e ikke det, som e rotfesta i oss, men... [...]... folket vil jo, teateret ska fertæl histori... og det e det bare teateret som gjør... og dæffer så... [...]... hvis massene søke te teateret så... så har det jo nettopp all synergian med... all ungdomman som... utvikle sæ, kjæm heim og plutselig bli en annen person og de der historian der, så kor det e sånn mentalhygiene fer mang da, som hi snakka om de middelaldrende som går og... har et fristed [...]

Folks økte krav til utvalg og kvalitet på forestillingene i de siste ti åra, har bidratt til at det er utviklet mye kompetanse i fylket, i følge Arnulf; *"[...] i dag forlange publikum, ganske my altså... [...] og mang e frøkteli flink i Nord-Trøndelag... [...] så egentlig e det aill grunn te å sei; look to Trøndelag... [...]"*. Teateroppsettinger som Gruveteateret krever bred kompetanse; spesifikk bedriftskunnskap, organisasjonskunnskap, kunstneriske ferdigheter og erfaring, samt innsikt i stedets kultur og historie. På tvers av faglig bakgrunn, og mellom profesjonelle og amatører møtes som nevnt de involverte i en oppsetting som er relativt nytt og ukjent land for de fleste. Dette setter kunnskap, erfaring og samarbeidsevner på prøve. Det trønderske kulturgrunnlaget kan forstås som en god forutsetning for denne typen samarbeid, i og med at deltakelse, frivillighet og dugnadsinnsats særpreger fylket (Trøndelagsrådet). Dette synliggjøres også gjennom bred oppslutning om, og engasjement i, frivillige lag og organisasjoner, innenfor kultur, idrett og ideelle formål. Men friluftsteaterets framtreddende stilling i fylket kan også forstås opp mot en teaterhistorisk bakgrunn. Arnulf uttaler:

Friluftsteateret det kjennetegnes jo ved... store ensemble, amatørar sin tumleplass, sammen med ofte profesjonell instruktør, koreograf, musiker, komponist og så vidare... og kanskje en proff skuespiller

eller to eller tre eller fire, med referanse te Stiklestad. Og der har vi i Nord-Trøndelag et fortrinn, fer i 1954 e det første gangen i norsk teaterhistorie, at det største friluftsteateret i Norge... fundamenteres på samhandlinga mellom proff og amatør... Spelet på Stiklestad!

Nygaard (Hyttepuls 2009) viser til at det å knytte anerkjente, proffe skuespillere til oppsetninger av friluftsteatre kan heve både nivå og kvalitet, og øke respekten for forestillingen. Arnulf mener nordtrønderne har en trygghet i eget kulturgrunnlag, eller et "flegma" som skaper gode forutsetninger for å samarbeide med profesjonelle. Lenger sør i landet er polariseringene mellom proff og amatør mye sterkere mener han:

... vi [har] kommi my længer i Nord-Trøndelag, at folk har egentlig et ganske avslappa forhold te den profesjonelle, en akseptere den profesjonelle, en e itj redd'n eller, sætt'n så my på'n pidestall... og da bli det vældi artig når en klare å... skape sånne samhandlings- og samarbeidssfæra altså...

I tillegg til slike kulturelle forutsetninger for samarbeid, mener Arnulf opparbeidet kompetanse omkring samarbeidsformer er avgjørende viktig; *"[...] kunnskapen om samhandling mellom proff og amatør, den e heilt avgjørende, for kvalitetssikringa, og nivåhævinga på bøgda. Og amatørteateret har itj sjans, te å klar'e alein. Fer i dag... dæm besitter ikke den kompetansen som må te, for å løft..."*. Gjennom lengre tids organisert kultur og kunstnerisk arbeid har friluftsteateret bidratt til kompetanseheving i fylket, mener Arnulf. For Nord-Trøndelag Teater var samhandlinga mellom proff og amatør tidligere en nedfelt målsetting, men vektlegges nå i mindre grad. I 2000 var Arnulf med på å etablere produksjonsselskapet Innspæll, der kompetanseutvikling innenfor samhandlinga mellom profesjonell og amatør står sentralt. Arnulf mener det er få, om noen, på landsbasis, som jobber mellom amatørnivå og profesjonelle som Innspæll.

Nygaard (Hyttepuls 2009) peker på det paradoksale i at friluftsteatrene til tross for de høye besøkstallene generelt har lavere status enn etablerte institusjonsteatre. Til tross for at enkelte utendørsforestillinger har opparbeidet seg en mer anerkjent posisjon, mener han:

Ja, de havner i posen med "folkelig" kultur når de bedømmes av ymse fagmiljø og kritikere. Mye av grunnen er offentlig politikk. De etablerte institusjonene som er sikret mest statlige midler, rangeres naturlig høyere. Samtidig rangeres spelene gjerne lavere fordi de ofte er dominert av amatørskuespillere. (Hyttepuls 2009)

Kulturgrunnlaget kan altså være en av forutsetningene for den sterke stillingen friluftsteateret har opparbeidet seg i fylket. Fylkets kulturgrunnlag kan i den sammenheng forstås som en institusjonell ressurs (kap. 2.3.4), som bidrar til utvikling og oppblomstring av friluftsteateret. Friluftsteateret kan i denne sammenheng betraktes som en kulturressurs i fylket, en type "folkelig kultur" som kanskje bør bedømmes og gis status for mange flere faktorer, og i et annet samfunnsperspektiv, enn de etablerte og anerkjente institusjonsteatrene.

4.6.2 Friluftsteateret som kilde til kulturell bærekraft

Arnulf er skeptisk i forhold til hvorvidt teateret kan påvirke samfunnsutvikling, men mener allikevel friluftsteateret kan ha en spesiell rolle på bygda:

Og... det e læng sia æ slutta å tru på at vi egentle betydd nå, i det å påvirke samfunn og sånn, fer det gjær vi itj... altså kanskje gjennom en del sånne friluftsteatere, som e med også skape nå refleksjona og tanka, om... men altså... vi endre ikke samfunnet, vi kan lag så my, [...] det bli nåkkå med at... politisk... æ syns at vi spælle alt fer lite det æ kalle politisk teater, kor du tar grep... men det e vældi vanskelig på bøgda, fer det e fer smått, vi e alt for snill...

I forbindelse med Gruveteateret er han opptatt av slike utviklingspotensial. Han beskriver det tidligere gruvesamfunnet slik; ”... *Malm e jo ingen by! [...] men Malm handle om nå anna... fer det voks fram ein kultur, det voks fram en arbeiderkultur, arbeidersanga, kor, og trækkspealltonen og... det va jo et... det va jo et klondike*”. Som jeg forstår utsagnet relateres begrepet ”klondike” til den kulturelle oppblomstringa som fulgte i kjølvannet av gruvesamfunnet, og dreier seg mindre om jernmalm fra gruva. Ressursen blir dermed ikke et mineral, men oppblomstringen av lokalt kulturliv, med andre ord et kulturelt klondike (mitt uttrykk). Kulturlivet på Malm har vært levende og aktivt over flere tiår, men det var nå på tide å finne ny inspirasjon. Tida var ”overmoden” for dette prosjektet, uttaler Arnulf:

Malm har alltid hatt mye kultur og sang og 17. mai tog, 1. mai tog og, sånn... men... det har kanskje begynt å gått på tomgang, [...]... men, så dæffer så va’e det henne som mått te, [...] akkurat denne gikk... og da vil det bli den stimulansen altså... [...] det e så my en kunn sætt opp, men æ tru at’n må få inspirasjonen ifrå nå... og det har Eplene gitt, dæffer så kan det godt tenkes at det va nødt te å bli på den viset...

Å styrke lokal identitet og stolthet gjennom et slikt prosjekt kan bidra til kulturell selvtillit, mener Arnulf:

[...] når det går så på skinna som det gjør, så vist sæ at det va itj nå fale... ikke følelsemessig heller ... [...] og da kjæm du inn på slutsatsen at; det styrka min kulturelle sjøltillit i å vårrå Malmbygg, ikke sant? Så, i så måte også e det et... et lykkelig eksempel på en vellykka produksjon...

Informantenes uttalelser og tilbakemeldinger om at Gruveteateret har hatt en form for ”forløsende” effekt er svært tallrike. Å hente fram og vedlikeholde sentrale myter eller dramatiske historier kan styrke kulturell identitet på et sted, hevder Ohrem (2004). Spel og friluftsteatre har elementer av lek og ritual i seg. Mens myten har en åndelig og samlende funksjon, har leken et eksperimenterende preg. Gjennom ”levende bevaring” bidrar leken til å forme stedet på nye og uventede måter.

Den levende bevaringen slik barn og unge praktiserer den på sitt beste, er kompromissløs og tar sitt utgangspunkt i opplevelsen. Barn forlater steder som ikke gir slike muligheter for mytisk bearbeiding og lekende forandring. Slik er det også med den folkelige historien. Det utrangerte kastes på møddingen, og kan i beste fall graves fram som spor senere. I så fall blir det alltid satt inn i en ny og

delvis eksperimenterende sammenheng. Spelenes bruk av stedet er et utmerket eksempel på en slik praksis. (ibid.:24)

Gruveteateret kan forstås som ”forløsende”, og som utgangspunkt for ”levende bevaring” av stedet, ikke minst gjennom de unges engasjement i prosjektet. Som tidligere belyst, er også fortellingene og myten om stedet viktige aspekter. Gjennom prosjektet kan fortid, nåtid og framtid smelte sammen i en pågående mytisk og mystisk kollektiv historie om hvem vi er (kap.2.4.8). Myten kan forstås som et aspekt ved den offentlige kommunikasjonen om stedet, som kan skape engasjement i samfunnet. Engasjement avhenger av at visse hendelser makter å fokusere folks oppmerksomhet mot felles utfordringer og moral, i en kollektiv refleksjon. Gruveteateret kan forstås som en slik hendelse, som overgår hverdagslivet, kommuniserer ut og åpner for refleksjoner rundt viktige temaer, mobiliserer sosiale bånd og engasjerer til deltakelse på den offentlige arenaen.

De samtidsaktuelle temaene vedrørende fordommer, toleranse og vektleggingen av enkeltmenneskers drømmer og selvrealisering, kan inngå i en narrativ prosess som bidrar til at oppbyggingen av stedets historie (”plottet”. Kap. 2.4.1) og ulike karakterer i stedsmyten endres. Tradisjonelt kan en mann i kjeldress illustrere en sentral ”helt” i stedsmyten om Malm. Gruveteateret ekskluderer neppe dette heltebildet, og det har nok heller ikke vært noens intensjon. Det er allikevel påfallende at andre typer helter også trer fram, for eksempel ”myke menn” og sterke kvinner som bryter med det etablerte.

Arnulf mener et sterkt teater som kommuniserer, tiltrekker seg mennesker og representerer en smeltedigel av generasjoner og kunstneriske uttrykk, kan utgjøre en sterk ”kulturell bærekraft” i et lokalsamfunn. Jeg vil argumentere for at dette delvis har sammenheng med narrativ formasjon på ulike nivåer. Kanskje blir teateret ikke minst ”sterkt”, meningsfullt og relevant, når det griper inn i forskjellige aspekter ved mange menneskers liv, gjennom deres forestillinger, praksis og offentlig kommunikasjon.

4.6.3 Et politisk og strategisk perspektiv

Flere av informantene vektlegger betydningen av at kommunen har rettighetene til teaterprosjektet. Beate uttaler; ”[...] vi ga det no åt oss sjøl på en måte da, gjor itj vi det da? Men vi kan jo sei, når at det e kommunen som eie det, så vi ga nåkkå men, du har eierskapet te det, så vess vi ikke ha hatt det, da tru æ det ha vorri vær og fått igjennom ja...[...] ja. Det e heilt sekkert.”. Arnulf tror Gruveteateret er starten på en større prosess lokalt:

[...]æ e jo overbevist om at forestillingen bli en brikke i en prosess, med rehabilitering av bygninga, sakte men sikkert, så vil det skje en... nåkkå av det dærre kjæms te å bli bevart... og gruvhøla e jo der, sånn at en, dæm som har kjempa for det, jobba for det, bli jo styrka i troen, på at det arbeidet

ikke har vært forgjeves da... så... e... Malm har i virkeligheten fått et eget bein, og det ska'n huske på at, my av det herre sangan, dæm kan jo brukes i konsertversjon, og my vil bli syngi... tiår framover... det kan tas igjen, og igjen, og igjen, og igjen! Det svære korverket te slutt, for eksempel og... og, og visan og, det e jo der... og det e Malm sett!

Arnulf mener videreutvikling med utgangspunkt i Gruveteateret bør skje i et samarbeid mellom det private og offentlige. Han er sterkt kritisk til at politikerne alene skal bestemme lokalsamfunns utvikling. Kommunen bør legge til rette og spille på lag med befolkning og næringsliv, men det er ikke nødvendigvis politikerne som sitter med rett kunnskap og forståelse av hvordan framtida bør se ut. Kommunen trenger innspill, og må utfordres mener han. De fleste andre informantene formidler lignende perspektiver omkring medvirkning og deltakelse i lokalsamfunnet.

Arnulf har klare kulturpolitiske oppfatninger, men mener slike argumenter i alt for liten grad etterspørres i politiske debatter. Det er ikke "opportunt" å ha en selvpålagt oppgave som kulturpolitiker uttaler han. Forståelsen av kulturverdiens betydning er generelt for lav, og han viser blant annet til en debatt som har pågått om hvorvidt det er for mange teater- og speloppsetninger i fylket. I likhet med idretten, må det innenfor teatervirksomhet legges til rette for bred utfoldelse, mener Arnulf:

[...] når'n bynje å snakk om at nån ødlægge for anner, ja, kæm e det fer anner? Altså, nån kjæm, og nån går, og nån går konkurs, og [...] vil alltid kom nye... og vesst at de bynje og så; nei det, e itj liv laga... ja dæm må bærre gjørrå'e altså, men... vess de først snakke om masse-... idretten, og barneidretten, så må du bættere lægg te rætte så ungan får renn og søng og bolter sæ altså...

Det jobbes for kortsiktig og lite strategisk med kultur, uttaler Arnulf; "[...] teater må vårrå lik forpliktende som hornmusikk...". Kultur er også avhengig av kontinuitet, presiserer han:

... og som æ har sagt, de trøng jo ikke å gjørrå det [oppføre Gruveteateret på nytt], men de må gjørrå nå ainna i stan altså... fer vesst dåkk ikke har kraft te å gjørrå nå ainna i stan, så vise det bærre at dåkk har ikke botnlinja, og krafta i det... de e nødt te å ta dåkk i nakken [...] ...; vi ska gjørrå nå ainna... rødd den jævla mæssehagen, spæll Shakespear, spæll Robin Hood, gjør et eller anna, de kan ikke sætt dåkk på rompa... og ikke gjørrå nå! De må! Vesst at dåkk... syns at det henne ga dåkk nok... altså det e sånn, da må æ in, og æ sei det, bare rått og brutalt på det viset at; son e det hen livet! Og da, og det går an å gjennomfør ting som e bare en, en tyvendepart av arbe [...]

Prosjekter som Gruveteateret er en "voldsom investering" i lærdom, organisering og kunnskap, som krever langsiktige målsettinger, mener Arnulf; "[...] og da stille æ [det] store spørsmålet, e det [...] sånn reint utviklingspolitisk for sang og musikk og ordet... kor rætt e det? Altså vesst at du ikke aillerede har lagt, har en målstilling om også gå videre å produser?".

Som nevnt innledningsvis kan bred kultursatsing basert på folkelig engasjement, forstås som nøkkelen til kommunal utvikling (Trønder-Avisa 2009a). Dette krever bevisst og langsiktig satsing. Kulturutviklingen i dagens distriktsnorge preges av en sammensmeltning av ulike kulturer, der det

lokale, nasjonale og internasjonale smelter sammen, mener forskere ved Agderforskning (Trønder-Avisa 2009b). Et mangfold av festivaler er med på å prege Kultur-Norge, og utfordrer det kulturelle Oslo-hegemoniet. Festivalene representerer det nye, mer flyktige postmodernistiske kulturlivet, mener professor i kunsthistorie, Siri Meyer (ibid.). Dagens utvikling er preget av lokalt tilknyttede, tidsavgrensede prosjekter, basert på samarbeid i nettverk. Den nasjonale kulturpolitikken gjenspeiler imidlertid ikke denne fornyelsen, hevdes det fra Agderforskning (ibid.).

Kultur-Norge er preget av nasjonal satsing på store sentralt plasserte kulturinstitusjoner. Denne satsinga har rot i moderniteten og nasjonsbygginga på 1800-tallet, og baserer seg på en spesifikk forståelse av kvalitet (ibid.). Kvalitet knyttes gjerne til et geografisk hierarki, der det lokale rangerer lavest, det regionale anses å være av noe bedre kvalitet, mens kulturinstitusjonene i hovedstaden anses som de fremste. Agderforskning har laget en rapport om statens ressursinnsats på kulturfeltet, ”Kulturen og det regionale Norge”. Her har man funnet ut at Oslo og Akershus mottar opptil fire ganger så mange kroner per innbygger som de andre landsdelene. ”Oslo får 4461 kroner per innbygger, Nord-Trøndelag får 626 kroner” (ibid.). En konsekvens av denne satsinga er at 48 prosent av alle sysselsatte i kulturnæringene i Norge er konsentrert i Oslo og Akershus. Det kan stilles spørsmål ved om dette gir en nødvendig nyskaping innenfor kultursektoren. Kulturpolitisk reises det argumenter om at kulturbudsjettene også i større grad bør styrke regionalt og lokalt kulturliv.

Spel og friluftsteatre er en del av det nye kulturlivet i distriktene, og har blant annet lokalt engasjement og tidsavgrensning til felles med festivalene. I likhet med festivalene kan spel og friluftsteatre ha stor betydning for lokalsamfunn.

Spelet og dets ringvirkninger kan utgjøre ”nøkkelen til lokalsamfunnets eksistens”, mener Ohrem (2005:74). I den sammenheng er kontinuitet av avgjørende betydning. *Levende bevaring* gjennom historisk bevissthet og samtidsrelevant kulturell utveksling, krever formidling gjennom levende kommunikasjon. Slik kan kultur opprettholdes gjennom tradisjoner, aktiviteter og fornyelse, og ny interesse for gamle steder blomstre. Men den levende formidlinga krever kontinuitet, gjennom gjentakelse av fortellinger, fellesopplevelser og årlige seremonier. Derigjennom skjer det en brobygging mellom spelets fortelling, og den ytre fortellingen (mytisk, dramaturgisk, geografisk og næringsmessig) om stedet; ”[...] stedet blir til i en vev av fortellinger, men uten at en av disse kan skilles ut som den viktigste” (ibid:24).

Gruvehistorien og stedet i denne oppgaven er ikke ”gammel”, i den forstand Ohrem omtaler. Hans forståelse synes allikevel relevant, fordi Gruveteateret framstår som et prosjekt preget av

motivasjoner om å opprettholde og fornye kultur og sted gjennom bred deltakelse. Det vesentligste i denne sammenheng er kanskje ikke selve alderen på kulturen eller stedet, men det at man skaper et nytt kulturelt grunnlag, gjennom samtidsrelevant og kontinuerlig levende kommunikasjon omkring stedets historie.

Å forstå innbyggerne som aktive samfunnsdeltakere preger som nevnt informantenes forståelser. Mennesker bør ikke være passive mottakere og tilskuere til eget samfunn, men bidra til å forme lokalsamfunnet. Disse framstillingene samsvarer med Lønnings (2007) teorier om det skapende mennesket. Som tidligere nevnt, forstår han kulturøkonomisk nyskaping som et grunnleggende frigjøringsprosjekt. Han uttrykker det som et valg mellom *”å skapa i modus aktiv, eller å bli skapt i modus passiv”* (Lønning 2007:400-1). Å velge *”modus aktiv”* er et valg av frihet. Dette valget kan gi en skremmende konfrontasjon med egen frihet, og gi en opplevelse av redsel og handlingslammelse. Å velge *modus aktiv* – et nyskapende liv i eksistensiell frihet – krever vilje og mot til å møte eventuelle sanksjoner som følge av at en utfordrer rådende fortellinger og normer. Den som trør ut av allment aksepterte spor trenger hjelp til å bygge opp under troen på egen frihet. Sanksjoner og manglende tiltro i omgivelsene truer troen på friheten, *”og difor også fridomen som det nyskapande si kjelde”* (ibid:401).

Lønning framhever at alle har denne friheten til å skape, og at framtida på bygda er avhengig av nyskapende aktiviteter gjennom bred aktiv deltakelse i lokalsamfunnet. Enhver situasjon rommer visse begrensninger og rom for valg, hevder Lønning. Det er nærliggende å forstå engasjement, deltakelse, nyskaping og realisering av personlige verdier og interesser gjennom Gruveteateret, som et frigjøringsprosjekt. Prosjektet kan synliggjøre og legitimere det å leve livet i *”modus aktiv”*, gjennom teaterfortellingens budskap om å ha mot og frihet til å følge sine drømmer. Det kan også påvirke lokal praksis gjennom at deltakerne får egne erfaringer med kreativt samarbeid og nyskaping. Som sådan synliggjør og legitimerer prosjektet betydningen av lokal kultur og bred og engasjert deltakelse.

Gruveteateret er som nevnt et nytt prosjekt. Hvilke konsekvenser og videreføring det vil få på sikt avhenger blant annet av lokale prioriteringer, målsettinger og engasjementet. En foreløpig konsekvens som kan nevnes, er at prosjektet har hatt stor betydning for Fosdalsgruvas Venner mannskor, som ble stiftet i 2007, og som bidro under forestillingen. Prosjektet skapte stort engasjement i koret, som i ettertid har hatt ulike opptredener i bygda. I april 2010 ble det bestemt at teateret settes opp på nytt dette året. Kontinuitet er avgjørende for at man skal oppnå levende bevaring, som beskrevet. At man forstår betydningen av et slikt kulturprosjekt, og at det jobbes aktivt med videreføring av det, synes avgjørende for at det i vesentlig grad skal kunne påvirke utviklinga i

ei bygd.

4.6.4 Engasjement og utvikling nedenfra

Henry argumenterer for en bred dugnad, eller et ”tankeloft”, for å få fram kreative tanker omkring framtidige muligheter på stedet. Han uttaler at; ”[...] *da koinn vi jo ha tatt med... ikke bærre dæm som sett i ledelsen i bedrifta, men unga og... ja, husmødre og aill altså [...]... aill kan jo ha idea. Aill kan jo ha... tenkt smart...*”. Informantenes vektlegging av bred lokal deltakelse, engasjement og nytenkning, kan forstås som en form for kapasitetsbygging (kap. 2.3.4). Statens styringsmakt er blitt redusert, og behovet for å opparbeide kapasitet til å handle og oppnå mål med utgangspunkt i lokalt nivå, vektlegges i stadig økende grad. Mange hevder derfor at politikken i økende grad ”*må mobilisere lokale aktørar støtta av politiske og økonomiske partnerskap og nettverk for å møte dei lokale utviklingsbehova*” (Shucksmith 2008:393). En utvikling mot lokal styring gjennom samarbeid mellom aktører i offentlig, privat og frivillig sektor forutsetter engasjement nedenfra.

Gruveteateret utgjør en kontrast til historiske tradisjoner på stedet, knyttet til et ovenfrastyrt gruvesamfunn. Som jeg tidligere har vært inn på (kap. 4.2.4), var gruvesamfunnet preget av sterk statlig styring og utvikling av kooperativer, og man var nærmest fiendtlig innstilt til private initiativ og entreprenørskap (Sægrov og Dale 2000:54). Private bedrifter hadde en tendens til å bli ”oppslukt” (ansatt) av bergverket. Denne mentaliteten kan beskrives som en ”anti-entreprenørkultur”. Man forventet at staten skulle erstatte de tapte arbeidsplassene etter gruvednedleggelsen. Gruveteateret kan utgjøre et eksempel og argument for stedsbasert utvikling nedenfra. Det har som nevnt vært mange lokale initiativ og en positiv utvikling i det lokale næringslivet de siste åra. Men kanskje er Gruveteateret spesielt egnet til å skape *institusjonell kapasitetsbygging*, gjennom dets potensialer til å påvirke praksis, normer og holdninger omkring deltakelse og nyskaping på stedet. Jeg tolker informantene dit hen at teaterprosjektet har bidratt til å styrke alle de institusjonelle kapasitetene Shucksmith (2008) vektlegger, nemlig kunnskapsressurser (intellektuell kapital), relasjonelle ressurser (tillit og gjensidig forståing bygd opp gjennom samhandling) og mobiliseringskapasitet (evne til å handle kollektivt). Prosjektet kan derigjennom bidra til å skape en bredere folkelig kapasitet til å handle og oppnå mål lokal.

Kapasitetsbygging er et sentralt aspekt ved bygdeutvikling, fordi dagens endringshastighet og krav knyttet til økonomiske, sosiale, kulturelle og miljømessige utfordringer krever samarbeidsevner og omstillings- og endringsvilje (ibid.). Hvordan innbyggere forestiller seg framtidens bygd, har stor betydning for hvordan de velger å møte den gjennom individuelle og kollektive avgjørelser og

handlinger. Gjennom praksis og offentlig refleksjon danner Gruveteateret potensialer til å styrke og utvikle institusjonelle ressurser på stedet.

Denne typen ”styring gjennom lokalsamfunn” basert på bred folkelig deltakelse og engasjement, har betydning for hvordan man forstår forholdet mellom mennesker og stat (2.3.4). Gruveteateret kan bidra til å endre forståelsen av innbyggernes plikter og rettigheter overfor staten, med andre ord normer vedrørende lokalt citizenship (kap.2.3.5). For det første berører prosjektet stedets *kulturelle citizenship*. Gjennom kulturelle refleksjoner og erfaringer rettes søkelys mot underforståtte forhold og normer for hva som er naturlige oppgaver for innbyggerne på stedet. For det andre kan prosjektet representere en dreining mot et ”nytt ruralt citizenship”, gjennom at det styrker sosiale bånd og tilknytning til bygda. For det tredje er en slik lokalt forankret utviklingsforståelse i tråd med endogene utviklingsprinsipper, og knyttet til et ”aktivt citizenship”. Innbyggerne involverer og engasjerer seg i lokale utfordringer og målsettinger, og er selv drivkreftene bak prosjektet. Informantene viser ansvar for stedets utvikling, samtidig som de påpeker innbyggernes generelle muligheter og ansvar for å bidra til framtidig utvikling. Deres budskap om deltakelse er dog ikke et tungt og gammelmodig budskap om plikt, men heller et postmoderne perspektiv, som bygger på å mobilisere sammen mot felles mål ut fra interesser, trivsel og fellesskap.

Det gjenstår å se hvorvidt Gruveteateret vil få betydning for stedets kulturelle citizenship. Min gjennomgang bygger på informantenes uttalelser, og hvilke potensialer prosjektet innebærer. Om prosjektet skulle bli en brikke i en lokal utviklingsprosess, vil det også være viktig å rette maktperspektiver og demokratiske spørsmål mot slike endringer i lokalt styre. Spørsmål omkring sosial ulikhet er for omfattende til at de tas opp i dybden her, men i en utviklingsprosess bør man tenke over hvem som deltar i stedets utvikling, og i hvor stor grad det er lokale eliter framfor lokalsamfunnets interesser generelt som representeres.

4.6.5 Friluftsteateret som felles kilde til kultur – og næringsutvikling

Informantene uttaler at det i forkant av Gruveteateret ikke er tenkt så konkret på *hvordan* prosjektet skal bidra til videre utvikling, heller ikke på kommunalt plan. Men de fleste informantene vektlegger kultur og næringsperspektiver, og setter dem på forskjellig vis i sammenheng. Arnulf uttaler:

[...] det e itj nå vanskelig å sætt opp Eplene i Messehagen, men det må ha en ainnan... det må ha et anna siktemål, for Eplene i Messehagen det ska vårrå et susende godt stykke teater, fordi at det ska stimulere Verran, og malmsamfunnet... det ska vær en, det ska gi det en giv! Aill ska bli gla i det. Aill ska ønske -det ska lægg et grunnlag for en videre... virksomhet, som bør sættes inn i det som kalles kulturbasert næringsutvikling... eller næringsbasert kultur... [...] altså spennet mellom næring og kultur...

”Trond” mener Gruveteateret tydeliggjør kulturens potensialer:

[Gruveteateret] burd vârrå en motivasjon fer å gå på ainna nye teng da, om itj det har nå med teater å gjørrå men, ... men teng som e ukjent da... [...]... kommun kan jo dra nå positivt ut av'e og sjå på [...] det går an å sats på kultur, at det e verskeli nå som... e med å ber framover, [...]... at kultur ikke bære e nå som står å ska ha pæng, men at... at det føre nå te bake... om det ikke e i krona og øre så kan det vârrå... at det føre te auka bolyst da og... at folk har nå å sammel sæ om... som igjen gjør at det bli triveligar å bu her... som igjæn gjør kanskje at'n generere ja, ...pæng da, i hærmetægn te kommun... . Men, ja også at det... at kommun og sjer det at det å vârrå modig og dristig nå gånga, det... det betale sæ, så...

De fleste informantene uttrykker at det er vanskelig å konkretisere hvordan prosjektet skal bidra til utvikling av sted og kommune. Kjell uttaler; *”[...] den effekten som det ga av stør samhørighet og identitet, det må'n liksom... før videre... [...] overfør te fleir områda... det e jo ei utfordring!”*. Blant andre ”Trond” vektlegger at samhandlingskompetansen mellom kommune og organisasjoner bør kunne overføres til andre sammenhenger. Informantene mener også at man kan utvide Gruveteateret som konsept, lage flere konserter og teaterforestillinger, rehabilitere og benytte bygningsmasser fra gruvetida til kulturarrangementer, eller lage et gruvemuseum. Flere av informantene argumenterer for en mer helhetlig opplevelse av stedet, en *”atmosfære av bygda”*, som Evy sier. Man kunne for eksempel tilby opplevelser i tilknytning til gruvehistorien, mener de. Det vellykkede teaterprosjektet har også fått Evy til å begynne å legge planer for å lage en film, med utgangspunkt i gruvesamfunnet.

Henry forteller at han har fått mange henvendelser fra mennesker som ønsker å flytte tilbake til kommunen i etterkant av Gruveteateret og det tidligere arrangerte utflytterstevnet. Mange har også yttret ønsker om å kjøpe ting som er knyttet til, eller symboliserer gruvesamfunnet. Henry mener teaterprosjektet bør kunne skape synergieffekter i en bredere næringsssammenheng, og forteller om en bedrift som har uttrykt ønske om å benytte gruvehistorien i markedsføringen av sitt produkt. Han ser for seg at eksisterende næringer kan utvikle sine produkter, og at nye næringer kan gro opp med utgangspunkt i Gruveteateret.

Som jeg har vært inne på tidligere, er en sentral motivasjon for mobilisering rundt historiske spel rettet mot styrking og profilering av kulturell identitet (Ohrem 2004). Man søker etter nye symboler og fellesverdier som kan benyttes i profilering og formidling av spelet. Disse kan også utgjøre viktige lokale symbolverdier, som *”styrker både kultur og næringsliv som tilsynelatende begge livnærer seg av de samme kildene”* (ibid.:78). Denne bredere lokalkulturelle fortellingen skaper til sammen:

[...] en potent syntese av form og innhold, lokal og nasjonal, av individ og samfunn, privat og offentlig, av kultur og næringsliv. Eventyrliggjøringen av fortida, formidlet som en profetisk iscenesettelse av lokalsamfunnets samlede ressurser, på stedets mest mytiske arena, er samtidig en studie i anvendt distriktpolitikk. (ibid.:78)

Jeg forstår informantene dit hen at de mener Gruveteateret nettopp befinner seg mellom kultur og næring, og at det kan gi næring begge veier. Det er en utfordring for dem å uttrykke denne sammenhengen, men de argumentere for betydningen av slike sammenhenger. Man kan forstå det slik at det er lite bevissthet omkring slike sammenhenger, og at det, som Arnulf mener, er for lite vektlagt politisk.

Lønnings (2007) teorier omkring *kulturøkonomisk bygdeutvikling* kan bidra til å belyse slike sammenhenger mellom kultur og næring, både innenfor en bredere samfunnskontekst og i en eksistensiell sammenheng (kap. 2.3.7-2.3.9). Bygdas kultur- og landsbrukslandskap er utgangspunktet i denne forståelsen. Som nevnt mener jeg hans perspektiver er overførbare til et bygdelandskap som det på Malm. Det er preget av kultur, symbolikk og tradisjoner. Dette landskapet er sterkt preget av gruvesamfunnets fysiske infrastruktur og bygninger, og ulike meningsbærende relasjoner mellom det fysiske og kulturelle landskapet.

Vår tid er preget av sterke og stadige endringer, som skaper kontraster og mangfold i menneskers hverdag, hevder Lønning. Men det ligger også i vår natur å skape sammenheng rundt oss, og mange søker etter å kjenne seg igjen i en kaotisk verden. Lønning hevder *det kulturelle landskapet* er et identitetslandskap, som kan fylle slike behov i dag.

Lønning vektlegger at landskap har en kollektiv identitetsverdi knyttet til hvordan man oppfatter landskapet. Kulturelle aspekter ved landskap kan bidra til å definere hvem man er, ønsker å være, samt fortelle til omverden hvem man er. Grupperes sammenfallende landskapsverdier utgjør et kulturelt landskap. Landskapet og dets særpreg er utgangspunkt for både kulturell og økonomisk aktivitet, noe som er et viktig aspekt ved kulturøkonomisk lokal utvikling. Kulturøkonomisk utvikling av lokale produkter skjer med utgangspunkt i lokale ressurser. Assosiasjoner og forventninger som er knyttet til landskapet kan skape en produktinnramming som har avgjørende betydning på dagens marked. Lønning argumenterer for et bygdepolitisk perspektiv, og bruk av virkemidler som innebærer at:

[...] vektlegginga er flytta over på kollektiv involvering, samanhengande assosiasjons- og relasjonslandskap, og lokal kultur/kunnskap, representerer nyskapende og aktiv næringspolitikk for bygdene. Med kollektiv deltaking i utviklinga av kulturelle fellesgode og landskap, skapast ein pool av relasjonar, assosiasjonar, bilete av staden, samt regionale merkevarer og symbol som er svært nyttige og potente som grunnlag for privat næringsutvikling og entreprenørskap. (ibid.:462)

Gjennom bred deltakelse kan landskapet utgjøre et *kulturelt fellesgode*, som styrker både identitet og næringsutvikling. Det er den kulturelle tilknytningen til landskapet som utgjør fellesgodet; *”Sjølve fellesgodet ligg såleis ikkje i det fysiske landskapet, men i dei verdiar, målsetjingar, forventningar,*

tradisjonar, identitetar og symbol som eg knyt til landskapet (og som, gjennom mi fellesskapsdeltaking, knyt meg til landskapet).” (ibid.:442).

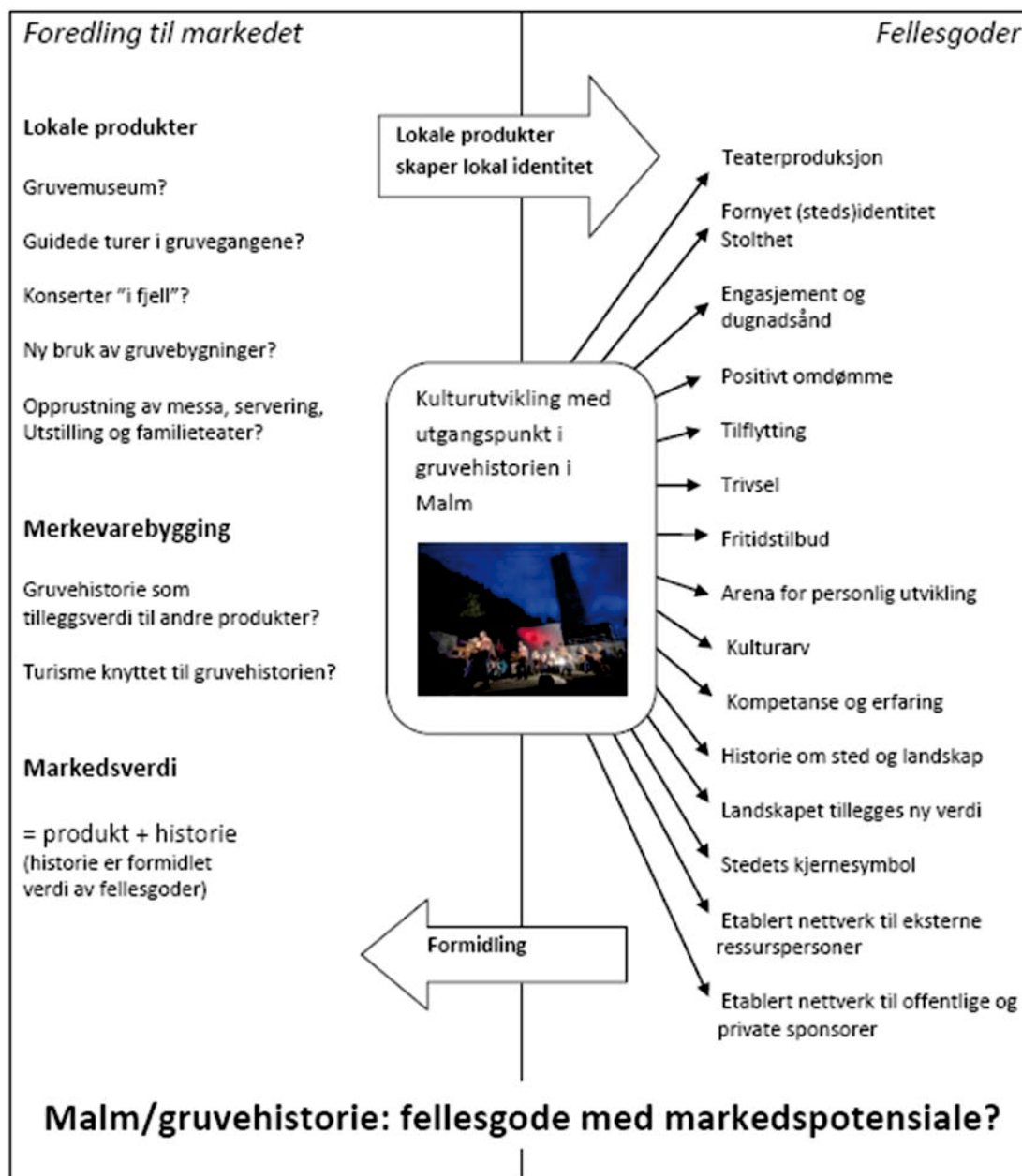
Gruveteateret kommuniserer historie og kulturelle verdier, skaper opplevelser, og styrker ifølge informantene identitet og tilhørighet knyttet til stedet. Med Lønnings terminologi kan en si at identitet og assosiasjoner knyttet til landskapet er blitt styrket gjennom prosjektet, og at det kulturelle landskapets særpreg blir tydeligere gjennom prosjektet. Gjennom bred deltakelse og involvering kan Gruveteateret fremme kulturøkonomisk utvikling. Informantene vektlegger at synergieffekter kan legge grunnlaget for en videre virksomhet i spennet mellom næring og kultur. Deres tanker om videreutvikling av prosjektet harmonerer derfor med Lønnings teorier om å ta utgangspunkt i landskapet som et kulturelt fellesgode.

4.6.6 Gruvehistorie og kulturutvikling som kreativ allmenning

Lønning (2007) viderefører forståelsen av det kulturelle landskapet. Han argumenterer for å forstå landskap som et kulturelt fellesgode som er åpent for alle. På denne felles arenaen skapes det nettverk, der mennesker søker innsikt, inspirasjon og fellesskap. Derigjennom skapes en *kreativ allmenning* (kap. 2.3.9), preget av bred og folkelig skaperkraft, som inviterer til mangfold og engasjement. Desto flere brukere av allmenningen, desto mer kraft tilføres den.

Den kreative allmenningen kan også knyttes til det Shucksmith (2008) kalte institusjonell kapasitetsbygging, ved at den fremmer kunnskapsressurser og relasjonelle ressurser, og styrker mobiliseringskapasiteten på stedet. Den bygger dessuten kreativ kapasitet.

For å illustrere hvordan Gruveteateret kan forstås innenfor dette perspektivet har jeg tatt utgangspunkt i Lønnings modell, ”det kulturelle landskapet som kreativ allmenning”, og plassert Gruveteateret innenfor en lignende modell (figur 5). Modellen illustrerer at kollektive midler benyttes til å legge til rette for kommunikasjon og nytolkninger rundt gruvehistorien som et kulturelt fellesgode. Dette kan skape trivsel, utvikle stedet og danne et utgangspunkt for privat verdiskaping. De kollektive verdiene kan oversettes til private verdier av kreative nyskapere. Etterspørsel og aksept for lokale produkter kan bidra til økt verdsetting av de lokale kulturverdiene. Lønnings teori bygger på en *verdiakkumulerende filosofi*, der positive assosiasjoner styrker hverandre; ”*Modellen synleggjer at utviklinga av ein ressurspool for privat verdiskaping, kan verta effektiv næringspolitikk, samstundes som ein her også er med og utviklar det kulturelle landskapet som grunnlag for lokal deltaking og trivsel (sted- og samfunnsutvikling).*” (Lønning 2007:463).

Figur 5. Kulturutvikling med utgangspunkt i gruehistorien på Malm

Forståelsen innebærer en *innlevelsesøkonomi* (ibid.), der ulike enkeltaktører samarbeider, lever seg inn i en sammenheng og skaper felles verdier for alle. Ressursene på den kreative allmenningen er imidlertid tilgjengelig for alle, enhver kan benytte disse til privat verdiskaping. I det kulturelle fellesskapet ivaretas både de som kun søker sosialt fellesskap, og nyskaperens behov for individuell frihet. Fellesskapet er mulig, fordi det ikke bygger på faste definisjoner, men inviterer til "det uventa, leikande, fornyande og vertande" (ibid.:466). Fellesskapet springer ut fra en kontinuerlig skaping av sammenhengen mellom mennesker, kultur og sted. "Det kulturelle landskapet formidlar

mellom menneske og stad, det er ein arena for å delta i nyskapinga av staden gjennom handling og praksis.” (ibid.:466). Lønnings forståelse av den kreative allmenning utdyper og harmonerer med Ohrems beskrivelser av levende bevaring gjennom spel- og friluftsteatre (kap. 4.6.3).

Som Woods (2006) understreket i forhold til kulturelt citizenship (kap. 2.3.5), må en ta i betraktning hvorvidt det er grupper som føler seg ekskludert fra slike fellesskap. Det er vesentlig å spørre seg hvem det er som har rett til å definere hva et kollektivt, kulturelt landskap består av, og hvordan det skal utformes (Lønning 2007). Jeg kan ikke utelukke at det eksisterer grupper som føler seg ekskludert, og som kanskje forholder seg tause i forhold til kulturelle aspekter ved Gruveteateret. Jeg har ikke aktivt ledd etter slike informanter, men forholder meg til at de jeg har intervjuet ikke har kommet med slike uttalelser.

Hvorvidt gruvehistorien på Malm er et kulturelt fundament som favner bredt nok og engasjerer befolkningen, kan nok være avgjørende for å vurdere hvorvidt den kreative allmenning er et relevant perspektiv i forbindelse med Gruveteateret. Oppslutning og engasjement er ikke minst knyttet til barnas og ungdommenes aktive deltakelse. I den sammenheng kan det være avgjørende at selve teaterfortellingen ikke er ”museal”, konserverende og lager et sterkt idealisert bilde av sted og mennesker, men at den knytter historien til dagens mennesker, sted og utfordringer. Den kontinuerlige skapingen av sammenheng mellom sted og mennesker som Ohrem og Lønning omtaler, vil ellers bli vanskelig å oppnå. På den kreative allmenning må det å bo og leve i landskapet være i fokus, hevder Lønning. Slik kan tilknytning og identifisering til sted skapes.

5 *Avslutning*

I denne studien har jeg søkt forståelse for hvordan en lokalt forankret teateroppsetting som Gruveteateret kan bidra til kulturell og økonomisk utvikling i ei bygd. Med et utforskende analytisk utgangspunkt har jeg søkt innsikt i oppfatninger omkring bygda Malm, og dens fortid og framtid. Derigjennom har det framkommet visse forståelser av forholdet mellom bygd og mennesker, og forventninger og roller knyttet til stedets innbyggere.

Min første problemstilling, som dreide seg om hvordan informantene uttrykker sitt forhold til Malm, ble i stor grad belyst gjennom narrative perspektiver. Informantenes uttalelser ble relatert til deres filosofier og grunnleggende forståelser. Deres erfaringer knyttet til teaterprosjektet, skaper en relativt koherent fortelling om sted og mennesker. Deres framstillinger preges av sammenfallende strukturer (plott), og gjennom deres ulike karakteristikker og karakterbeskrivelser¹⁰ framkommer normer for innbyggernes adferd på stedet. For eksempel framheves ”den positive malmbyggen, som snakker godt om bygda si, er aktiv i samfunnslivet og er åpen for nytenkning”. Den meningsbærende fortellingen (narrativen) omkring forholdet mellom sted og mennesker forklarer i en viss grad hvorfor stedet er som det er, og hvordan framtidig utvikling bør ta form. Fortellingen bør ikke betraktes som ”fortellingen om Malm”, men heller forstås som en ”fortelling om Malm fra et spesifikt perspektiv”. Narrativen bygger på et begrenset antall informanter som har bidratt under teateroppsettingen, og representerer dermed ikke hele bygda. Informantenes fortellinger er imidlertid ikke skapt i et vakuum, men er preget av de spesifikke sosiale og kulturelle kontekster de er skapt innenfor (kap. 2.4.7). Slik kan narrativen om sted og mennesker forstås som et uttrykk for bredere meningsdanning, framfor å utgjøre informantenes stemmer isolert.

Min andre problemstilling dreide seg om hvordan informantene knytter Gruveteateret til utviklingen av stedet. Både gjennom informantenes uttalelser og kommunale dokumenter framstilles Malm som et sted som over tid var blitt preget av økonomiske og næringsmessige utfordringer, samt generell pessimisme og lav framtidstro. Utviklinga var nært knyttet til gruvekonkursen og den påfølgende omstillingstida. Bygda hadde etter hvert fått preg av å være et stigmatisert sted. Informantene gir imidlertid et bredt inntrykk av at Gruveteateret har bidratt til endring gjennom å skape optimisme, trivsel, samhold og engasjement. Teaterprosjektet har styrket lokal stolthet, identitet og tilknytning, og etterlatt et positivt inntrykk av stedet i media. Malm er ”satt på kartet” gjennom prosjektet, hevdes det.

¹⁰ Narrativens oppbygging, logikk og budskap kan ifølge Jacobs (2004) forstås gjennom å skille mellom narrativens plot, karakterer og genre.

Jeg har argumentert for at deltakelse i fellesdugnaden i stor grad kan forstås som narrativ praksis, forstått som praksis som involverer meningsprosesser. Prosjektet er basert på bygdefolkets fellesdugnad, og avhenger av mange ildsjeler og bredt engasjement. Deltakernes motivasjon baserer seg på behov for personlig trivsel og meningsfullt aktivitet og samhold på stedet, men informantene uttrykker ikke minst også et samfunnsengasjement, som er rettet mot å formidle stedets historie og å styrke stedets identitet og omdømme. Informantene kan forstås dit hen at de ønsker å bidra til å skape et lokalt engasjement, som inviterer innbyggerne til å delta mer aktivt i lokalsamfunnets utvikling.

Deltakelse i prosjektet kan skape nøkkelnarrativer. Det involverer opplevelser og erfaringer som kan påvirke hvordan man forstår stedet og egen rolle i forhold til stedet. Dette vil også ha betydning for hvilke avgjørelser og handlinger innbyggerne foretar, med hensyn til eget lokalt engasjement og dermed også stedets utvikling.

Et teaterprosjekt som Gruveteateret kan skape levende formidling omkring et steds fortid og framtid. Samtidig som stedets historie framheves og bevares, åpnes det også for kommunikasjon og nytolkninger omkring hva stedet er. Dette kan skape nye impulser og engasjement på et sted som er i ferd med å stagnere. Impulser utenfra blandes sammen med lokal særegenhet; samtidig som ”bygda skjer” lokalt, skrives den inn i samtidas utfordringer og muligheter.

Sammenblandingen av lokal særegenhet og eksterne impulser gjennom Gruveteateret kan forstås som transformerende modernitet. Industrisamfunnet og dets relasjoner til moderniteten, knyttes sammen med postmoderne idealer om fordomsfrihet, selvrealisering, mangfold og kreativitet.

Jeg har argumentert for at hvordan informantene knytter Gruveteateret til utviklingen av stedet, kan beskrives som narrative prosesser på ulike nivåer. Videre mener jeg dette bidrar til å forklare hvordan et kulturprosjekt som Gruveteateret kan skape ny utvikling i ei bygd. Det er nærliggende å anta at en slik hendelse kan mobilisere krefter og skape nytt fokus. Gjennom personlige narrative prosesser settes både kropp, sinn og følelser i sving, ut fra opplevelser og refleksjoner i et fellesskap, og med bygda i sentrum. Gjennom narrative forestillinger bidrar teaterfortellingen til å skrive stedet inn i samtidas postmoderne utvikling. Gjennom medias dekning av prosjektet endres myten og den konstituerende narrativen om stedet.

En enkeltstående vellykket produksjon som Gruveteateret kan imidlertid ikke forventes å skulle skape grunnleggende ny utvikling i ei bygd. Som Arnulf presiserer flere ganger, må kultur være et kontinuerlig satsningsområde. Det er ingen trylleformel, som kaster av seg uante synergieffekter umiddelbart, men krever i likhet med andre samfunnsoppgaver bevisst og langsiktig satsing.

Den tredje problemstillingen dreide seg om hvordan Gruveteateret kan forstås innenfor rammen av mer generelle samfunnsprosesser. Gruveteateret har blitt belyst ut fra ulike teorier, som blant annet vektlegger at steder får mer og mer ansvar for egen utvikling, mens staten går inn i en funksjon som tilrettelegger. I dagens omskiftelige verden framheves lokale ressurser i stadig større grad som et avgjørende utgangspunkt for steds- og næringsutvikling. At innbyggere involveres bredt i utviklingen av bygda blir dermed av sentral betydning. Gruveteateret kan forstås som et prosjekt i tråd med en slik utvikling. Det tar utgangspunkt i lokale ressurser, og er blitt drevet fram av bredt folkelig engasjement. Initiativtakerne uttrykker sterke motivasjoner om å styrke lokalt engasjement og ressurser på stedet, i møte framtidens utfordringer.

Jeg har argumentert for at en lokalt forankret teateroppsetting som Gruveteateret kan skape kulturell og økonomisk utvikling i ei bygd. For å belyse denne siste og mer generelle problemstillingen har jeg spesielt vektlagt kulturøkonomiske teorier. Kulturutvikling forstås her som felles kilde til steds- og næringsutvikling. Lønnings (2007) teorier om kulturøkonomisk bygdeutvikling viser til strategier som gir bygda muligheter innenfor dagens samfunnsutvikling. Hans teorier samsvarer i stor grad med informantenes forståelse – og søk etter å forstå – hvordan teaterprosjektet kan bidra til utvikling lokalt. Lønnings teorier er imidlertid ikke bare beskrivende og nøytrale. De er preget av å være nyskapende og personlig engasjert forskning, som vektlegger utviklingstrekk ved bygdesamfunn og fremmer spesifikke perspektiver på utviklingsmuligheter.

Med utgangspunkt i Gruveteateret har gjennomgående temaer i denne studien vært menneskers grunnleggende forståelser og erfaringer knyttet til bygda, og representasjoner av stedet i media. Disse temaene svarer til ”ruralt hverdagsliv” og ”rurale representasjoner” i Halfacrees teorier og modell over ”ruralitetens romlige dimensjoner” (kap. 2.2.1). Rurale representasjoner kan i følge Halfacree bidra til å produsere nye rurale rom. Med utgangspunkt i kulturøkonomiske teorier har jeg argumentert for at et kulturprosjekt som Gruveteateret kan bidra til å produsere nytt ruralt rom, forutsatt at det ikke blir en engangshendelse.

Halfacree presiserer at i hvilken grad nye rurale rom skiller seg ut og får betydning, kommer an på styrken i sammenbindingene i det rurale nettverket, og hvordan et ruralt budskap formidles. Forteller min studie noe om sammenbindingene mellom ruralt hverdagsliv, rurale representasjoner og rural lokalitet i bygda Malm? Deltakernes meningsfulle opplevelser med prosjektet (ruralt hverdagsliv), og de positive representasjonene av stedet i media (formelle rurale representasjoner), styrker en oppfatning om at Malm er et sted å være stolt av og der ting lar seg gjennomføre (rural hverdagsdiskurs). Dette i motsetning til tidligere oppfatninger om at folk ikke vil kjennes ved stedet, og at det stort sett består av problemer. Samtidig som teaterfortellingen formidler et postmoderne

budskap om selvrealisering og toleranse, uttrykker prosjektet som sådan i stor grad behov for å skape varige verdier. Det kan forstås som en motvekt mot urban og postmoderne utrygghet, flyktighet og rotløshet. Prosjektet synes å fylle et behov for grunnleggende sosiale verdier, som trivselsbetont og meningsfull aktivitet i sosiale fellesskap, stedstilknytning, røtter og identitet. Prosjektet kan dermed inngå i det Halfacree kaller en rural strategi, og utgjøre en kreativ mulighet til å skape det rurale.

Betydningen av deltakelse og engasjement i slike prosjekter uttrykkes til stadighet i media og av fagmiljøer. Prosjektet er dermed i tråd med faglige diskurser omkring hva som er framtidsrettet og god utvikling i et bygdesamfunn. Gruveteateret synes å skape sammenheng mellom dimensjonene i ”det rurale nettverket” på Malm; erfaringer, representasjoner og fagdiskurser er i stor grad i samsvar. Dette kan gi innsikt i hvordan et kulturprosjekt som Gruveteateret kan medføre positive synergieffekter lokalt; det er et utgangspunkt for å styrke sammenbindingene i det rurale nettverket, og formidler meningsfulle budskap som kan bidra til å produsere nytt ruralt rom.

Referanser

- Aftenposten (2009):** Vil ut av byen. Artikkel av Anette Aasheim 27.06.2009.
- Almås, R. (1995):** *Bygdeutvikling*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Almås, R., Haugen, M. S., Rye, J. F. og Villa, M. (2008):** "Omstridde bygder". I Almås, R., Haugen, M. S., Rye, J. F. og Villa, M. (red.), *Den nye bygda*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Andrews, M., Sclater, S. D., Rustin, M., Squire, C. og Treacher, A. (2004):** "Introduction". I Andrews, M., Sclater, S. D., Squire, C. og Treacher, A., *The Uses of Narrative. Explorations in Sociology, Psychology, and Cultural Studies*. New Brunswick (U.S.A.) og London (U.K.): Transaction Publishers.
- Barthes, R. (2006):** "Myth today". I Jaworski, A. og Coupland, N. (eds.), *The Discourse Reader*. London og New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Basso, K. H. (1996):** *Wisdom sits in places: Landscape and language among the Western Apache*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Baudrillard, J. (2001):** "Meningens implosjon i media". I Nyre, L. og Skorstad, A. (red.), *Magiske systemer. Klassiske tekster om medier og kulturell endring*. Oslo: Spartacus.
- Berg, N. G. og Dale, B. (2004):** "Sted – begreper og teorier". I Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H. K og Løfgren, A., *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Berg, N. G. og Lysgård, H. K. (2004):** "Ruralitet og urbanitet – bygd og by." Plan. Kompendium i LAN 245, Lokalsamfunn og næringsutvikling. Del 1. Vår- 07. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag.
- Bergström, G. og Boréus, K. (2005):** "Samhällsvetenskaplig text- og diskursanalys". I Bergström, G. og Boréus, K. (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Berulfsen, B. og Gundersen D. (2001):** *Fremmedord blå ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Brandth, B. (1996):** "Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst". I Holter, H. og Kalleberg, R., *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlagets Metodebibliotek.
- Bryden, J. M. (2006):** "Changes in Rural Policy and Governance: The Broader Context". I Copus, A. K. (ed.), *Continuity or Transformation? Perspectives on Rural Development in the Nordic Countries*. Proceedings of a 2 day Workshop hosted by Nordregio, Stockholm, October 10th and 11th 2006.
- Bryden, J. og Refsgaard K. (2008):** "Does all innovation, creativity and growth happen in Cities?" I Tanvig, H. W. (ed.), *Innovation Systems and Rural Development*. Proceedings from 10th Annual Conference, Nordic-Scottish University for Rural and Regional Development. Forest & Landscape Working Papers No. 27-2008, 163 pp. Forest & Landscape Denmark, Hørsholm.
- Castree, N. (2003):** "Place: connections and boundaries in an interdependent world". I Holloway, S. L., Rice, S. P. og Valentine, G. (eds.), *Key Concepts in Geography*. Los Angeles, London, New Delhi og Singapore: Sage Publications.
- Castree, N. (2005):** "Is Geography a Science?" I Castree, N. Rogers, A. & Sherman, D. (eds.), *Questioning Geography*. Malden: Blackwell Publishing.

- Clandinin, D. J. og Rosiek, J. (2007):** "Mapping a Landscape of Narrative Inquiry: Borderland Spaces and Tensions". I Clandinin, D. J. (ed.), *Handbook of Narrative Inquiry. Mapping a Methodology*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Cloke, P. (2006):** "Conceptualizing rurality". I Cloke, P., Marsden, T. og Mooney, P. H. (eds.), *Handbook of Rural Studies*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications Ltd.
- Czarniawska, B. (2004):** *Narratives in Social Science Research*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Daiute, C. (2004):** "Creative Uses of Cultural Genres". I Daiute, C. og Lightfoot, C. (eds.), *Narrative Analysis. Studying the Development of Individuals in Society*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Daiute, C. og Lightfoot, C. (2004):** "Editors' Introduction: Theory an Craft in Narrative Inquiry". I Daiute, C. og Lightfoot, C. (eds.), *Narrative Analysis. Studying the Development of Individuals in Society*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Dale, B. (2004):** "Bedrift og region". I Dale, B., Karlsdottir, R. og Strandhagen, O. (red.), *Bedrifter i nettverk*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Du Gay, P. og Pryke, M. (eds) (2002):** *Cultural Economy. Cultural Analysis and Commercial Life*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Ekman, L. (2007):** "Trøndelag – den mest kreative regionen i Europa" *Hva med Verran? Stedsutvikling i Verran*. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag.
- Entrikin, J. N. (1991):** *The Betweenness of Place. Towards a Geography of Modernity*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 2XS og London: Macmillan Education Ltd.
- Forbes, D. (2000):** "Reading Texts and Writing Geography". I Hall, I. (ed.): *Qualitative research in human geography*. Oxford, Melbourne: Oxford University Press,
- Freeman, M. (2004):** "Data Are Everywhere: Narrative Criticism in the Literature of Experience". I Daiute, C. og Lightfoot, C. (eds.), *Narrative Analysis. Studying the Development of Individuals in Society*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Fylkestinget (2008):** Regionalt Utviklingsprogram for Nord-Trøndelag 2009. NTFK Kopisenteret.
- Gaskell, G. og Bauer, M. W. (2003):** "Towards Public Accountability: beyond Sampling, Reliability and Validity". I Bauer, M. W. og Gaskell, G. (eds.), *Qualitative researching with text, image and sound. A practical handbook*. London: Sage Publications.
- Gotvassli, A. (2009):** Dugnadsånd i bevegelse. Kronikk i Trønder-Avisa 23. 07. 2009.
- Graham, E. (2005):** "Theory and Theorizing". I Castree, N., Rogers, A. og Sherman, D. (eds.), *Questioning Geography*. USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.
- Gullestad, M. (2006):** "Individualisation: from obedience to negotiation in families and workplaces". I Gullestad, M., *Plausible prejudice: everyday experiences avd social images of nation, culture and race*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Halfacree, K. (2004):** "Rethinking 'Rurality'". I Champion, T. og Hugo, G. (eds.), *New Forms of Urbanization. Beyond the Urban-Rural Dichotomy*. England: Ashgate.
- Holt-Jensen, A. (2007):** *hva er GEOGRAFI?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Holt-Jensen, A. (2009):** *Geography. History and Concepts: A Student's Guide*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Bartley, B. & Fuller, D. (2002):** *Thinking Geographically*. London: Continuum.
- Jacobs, R. N. (2004):** "Narrative, civil society and public culture". Part 1, Narrative and culture, i Andrews, M., Schlater, S. D., Squire, C. og Treacher, A. (eds.), *The Uses of Narrative. Explorations in Sociology, Psychology, and Cultural Studies*. New Brunswick (U.S.A.) og London (U.K.): Transaction Publishers.
- Johnston, R. (2005):** "Geography – Coming Apart at the Seams?". I Castree, N., Rogers, A. & Sherman, D. (eds.), *Questioning Geography*. Malden: Blackwell Publishing.
- Larsen, A. L., Skevik, H. & Vanebo, O. H. (2006):** *Fosdalen og Malm i 100*. Malm: Fosdalsgruvas Venner.
- Lønning, D. J., medverknad frå Haugsevje, Å. W. (2003):** "Det nye hamskiftet. Frå moderne Industrisamfunn til postmoderne opplevingssamfunn." I Lønning, D. J. (red.), *Den Norske Bygda og Den Store Verda. Om lokal utvikling i ei global tid*. Bø: Telemarksforskning.
- Lønning, D. J. (2007):** *Fridomen til å skapa : alternative historier om nyskaping og bygdeutvikling*. Doctor philosophiae thesis. Ås: Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Lønning, D. J. (2008):** "Frå permanens til Endring. Ein alternativ bygdeutviklingsmodell med utgangspunkt i Heraklit sine 2500 år gamle tankar". I Almås, R., Haugen, M. S., Rye, J. F. og Villa, M. (red.), *Den nye bygda*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Liep, J. (2001):** *Locating Cultural Creativity*. London-Sterling, Virginia: Pluto Press.
- Marsden, T. (2006):** "Pathways in the sociology of rural knowledge". I Cloke, P., Marsden, T. og Mooney, P. H. (eds.), *Handbook of Rural Studies*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications Ltd.
- Massey, D. (1998):** "The spatial construction of youth cultures". I Skelton, T. og Valentine, G. (eds.), *Cool Places*. London: Routledge.
- Moldenæs, Turid (2006):** *I sitt bilde? Identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Morin, K. M. (2003):** "Landscape and environment: representing and interpreting the world". I Holloway, S. L., Rice, S. P. og Valentine, G. (eds.), *Key Concepts in Geography*. Los Angeles, London, New Delhi og Singapore: Sage Publications.
- Ohrem, S. (2005):** *Spillet om stedet*. Sandefjord: Purgatorio Forlag as.
- Panelli, R. (2004):** *Social Geographies. From Difference to Action*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Paulgaard, G. (1997):** "Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler?" I Fossåskaret, E., Fuglestad, O. L. og Aase, T. H. (red.), *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Phoenix, A. (2008):** "Analysing narrative contexts". I Andrews, M., Squire, C. og Tamboukou, M. (eds.), *Doing Narrative Research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage.
- Pine, B. J. og Gilmore, J. H. (1999):** *The Experience Economy*. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Pinnegar, S. og Daynes, J. G. (2007):** "Locating Narrative Inquiry Historically: Thematics in the Turn to Narrative". I Clandinin, D. J. (ed.), *Handbook of Narrative Inquiry. Mapping a Methodology*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Riessman, C. K. (1993):** *Narrative Analysis*. Newbury Park, London og New Delhi: Sage Qualitative Research Methods Vol 30.
- Riessman, C. K. (2008):** "Concluding comments". I Andrews, M., Squire, C. og Tamboukou, M. (eds.), *Doing Narrative Research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage.
- Robertson, A. (2005):** "Narrativanalys", i Bergström, G. og Boréus, K. (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Sarbin, T. R. (2004):** "The Role of Imagination in Narrative Construction". I Daiute, C. og Lightfoot, C. (eds.), *Narrative Analysis. Studying the Development of Individuals in Society*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Schiefloe, P. M. (2003):** *Mennesker og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Seale, C. (2004):** "Resurrective practice and narrative". I Andrews, M., Schlater, S. D., Squire, C. og Treacher, A. (eds.), *The Uses of Narrative. Explorations in Sociology, Psychology, and Cultural Studies*. New Brunswick (U.S.A.) og London (U.K.): Transaction Publishers.
- Selstad, T. (2007):** "Nyskapende Trøndelag?" I Selstad, T., Dale, B., Sjøholt, P. og Berg, N. G. (red.), *Innovative Trøndelag*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Sennet, R. (2001):** *Det fleksible mennesket. Personlige konsekvenser av å arbeide i den nye kapitalismen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Shucksmith, M. (2008):** "Desintegrert bygdeutvikling? Utvikling nedanfra i ei usikker verd". I Almås, R., Haugen, M. S., Rye, J. F. og Villa, M. (red.), *Den nye bygda*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Sletterød, N. A. (2007):** "Prosjektet framtidståten – "et skapende arbeidsfelles-skap" med kreative næringer som last og destinasjon". I Sletterød, N. A. (red.), *Framtidståten med kreative næringer som last og destinasjon*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling as.
- Squire, C. (2004):** "Introduction". Part 1, Narrative and culture, i Andrews, M., Schlater, S. D., Squire, C. og Treacher, A. (eds.), *The Uses of Narrative. Explorations in Sociology, Psychology, and Cultural Studies*. New Brunswick (U.S.A.) og London (U.K.): Transaction Publishers.
- Squire, C. (2008):** "Experience-centred and culturally-oriented approaches to narrative". I Andrews, M., Squire, C. og Tamboukou, M. (eds.), *Doing Narrative Research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage.

- Squire, C., Andrews, M. og Tamboukou, M. (2008):** "Introduction: What is narrative research?" I Andrews, M., Squire, C. og Tamboukou, M. (eds.), *Doing Narrative Research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage.
- Sundbo, J. og Bærenholdt, J. O. (2007):** "Indledning: Den mangfoldige oplevelsesøkonomi". I Bærenholdt, J. O. og Sundbo, J., *Oplevelsesøkonomi. Produktion, forbrug, kultur*. Fredriksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Sægrov, B. R. og Dale, B. E. (2000):** *Fra malmutvinning til tjenesteyting – en studie av næringsutvikling i fire midtnorske samfunn*. Arbeider fra Geografisk institutt, Universitetet i Trondheim. Ny serie A, no. 28.
- Sørhaug, T. (2001):** "Innledning av Tian Sørhaug". I Sennet, R., *Det fleksible mennesket. Personlige konsekvenser av å arbeide i den nye kapitalismen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tanvig, H. W. (2008):** *International forskningsstatus - utvikling i landsbyer og landdistrikter*. Arbejdsrapport Skov & Landskab nr. 47-2008. Skov & Landskab, Københavns Universitet, Hørsholm.
- Teigen, H. (1999):** *Regional økonomi og politikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thagaard, T. (1998):** *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2009):** *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tilley, C. (1999):** *Metaphor and material culture*. Oxford: Blackwell.
- Trøndelagsrådet:** Felles Fylkesplan 2009 – 2012. Trondheim kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Nord-Trøndelag fylkeskommune.
- Trønder-Avisa (2009a):** - Kultur er nøkkelen til kommunal utvikling. Artikkel av Håkon Arntsen 20.11.2009.
- Trønder-Avisa (2009b):** Festivalene utfordrer Oslo-kulturen. Artikkel av Guri Hjulstad 29.09.2009.
- Trønnes, T. S. (1999):** *Kjønnsmessig arbeidsdeling under omstilling – en case-studie fra Malm, et tidligere industristed*. Hovedfagsoppgave. Geografisk institutt. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet.
- Vareide, K. (2007):** *Næringsanalyse Nord-Trøndelag*. Arbeidsrapport nr. 24/2007. Bø: Telemarksforskning.
- Verran kommune (2006):** " Søknad om pilotprosjekt "Verran" Småsamfunnssatsing." Verran kommune.
- Wollan, G. (2007):** "Framtidsbåten – hvorfor har "riggingen" og seilassen samfunns – og næringsmessig betydning?". I Sletterød, N. A. (red.), *Framtidsbåten med kreative næringer som last og destinasjon*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling.
- Wollan, G. (2009):** *Festivaler og turisme som Performing places. En sosio-kulturell analyse*. Rapport nr 59. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag.
- Woods, M. (2006):** "Political articulation: the modalities of new critical politics of rural citizenship". I Cloke, P., Marsden, T. og Mooney, P. H., *Handbook of Rural Studies*. London, Thousand Oaks og New Delhi: Sage Publications.

Yin, R. K. (2007): *Fallstudier: design och genomförande*. Malmö: Liber.

Yin, R. K. (2009): *Case Study Research. Design and Methods*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore og Washington DC: Sage.

Internettreferanser

Directorate for Public Governance and Territorial Development (OECD)

The New Rural Paradigm: Policies and Governance.

http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_2649_33735_37015431_1_1_1_1,00.html.
Lest 02.12.2009.

Hyttepuls 2009

Et spel i hver en krok. Av Camilla Berg-Hansen, 06.05.2009.

<http://www.hyttepuls.no/galafron/article4309573.ece> Lest 10.06.09.

Kommunal-og regionaldepartementet 2010

Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK).

<http://www.regjeringen.no/dep/krd/tema/databaser-og-registre/robek-2.html?id=449305>
Lest 07.01.2010.

Nord-Trøndelag fylkeskommune 2009

<http://www.ntfk.no/PubEmneUnder.asp?id=1050> 20.04.2009. Lest 20.03.2010.

Trønder Avisa 2008

Alisa i eventyrland. Av Hanne Talsnes Heggdal, 17.10.2008.

<http://www.t-a.no/sport/article59380.ece> Lest 25.05.09

Verran kommune 2008a

Om Verran kommune.

<http://www.verran.kommune.no/om-verran-kommune.106630.no.html> Lest 03.01.2010.

Verran kommune 2008b

Småsamfunnssatsing i et ensidig industrisamfunn. Utvikling av et pilotprosjekt.

02.12.2008.

(<http://www.verran.kommune.no/smaasamfunnssatsing-i-et-ensidig-industrisamfunn-utvikling-av-et-pilotprosjekt-.4531084-116118.html>) Lest 03.06.09.

Verran kommune 2008c

Bildeseier, 08.12.2008.

<http://www.verran.kommune.no/slides.php?showid=7285> Lest 06.04.2010.

University of Wisconsin Oshkosh 2010

The Linguistic Sign. 21.05.2003.

<http://www.english.uwosh.edu/core/lingsign.html> Lest 17.01.2010.

Vedlegg

Intervjuguider

Intervjuguide 1. Intervju med ”Trond”

1. Personalia

1. Alder
2. Utdanning
3. Yrke
4. Erfaring (jobbmessig og generelt samfunnsengasjement)

2. Hvordan Gruvespillet ble til

5. Hvorfor gruvespill?
6. Sentrale aktører i gjennomføringen av Gruvespillet?
7. Hva har vært din motivasjon for å bidra til å sette opp spillet?
8. Hva tror du andre aktørers motivasjon har vært?
9. Hva synes du du har fått ved å delta i denne oppsettingen?
10. Hva tror du andre har fått ut av deltakelsen?
11. Hva har vært kritiske faktorer for å få spillet gjennomført?
12. De største utfordringer?
13. Hvem har vært de viktigste aktørene/støttespillerne?
14. Har samarbeid vært viktig? Hvordan? Utfordringer?
15. Hvilken betydning har selve historien i spillet?

3. Stedets betydning

16. Hvordan vil du beskrive Malm i dag? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)
17. Hvordan tror du Malm oppfattes utenfra?

18. Hvordan har oppsetningen av gruvespillet blitt møtt i lokalsamfunnet?
19. På hvilken måte tror du stedet et slikt spill settes opp på har betydning for om det blir en vellykket gjennomføring?
20. Fordeler ved Malm i forhold til oppføringen?
21. Ulemper ved Malm i forhold til oppføringen?
22. Hvilken betydning har spillet hatt for Malm? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)
23. Tror du det ville vært lettere å få gjennomført et slikt spill i en større by? Eventuelt hvorfor/hvorfor ikke?
24. "Dagens toneangivende teorier" har en tendens til å indikere at det fins et mer åpent, tolerant kreativt miljø på større steder. Tror du dette har noe for seg?

4. Framtidige ringvirkninger og videreføring av spillet

25. Hva tror du kan bli videreføring av spillet?
26. Hva tror du kan bli framtidige ringvirkninger av dette? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)
27. I de senere år har det blitt etablert flere og flere festivaler rundt omkring i landet, også på mindre steder. Hva tror du dette kommer av?

5. Fortid og framtid

28. Kort beskrivelse av Malm for ti år siden? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)
29. Hvordan ser Malm ut om 10 år?

6. 30. Vil du tilføye noe?

Intervjuguide 6. Gruppeintervju ungdom

1. Personalia

1. Alder
2. Utdanning
3. Yrke[serfaring]
4. a) Fritidsaktiviteter

2. Hvordan Gruvespillet ble til

[NY] 6. a) Hva synes dere om at det er blitt satt opp gruveteater på Malm?

[NY] 6. b) Hvorfor tror dere gruveteateret ble satt opp (nå)?

7. Hva har vært din motivasjon for å delta i oppsetningen av dette teateret?

9. Hva synes dere at dere har fått ved å delta i oppsetningen?

[NY] 11. b) Har dere noen tanker om hva som må til for at en slik oppsetning skal bli vellykket?

12. Hva har vært de største utfordringer for dere under denne oppsetningen?

[NY] 14.a) Hvordan har det vært å samarbeide med så mange forskjellige personer?

[NY] 15. a) Hva tenker dere om historien som teateret forteller? Har den noen betydning for dere, i dag?

3. Stedets betydning

[NY] 15. b) Hvordan er det å bo på Malm? Positive og negative sider.

16. Hvordan vil dere beskrive Malm i dag? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)

17. Hvordan tror dere Malm oppfattes utenfra?

[NY] 17. a) Ser du for deg en framtid på malm?

[NY] 17. b) Har Gruveteateret hatt noe å si for ditt forhold til Malm?

18. Hvordan opplever dere at oppsetningen av gruveteateret er blitt mottatt i lokalsamfunnet?

[NY] 19 a) Tror dere det er gode eller dårlige forutsetninger akkurat her på Malm, for å sette opp et slikt teater?

22. Hvilken betydning tror dere teateret har hatt for Malm? (Økonomiske, sosiale, kulturelle)

24. En del fagpersoner i dag sier at det fins et mer åpent, tolerant og kreativt miljø på større steder. Tror dere dette stemmer?

4. Framtidige ringvirkninger og videreføring av spillet

25. Hva tror du kan bli videreføring av spillet?

26. Hva tror du kan bli framtidige ringvirkninger av dette? (Økonomiske, sosiale, kulturelle)

27. I de senere år har det blitt etablert flere og flere festivaler og spel rundt omkring i landet, også på mindre steder. Hva tror dere dette kommer av?

5. Fortid og framtid

28. Kort beskrivelse av Malm for 10-15 år siden? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)

29. Hvordan ser Malm ut om 10-15 år?

6. Vil dere tilføye noe?

Intervjuguide 7. Intervju med Henry Skevik

1. Personalia

1. Alder

1.a) Bostedspreferanser

2. Utdanning

3. Yrke

4. Erfaring (jobbmessig og generelt samfunnsengasjement)

[NY] 4. a) Rollefunksjoner i oppsetningen av Gruveteateret

2. Hvordan Gruvespillet ble til

5. Hvorfor gruveteater?

7. Hva har vært din motivasjon for å bidra til å sette opp teateret?

8. Hva tror du andre aktørers motivasjon har vært?

9. Hva synes du at du har fått ved å delta i denne oppsettingen?

10. Hva tror du andre har fått ut av deltakelsen?

11. Hva har vært kritiske faktorer for å få teateret gjennomført?

13. Hvem har vært de viktigste aktørene/støttespillerne?

14. Har samarbeid vært viktig? Hvordan? utfordringer?

15. Hvilken betydning har selve historien i teateret?

22. Hvilken betydning har teateret hatt for Malm? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)

25. Hva tror du kan bli videreføring av teateret?

26. Hva tror du kan bli framtidige ringvirkninger av dette? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)

2.a) Rollen som kommunestyrerepresentant

15 a) Erfaring med kommunalt arbeid?

15 b) Hvorfor fikk prosjektet støtte fra kommunen?

15 c) Hvordan opplevde du kommunestyrets prosess med å vedta støtte til Gruveteateret?

15 d) Hvilke potensialer/muligheter ser kommunestyret/kommuneadministrasjonen i Gruveteateret? Nå og i framtida?

15 e) Har det vært snakk om å bruke Gruveteateret bevisst i strategiske utviklingsplaner av Malm (Verran)?

3. Stedets betydning

16. Hvordan vil du beskrive Malm i dag? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)

[NY] 15. b) Hvordan er det å bo på Malm? Positive og negative sider.

17. Hvordan tror du Malm oppfattes utenfra?

18. Hvordan har oppsetningen av gruveteateret blitt møtt i lokalsamfunnet?

19. På hvilken måte tror du stedet et slikt teater settes opp på har betydning for om det blir en vellykket gjennomføring? Fordeler og ulemper ved Malm?

[NY] 17. b) Har Gruveteateret hatt noe å si for ditt forhold til Malm?

3.a) Friluftsteateret i perspektiv

27. I de senere år har det blitt etablert flere og flere festivaler, spel og friluftsteatre rundt omkring i landet, også på mindre steder. Hva tror du dette kommer av?

23. Tror du det ville vært lettere å få gjennomført et slikt teater i en større by? Eventuelt hvorfor/hvorfor ikke?

24. [Endret] Det foregår i dag diskusjoner (akademiske og i media) omkring hvor det eksisterer mest åpne, tolerante og kreative miljøer. Tror du det er mest sannsynlig å finne slike miljøer i byer eller på bygda?

4. [Flyttes]

5. Fortid og framtid

28. Kort beskrivelse av Malm for ti år siden? (Økonomisk, sosialt, kulturelt)

29. Hvordan ser Malm ut om 10 år?

6. Vil du tilføye noe?